

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ

SERMAYE PİYASASI VE BORSA ANA BİLİM DALI

**SERMAYE PİYASASINDA FAİZSİZ FİNANSMAN ARACI
OLARAK SUKUK VE SUKUK YATIRIMCI PROFİLİNİN ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

FERDİ MERDİN

İSTANBUL, 2016

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ

SERMAYE PİYASASI VE BORSA ANA BİLİM DALI

**SERMAYE PİYASASINDA FAİZSİZ FİNANSMAN ARACI
OLARAK SUKUK VE SUKUK YATIRIMCI PROFİLİNİN ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

FERDİ MERDİN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. RIFAT BARIŞ TEKİN

İSTANBUL, 2016



Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI: : Sermaye Piyasasında Faizsiz Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Sukuk Yatırımcı Profilinin Analizi

TÜRÜ :Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Ferdi MERDİN

ANABİLİM DALI : Sermaye Piyasası ve Borsa

SAVUNMA TARİHİ : 26.01.2017

JÜRİ ÜYELERİ :

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Doç.Dr.Rıfat Barış TEKİN

Üye

Prof.Dr.Nazım ENGİN

Üye

Doç.Dr.İclal ATTILA



Marmara Üniversitesi Göztepe
Kampusu Bankacılık ve
Sigortacılık Enstitüsü 34722
Kadıköy / İSTANBUL

0 (216) 347 69 51 (Faks)
0 (216) 418 20 88

bse@marmara.edu.tr
<http://bse.marmara.edu.tr>

Ayrıntılı bilgi için:

Bilgisayar İşletmeni
Cemal KURŞUN

ÖZET

SERMAYE PİYASASINDA FAİZSİZ FİNANSMAN ARACI OLARAK SUKUK VE SUKUK YATIRIMCI PROFİLİNİN ANALİZİ

Doğuşundan itibaren bankacılık, gelişimini sürdürebilmek adına yeni ve farklı araçlara ihtiyaç duymuştur. Konvansiyonel bankacılık uzun yıllar boyunca rakipsiz olarak bu alanda söz sahibi olmuş ve bu bağlamda ortaya çıkarılan ürünler de hep faize dayalı olmuştur. İslami bankacılığın doğuşu ile birlikte katılım bankacılığı da ortaya çıkmış ve zamanla faizsiz finansal sistemin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir.

Katılım bankaları finansal ürünleri çeşitlendirme adına önemli avantaj olarak telakki edilmektedir. Günümüzde gerek fon toplama ve fon kullandırma, gerekse verdiği bankacılık hizmeti, ürün zenginliği ve güler yüzlü personelleri açısından katılım bankaları, ekonomik sektörün gelişmesine ülke ekonomisine katkı sağlamaya devam etmektedir.

İslami prensiplere göre hareket eden katılım bankaları, özellikle son yıllarda gerek İslam dünyasında gerekse batılı finans piyasalarında görülen faizsiz sabit getirili yatırım araçlarının uygulanmasında önemli görevler üstlenmişlerdir.

Dünya genelinde faizsiz finansman araçları hızla büyüme gösterirken, islami finans sisteminin önemli bir enstrümanı olan sukuka ilgi de her geçen gün artmaktadır. Katılım bankacılığının günden güne büyümesi ile birlikte faizsiz finansman araçlarına duyulan ihtiyaç ve talep neticesinde, artık ülkemizde de sukuk, en önemli faizsiz finansal enstrümanlardan biri haline gelmiştir.

Anahtar Sözcükler: Katılım Bankacılığı, Faizsiz Bankacılık, Sukuk

SUMMARY

SUKUK AS AN INTEREST-FREE FINANCING TOOL IN CAPITAL MARKETS AND ANALYSIS OF THE SUKUK INVESTOR PROFILE

Since the birth of banking, in order to continue the development of new and different tools are needed. Conventional Banking has been unchallenged for years in this field and products mentioned in this context also uncovered has always been based on interest. Participation Banking in conjunction with the rise of Islamic Banking Islamic financial system emerged and has become an indispensable element of time.

Participation banks are regarded as significant advantages for diversification of financial products. Today should fund collection and others to use the Banking services provided by both the product and the friendly staff of wealth in terms of participation banks continue to contribute to the development of the economic sector to the national economy.

Acting according to the principles of Islamic participation banks, especially in recent years should be seen in the Islamic World as well as western financial markets have played an important role in the implementation of fixed-interest investments.

World wide showed rapid growth of interest-free financing instruments, the Islamic financial system is increasing with each passing day, an important interest in the sukuk instrument. Participation Banking days from the day of accession with the growth, the interest-free financing instruments need to be heard and demand as a result, in our country, sukuk is now has become one of the most important Islamic financial instruments.

Key words: Participation Banking, Interest-Free Banking, Sukuk

İÇİNDEKİLER

| | <u>Sayfa No</u> |
|-------------------------|-----------------|
| İÇİNDEKİLER..... | v |
| TABLolar LİSTESİ | x |
| ŞEKİLLER LİSTESİ | xiv |
| GRAFİKLER LİSTESİ | xv |
| GİRİŞ..... | 1 |

I. BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞININ TANIMI, AMAÇLARI VE ÖZELLİKLERİ

| | |
|---|---|
| 1.1. Katılım Bankacılığının Tanımı | 2 |
| 1.2. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi..... | 3 |
| 1.2.1. Dünyada Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi..... | 3 |
| 1.2.2. Türkiye’ de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi | 4 |
| 1.3. Katılım Bankacılığını Ortaya Çıkaran Nedenler | 5 |
| 1.3.1. Dini Nedenler | 6 |
| 1.3.2. Ekonomik Nedenler..... | 7 |
| 1.3.3. Politik Nedenler..... | 8 |

| | |
|---|----|
| 1.3.4. Sosyolojik Nedenler | 8 |
| 1.4. Katılım Bankacılığının Amaçları..... | 9 |
| 1.4.1. İslami Prensiplerin Ekonomik Hayata Uygulanması | 9 |
| 1.4.2. Sosyo – Ekonomik Hedeflere Ulaşılmasını Kolaylaştırma..... | 10 |
| 1.4.3. Dengeli Bir Finans Sistemi Kurmak | 10 |
| 1.4.4. Medeniyete Faydalı Bir Kurum Kazandırma | 11 |
| 1.4.5. Kar Elde Etme | 11 |
| 1.5. Katılım Bankacılığının Özellikleri | 11 |
| 1.5.1. Faizsiz Olması | 12 |
| 1.5.2. Ticarete Dayalı Olması..... | 13 |
| 1.5.3. Sermaye Bağlantılı Olması..... | 13 |
| 1.5.4. Ahlaki Olması | 13 |
| 1.6. Türkiye' de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları | 14 |
| 1.6.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. | 14 |
| 1.6.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. | 14 |
| 1.6.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. | 15 |
| 1.6.4. Asya Katılım Bankası A.Ş. | 15 |
| 1.6.5. Ziraat Katılım Bankası A.Ş. | 15 |

II. BÖLÜM

FAİZSİZ FİNANSMAN ARARCI OLARAK SUKUK

| | |
|--|----|
| 2.1. Sukukun Tanımı | 16 |
| 2.2. Sukukun Tarihsel Gelişimi | 17 |
| 2.2.1. Sukuk İşlemlerinin Dünyadaki Gelişimi | 18 |
| 2.2.2. Sukuk İşlemlerinin Türkiye' deki Gelişimi | 20 |
| 2.3. Sukukun İşleyişi | 21 |
| 2.4. Sukuk İşlemlerinin Genel Özellikleri | 23 |
| 2.5. Sukuk Türleri | 24 |
| 2.5.1. Endekslendiği Esasa Göre Sukuk Türleri | 24 |
| 2.5.1.1. Proje Endeksli Sukuk | 25 |
| 2.5.1.2. Varlık Endeksli Sukuk..... | 25 |
| 2.5.1.3. Bilanço Endeksli Sukuk | 25 |
| 2.5.2. Dayandığı Finansman Modeline Göre Sukuk Türleri | 26 |
| 2.5.2.1. Mudaraba Sukuk..... | 26 |
| 2.5.2.2. Muşaraka Sukuk | 29 |
| 2.5.2.3. Murabaha Sukuk..... | 31 |
| 2.5.2.4. İcara Sukuk..... | 33 |

| | |
|--------------------------------------|----|
| 2.5.2.5. Salam Sukuk..... | 35 |
| 2.5.2.6. İstisna Sukuk | 36 |
| 2.5.2.7. Joala Sukuk..... | 37 |
| 2.5.2.8. Diğer Sukuk Çeşitleri | 38 |

III. BÖLÜM

SUKUK YATIRIMCI PROFİLİNİN ANALİZİ

| | |
|--|----|
| 3.1. Araştırmanın Amacı | 40 |
| 3.2. Araştırmanın Kapsamı | 40 |
| 3.3. Araştırmanın Yöntemi | 41 |
| 3.4. Araştırmanın Bulguları | 41 |
| 3.4.1. Ankete Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler | 41 |
| 3.4.2. Anketteki Diğer Soruların Frekans Dağılımlarına İlişkin Bilgiler. | 44 |
| 3.4.3. Demografik Özellikler Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları.. | 53 |
| 3.4.3.1. Cinsiyet Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları | 53 |
| 3.4.3.2. Yaş Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları | 63 |
| 3.4.3.3. Aylık Kazanç Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları. | 69 |
| 3.4.3.4. Mezuniyet Derecesi Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları..... | 81 |

| | |
|---|-----|
| 3.4.4. Diğer Çapraz Tablo Karşılaştırmaları | 89 |
| SONUÇ | 109 |
| EKLER | 114 |
| KAYNAKÇA | 120 |

TABLolar LİSTESİ

| | <u>Sayfa No</u> |
|--|-----------------|
| Tablo 1: Türk Bankacılık Sektörünün Büyüklüğü | 5 |
| Tablo 2: Mudaraba ve Muşaraka Arasındaki Farklar | 30 |
| Tablo 3: Kredi ve Murabahanın Karşılaştırılması | 32 |
| Tablo 4: Ankete Katılan Kişilerin Cinsiyet Dağılımları | 42 |
| Tablo 5: Ankete Katılan Kişilerin Aylık Kazanca Göre Dağılımları | 42 |
| Tablo 6: Ankete Katılan Kişilerin Mezuniyet Derecesine Göre Dağılımları | 43 |
| Tablo 7: Ankete Katılan Kişilerin Görev Sürelerine Göre Dağılımları | 43 |
| Tablo 8: Ankette Yer Alan 6. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 44 |
| Tablo 9: Ankette Yer Alan 7. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 45 |
| Tablo 10: Ankette Yer Alan 8. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 45 |
| Tablo 11: Ankette Yer Alan 9. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 46 |
| Tablo 12: Ankette Yer Alan 10. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 46 |
| Tablo 13: Ankette Yer Alan 11. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 47 |
| Tablo 14: Ankette Yer Alan 12. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 47 |
| Tablo 15: Ankette Yer Alan 13. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 48 |
| Tablo 16: Ankette Yer Alan 14. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 48 |
| Tablo 17: Ankette Yer Alan 15. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 49 |

| | |
|--|----|
| Tablo 18: Ankette Yer Alan 16. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 49 |
| Tablo 19: Ankette Yer Alan 17. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 50 |
| Tablo 20: Ankette Yer Alan 18. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 50 |
| Tablo 21: Ankette Yer Alan 19. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 51 |
| Tablo 22: Ankette Yer Alan 20. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 51 |
| Tablo 23: Ankette Yer Alan 21. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 52 |
| Tablo 24: Ankette Yer Alan 22. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları | 52 |
| Tablo 25: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 7. Sorunun Karşılaştırılması | 53 |
| Tablo 26: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması | 54 |
| Tablo 27: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 22. Sorunun Karşılaştırılması | 55 |
| Tablo 28: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 18. Sorunun Karşılaştırılması | 56 |
| Tablo 29: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 11. Sorunun Karşılaştırılması | 57 |
| Tablo 30: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması | 58 |
| Tablo 31: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması | 59 |
| Tablo 32: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması | 60 |
| Tablo 33: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 20. Sorunun Karşılaştırılması | 61 |
| Tablo 34: Ankette Yer Alan 1. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması | 62 |
| Tablo 35: Ankette Yer Alan 2. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması | 63 |
| Tablo 36: Ankette Yer Alan 2. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması | 64 |
| Tablo 37: Ankette Yer Alan 2. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması | 65 |

| | |
|--|----|
| Tablo 38: Ankette Yer Alan 2. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması | 66 |
| Tablo 39: Ankette Yer Alan 2. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması | 67 |
| Tablo 40: Ankette Yer Alan 2. Soru ve 11. Sorunun Karşılaştırılması | 68 |
| Tablo 41: Ankette Yer Alan 2. Soru ve 7. Sorunun Karşılaştırılması | 69 |
| Tablo 42: Ankette Yer Alan 5. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması | 70 |
| Tablo 43: Ankette Yer Alan 5. Soru ve 11. Sorunun Karşılaştırılması | 71 |
| Tablo 44: Ankette Yer Alan 5. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması | 72 |
| Tablo 45: Ankette Yer Alan 5. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması | 73 |
| Tablo 46: Ankette Yer Alan 5. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması | 74 |
| Tablo 47: Ankette Yer Alan 5. Soru ve 13. Sorunun Karşılaştırılması | 75 |
| Tablo 48: Ankette Yer Alan 5. Soru ve 10. Sorunun Karşılaştırılması | 76 |
| Tablo 49: Ankette Yer Alan 5. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması | 77 |
| Tablo 50: Ankette Yer Alan 5. Soru ve 7. Sorunun Karşılaştırılması | 78 |
| Tablo 51: Ankette Yer Alan 5, 1 ve 7. Sorunun Karşılaştırılması | 79 |
| Tablo 52: Ankette Yer Alan 3. Soru ve 20. Sorunun Karşılaştırılması | 81 |
| Tablo 53: Ankette Yer Alan 3. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması | 82 |
| Tablo 54: Ankette Yer Alan 3. Soru ve 16. Sorunun Karşılaştırılması | 83 |
| Tablo 55: Ankette Yer Alan 3. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması | 84 |
| Tablo 56: Ankette Yer Alan 3. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması | 85 |
| Tablo 57: Ankette Yer Alan 3. Soru ve 18. Sorunun Karşılaştırılması | 86 |

| | |
|---|-----|
| Tablo 58: Ankette Yer Alan 3. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması | 87 |
| Tablo 59: Ankette Yer Alan 3. Soru ve 7. Sorunun Karşılaştırılması | 88 |
| Tablo 60: Ankette Yer Alan 16. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması | 89 |
| Tablo 61: Ankette Yer Alan 9. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması | 90 |
| Tablo 62: Ankette Yer Alan 19. Soru ve 20. Sorunun Karşılaştırılması | 92 |
| Tablo 63: Ankette Yer Alan 19. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması | 93 |
| Tablo 64: Ankette Yer Alan 13. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması | 94 |
| Tablo 65: Ankette Yer Alan 16. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması | 95 |
| Tablo 66: Ankette Yer Alan 9. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması | 96 |
| Tablo 67: Ankette Yer Alan 12. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması | 97 |
| Tablo 68: Ankette Yer Alan 12. Soru ve 13. Sorunun Karşılaştırılması | 99 |
| Tablo 69: Ankette Yer Alan 11. Soru ve 12. Sorunun Karşılaştırılması | 100 |
| Tablo 70: Ankette Yer Alan 10. Soru ve 11. Sorunun Karşılaştırılması | 101 |
| Tablo 71: Ankette Yer Alan 4. Soru ve 13. Sorunun Karşılaştırılması | 102 |
| Tablo 72: Ankette Yer Alan 9. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması | 103 |
| Tablo 73: Ankette Yer Alan 9. Soru ve 12. Sorunun Karşılaştırılması | 104 |
| Tablo 74: Ankette Yer Alan 7. Soru ve 9. Sorunun Karşılaştırılması | 105 |
| Tablo 75: Ankette Yer Alan 6. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması | 107 |

ŞEKİLLER LİSTESİ

| | <u>Sayfa No</u> |
|---|------------------------|
| Şekil 1: Sukuk İşleyişi Süreci | 22 |
| Şekil 2: Mudaraba Sukukunun İşleyişi | 28 |
| Şekil 3: Muşaraka Sukukunun İşleyişi | 30 |
| Şekil 4: Murabaha Sukukunun İşleyişi | 32 |
| Şekil 5: İcara Sukukun İşleyişi | 34 |
| Şekil 6: Salam Sukukun İşleyişi | 36 |
| Şekil 7: İstisna Sukukun İşleyişi | 37 |

GRAFİKLER LİSTESİ

| | <u>Sayfa No</u> |
|--|-----------------|
| Grafik 1: Global Sukuk İhracatı | 19 |

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde ve dünyada son yıllarda faizsiz bankacılık alanında meydana gelen gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan en yeni enstrümanlardan olan sukuk ile ilgili literatür taraması yapmak kaydıyla sukuk ihracı yapan kuruluşların hedef müşterilerine anket yöntemi ile birtakım sorular yönelterek elde edilen sonuçlardan hareketle ilgili kuruluşlara spesifik pazarlama önerileri getirmektir.

Çalışmamızda ilk bölümde öncelikle katılım bankacılığının Türkiye ve dünyadaki tarihsel gelişimi ele alınacak, Türk bankacılık sektörü içerisindeki yeri analiz edilecek ve katılım bankalarını ortaya çıkaran sebepler araştırılacak olup, bu bankaların özellikleri, amaçları ve faaliyetleri hakkında çeşitli araştırmalar yapılacaktır.

İkinci bölümde ise faizsiz finansman aracı olarak ülkemize kira sertifikası adı altında giriş yapmış olan sukuk konusuna değinilecektir. Bunu takiben sukukun tanımı, tarihsel gelişimi ve sukuk çeşitleri hakkında detaylı bilgiler verilecek ve tezimize konu olan sukuk ürününün her yönüyle tanıtılmasına çalışılacaktır.

Son bölümde ise ülkemizde faizsiz finansman denildiğinde akla ilk gelen ürünlerden olan sukuk hakkında yatırımcı profilini ortaya koymak adına yapmış olduğumuz ankete yer verilecektir. Söz konusu anketin hazırlanış biçimi, kullanılan yöntem ve araştırma tekniği detaylı olarak ele alınacak, ankete katılan kişilere çeşitli sorular sorularak sukuk hakkındaki bilgi düzeyleri, düşünceleri, diğer finansal enstrümanlarla karşılaştırmaları sonucu ortaya çıkan değerlendirmeleri irdelenerek çalışmamız sonlandırılacaktır.

I. BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞININ TANIMI, İŞLEYİŞİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

Katılım bankacılığı, mali sektörde faaliyet gösteren, reel ekonomiyi finanse eden ve bankacılık hizmetleri sunan kuruluşlardır. Katılım Bankaları tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz finansman prensipleri dâhilinde projelerde değerlendirerek (tüketicilere ve işletmelere fon kullandırım), oluşan kar veya zararı yine tasarruf sahipleriyle paylaşırlar.¹ Faizli sistemde bulunan bankalardan ayrılan en önemli yönü önceden belirlenmiş bir faiz oranının olmamasıdır. Yani klasik bankacılığa baktığımızda önceden belirlenmiş ve buna göre toplanmış mevduatlar ve karşılığında ortaya çıkarılan faiz oranları varken katılım bankacılığında ise faiz yerine kar payı elde edilmesi ve bu kar payını oranının önceden belirlenemiyor olması aradaki en büyük farkı oluşturmaktadır.

Katılım bankaları 2000 li yılların başında Bakanlar Kurulu Kararı ile faaliyetlerine başlamış ve Bankalar Kanunu altyapısında da faaliyet göstermek suretiyle uzun yıllardır ekonomimize katkıda bulunmaktadır. Katılım bankalarının kuruluş amacı bilhassa ticari hayatta ve tasarruf noktasında faizsiz temelde çalışma esaslarına dayanır. Bu anlamda hassasiyeti bulunan insanlar için bir finansman merkezi haline gelmiştir.

Katılım bankası ile tasarruf sahipleri arasında bir emek sermaye ortalığı söz konusudur. Zira temelde alınan paranın işletilmesi ve karşılığında önceden bilinmeyen bir kar payının var olması bulunmaktadır. Katılım bankası saydığımız şekilde elde ettiği fonları işletmeyi ve bunun sonucunda ortaya çıkacak karı ortaklarıyla paylaşmakta ve bu işlem özünde de bir akde dayanmaktadır.

¹ http://www.kuveytturk.com.tr/sikca_sorulan_sorular.aspx Erişim Tarihi: 30.01.2017

1.2. Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Katılım Bankacılığının tarihsel gelişimini iki başlık altında ele alabiliriz. İlk olarak dünyada katılım bankacılığı ile başlayalım;

1.2.1. Dünyada Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Faizsiz bankacılığın kökeni M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil’de hüküm süren Hammurabi adlı hükümdara kadar uzanmaktadır. Birçok kişi tarafından da bilinen bu kanunların 100–107. bölümleri bankacılıktaki temel kuralı düzenlemektedir.

Faizsiz bankacılık 1970’ lere kadar belli bir oranda ticari faaliyetlerden oluşan ihtiyaçları gidermek için kurulmuş olsa da aslında toplumdaki yardıma ihtiyacı olan insanların gerekli ihtiyaçlarının giderilmesi ve refah düzeylerinin arttırılması için ortaya çıkmıştır. Son yıllardaki petrol fiyatlarındaki artışlar ve bazı sosyolojik etkenler günümüzde bankacılık sektörünün en önemli kuruluşlar haline gelmesini sağlamıştır. Şuan özellikle Avrupa ve Afrika da hızlı bir büyüme kaydetmektedir. Birçok ülkede faaliyet gösteren faizsiz finans kuruluşlarının sayısı dünya genelinde yaklaşık 300 civarındadır. Bunun yarıya yakını da körfez devletleri başta olmak üzere dini birtakım nedenlerden dolayı Arap ülkelerinde toplanmaktadır.

Faizsiz bankacılık alanında kurulan ilk banka İslam Kalkınma Bankası’dır. Türkiye nin de üyeliğinin bulunduğu bu bankanın amacı gelişmemiş İslam ülkelerinin kalkınmalarına katkıda bulunmaktır olmaktır. Banka, aynı zamanda İslam ülkeleri arasındaki ticari entegrasyonu sağlayarak bu anlamda bir birliktelik ortaya koymakta ve ilgili ülke devletlerine de destekler vermektedir.

Dünya genelinde islami finans sistemi çok hızlı bir şekilde gelişmekte, 2003 yılında toplam büyüklüğü 200 milyar dolar iken 2014' te ise bu rakam 2 trilyon doları aşmış bulunmaktadır. Piyasadaki tahminlere göre de 2018 yılının sonunda uluslararası 3,4 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşması beklenmekte ve buna bağlı olarak pazar payında da artış beklenmektedir. Dünyada somut olarak bakıldığında ise bu sektörün lokomotifleri arasında Malezya gelirken, Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi

Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi diğer ülkeler de ön plana çıkmaktadır.²

1.2.2. Türkiye’ de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Türkiye, yukarıda da belirttiğimiz gibi 1975 senesinde İslam Kalkınma Bankasının kurucu üyeleri arasında yer almış ve 1984 senesinde de sermaye payı miktarını artırmak suretiyle bu kuruluşun en büyük ortaklarından biri haline gelerek, İslam Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu’nda sürekli üye bulundurma hakkı elde etmiştir. Böylece Türkiye, 56 İslam ülkesi üyesi bulunan ve birçok ülkede faaliyet gösterebilen ve koordinasyon sağlayabilen bir bankanın bünyesindeki etkinliğini artırma imkânı elde etmiştir.³

1980’li yıllardan sonra Türkiye, dünyaya açılma hedefi doğrultusunda ihracatla büyümeye odaklanmıştır. Bu stratejinin doğal bir sonucu olarak da dünyada finans alanında var olan yeniliklerin ülkemize kazandırılması sağlanmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak T.C. Merkez Bankası bünyesinde para piyasası, interbank piyasası (bankalar arası piyasa), faktöring şirketleri, sermaye piyasası aracı kurumları gibi birçok yeni kuruluş, ülke finans sistemimize dâhil olmuştur.

Uygulama bakıldığında, ülkemizdeki katılım bankacılığı faaliyetlerinin, tamamen İslami bankacılık olarak değerlendirilmesi doğru olmayacaktır. Türkiye’deki birtakım sosyal ve ekonomik farklılıklar katılım bankalarını mevcut konvansiyonel bankacılık sistemi ile paralel olarak mevzuat çerçevesinde, hemen hemen bütün bankacılık faaliyetlerini yapmaktadırlar.⁴

²<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1791253-katilim-bankasi-sayisi-bese-yukseldi> Erişim tarihi: 04.01.2016

³ Akbar SAFDARI, ”Türkiye’de Katılım Bankacılık”, <http://akbarsafdari.blogspot.com/2009/05/turkiyede-katilimbancacik.html> Erişim Tarihi: 04.01.2016

⁴Abitter ÖZULUCAN – Fevzi Serkan ÖZDEMİR, “Katılım Bankacılığı”, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2010, s.15

Tablo 1: Türk Bankacılık Sektörünün Büyüklüğü

| TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BÜYÜKLÜĞÜ (Ekim, 2015) | | | | | | | |
|--|-----------------------|------------------|-----------------|------------------------|-----------------|-----------------------------|-----------------|
| BANKALAR | KURULUŞ SAYISI | AKTİFLER | | TOPLANAN FONLAR | | KULLANDIRILAN FONLAR | |
| | | MİLYON TL | PAYI (%) | MİLYON TL | PAYI (%) | MİLYON TL | PAYI (%) |
| Mevduat Bankaları | 32 | 2.122.513 | 90,4 | 1.168.923 | 93,7 | 1.358.242 | 89,9 |
| Katılım Bankaları | 5 | 119.720 | 5,1 | 74.366 | 6,3 | 78.147 | 5,2 |
| Kalkınma ve Y. Bankaları | 13 | 105.482 | 4,5 | 0 | 0 | 74.611 | 4,9 |
| Toplam | 50 | 2.347.715 | 100 | 1.243.289 | 100 | 1.511.000 | 100 |

Kaynak: TKBB, <http://www.tkbb.org.tr/>, (12/01/2016)

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere Ekim 2015 itibari ile katılım bankalarının toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı görülmektedir. Türkiye’deki toplam banka sayısının % 10 unu oluşturan katılım bankaları aktif toplam olarak ve kullanılan fon olarak henüz istenilen seviyeye gelmemiş olmakla birlikte önümüzdeki yıllar açısından ve sektöre yeni dâhil olacak katılım bankaları ile birlikte bu oranı daha da yukarıya taşıyacak gibi görünmektedir.

1.3. Katılım Bankacılığını Ortaya Çıkaran Nedenler

Dünyada ve Türkiye’de pek çok kurum ve kuruluş sosyal birtakım yönelimler ya da yönlendirmeler sonucu ortaya çıkmış bulunmaktadır. Katılım bankacılığının ortaya çıkmasının ardında da yine bu tür yönlendirmeler ve en başta da toplumsal ihtiyaçlar yatmaktadır. Aşağıda dört başlık altında inceleyeceğimiz çeşitli nedenlerden dolayı elde bulunan kaynaklar ekonomi çarkına dâhil edilemediğinden hem tasarruf sahiplerini hem de ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda katılım bankacılığı söz konusu tasarruf sahipleri ile ekonomiyi bir araya getiren bir kuruluş özelliği taşımaktadır.

1.3.1. Dini Nedenler

İslam dini, aynı diğer dinlerdeki gibi sosyal ve ahlaki davranışları belirleyen ve bu bağlamda insan hayatına yön veren güçlü bir kural olarak kabul edilmektedir.⁵İslami bankacılığın temel nedeni, faize karşı İslâm'ın koyduğu yasaktan kaynaklanmıştır. İslam, her ne suretle olursa olsun faizi haram kılmıştır.

Ticaret hayatındaki kâr ile faizi birbirinden ayırabilmek için birtakım kriterler kullanılabilir. Mustafa UÇAR makalesinde şu şekilde belirtmiştir;

“Ticarette, satıcı aşırı da olsa yalnızca bir defaya mahsus kâr elde etmekte ancak faiz, aynı borç üzerinden defalarca alınabilmektedir. Ticaret işleminde menfaatlerin değişimi, satıcı ile alıcı arasında eşit şekilde ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki faizli bir işlemde alacaklı olan taraf kendi işine yarayacak bir fazlalığı almasına rağmen borçlu sadece süre ertelemesini elde etmekte ve aldığı borçtan kâr edip etmeyeceğini bilmemektedir. Ticarette insan, imkânlarını ve zamanını harcamakta ve bunun karşılığını almakta ancak faizli işlemde herhangi bir çaba ve riske girmemekte ve kesin olarak belirlenen oran ve belirlenen vadede kâr sağlamaktadır. İslami kaynakların faizi haram olarak görmesi ve faizin haram olduğuna inanan insanların atıl fonlarını değerlendirme düşüncesi faizsiz bankacılığın doğmasına yol açmıştır.”⁶

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi dini hassasiyetleri yüksek olan birtakım tasarruf sahipleri ellerindeki birikimleri değerlendirme noktasında sıkıntı yaşamışlar ve İslam ülkelerindeki ve diğer ülkelerdeki müslümanlar, faizin haram olmasından dolayı, konvansiyonel bankalara yatıradıkları fonlarını altın, gayrimenkul vb. gibi yatırımlara dönüştürmüşlerdir. Tam da bu noktada İslam ülkelerindeki Müslüman âlimler, dini kurallara ters düşmeyecek şekilde faizsiz çalışan kurumlar oluşturma konusunda düşünmüşler ve “İslam Bankacılığı” ya da diğer adıyla “Katılım Bankacılığı” ortaya çıkmıştır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki; islami bankacılığın bir

⁵ M. Ahmet Ez ZERKA – A. Muhammed Abdülaziz En- NECCAR, “İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta”, Hayreddin KARAMAN (çev.), 2. Baskı, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009, s. 113

⁶ Mustafa Uçar, **Türkiye’de –Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri**, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1993, s.22-23

ülkede arzu edildiği şekilde verimli çalışabilmesi için, o ülkede faizin hukuken yasak olması ve faizli her işlemin bazı yaptırımlarının bulunması gerekmektedir.⁷ Bu nedenle Türkiye’de faaliyet gösteren sayıları 2016 tarihi itibarıyla altıyı bulan katılım bankaları mevcut yasalara göre faaliyet gösterdikleri için, İslami bankacılık gerekliliklerini tam olarak yerine getirememektedirler.

1.3.2. Ekonomik Nedenler

İslam bankacılığının doğuşuna neden olan ekonomik sebeplere şöyle bir göz attığımızda 1970’li yıllarda Arap ülkelerindeki petrol kaynaklarından elde edilen gelirlerin ekonomiye aktarılma istenmesi çabası ön plana çıkmaktadır.

1970’li yıllarda petrol fiyatlarının artması petrol ihraç eden İslam ülkelerinin gelirlerini büyük oranda arttırmıştır. Ancak bu ülkelerin dış ticaret kaynaklı fazlalık birikimleri bir şekilde batı ülkelerine kaymış ve dolayısıyla İslam ülkelerinin gelişmesi sekteye uğramıştır. Bununla birlikte, petrol zengini olmasa da kaynaklarını yeterli sermayeye sahip olmadıklarından değerlendiremeyen geri kalmış veya gelişmekte olan İslam ülkeleri de bulunmaktadır. Gelişmiş İslam ülkeleri ile gelişmemiş veya gelişmekte olan İslam ülkeleri arasında yapılması istenen işbirliği fikri neticesinde de İslam bankalarının kuruluşu gündeme gelmiş ve şuan ki halini almıştır.⁸

Bütün bu sebeplerden hareketle İslam dünyasında bir arayış söz konusu olmuş ve bunun sonucunda da İslam Kalkınma Bankası 1974 yılında kurulmuştur. Ve bunu da çeşitli İslam ülkelerinde o ülkenin ihtiyaçlarına ve faizsiz esaslara göre faaliyet gösteren finans kurumlarının kurulması izlemiştir. Böylelikle hem az gelişmiş İslam ülkelerinin ekonomileri sermaye girişi sayesinde hareketlenmiş hem de dini hassasiyeti yüksek olan yatırımcı ve tasarruf sahiplerinin ellerindeki kaynaklar atıl olmaktan çıkarılmış ve ekonomiye kazandırılmıştır.

⁷ Muhammed Nejatullah SIDDIQI, “**Banking Without Interest**”, London, The Islamic Foundation, 1983, s. 13

⁸ ÖZTİN Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1989, s. 146

Türkiye’ de ise Katılım Bankaları’nın (faizsiz bankacılığın) kurulmasını hızlandıran ekonomik nedenler birkaç konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunlar; zengin kaynaklara sahip bazı Ortadoğu ve Arap ülkelerinden kaynak sağlamak, faizden kaçınarak ekonomiye aktarılamayan tasarrufların ekonomik sisteme aktarılması ile kalkınmanın sağlanması şeklinde özetlenebilir.⁹

1.3.3. Politik Nedenler

Bazı İslam ülkelerinde, birtakım politik nedenler İslami bankacılık sisteminin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Dini kurallara göre yönetilen Suudi Arabistan, Pakistan ve İran’da, insanların elde ettikleri petrol gelirleri ile zenginleşmeleri İslam bankacılığının kurulmasında etkili olan nedenler arasındadır. Bununla birlikte mevcut sisteme alternatif oluşturabilecek ekonomik arayışların da böyle bir finans sisteminin kurulmasında etkili olduğu söylenebilir.

Uluslararası açıdan ele alındığında ise İslâm ülkeleri kalkınmayı ve büyümeyi sağlayarak dünya arenasında güç sahibi olabilmek için faizsiz bankacılığın getirdiği çeşitli avantajları kullanmaya çalışmışlardır. Zira İslam Kalkınma Bankası’ nın kuruluş gayelerinden birisi de İslam ülkeleri arasında işbirliğini, arttırmaktan başka uluslararası düzeyde güçlü bir politik iradeye sahip olmaktır.¹⁰

1.3.4. Sosyolojik Nedenler

Katılım bankalarının kurulmasındaki bir başka önemli neden de sosyal nedenlerdir. İnsanların sahip oldukları imkânlar, yaşam düzeyleri, eşit olmayıp farklı özellikte ekonomik sınıflar meydana gelmektedir. Bir toplumda huzur ve barışın temin edilebilmesi için sınıf farklılıklarının olabildiğince en alt düzeye indirilmesi, iyi bir şekilde izlenmesi ve sınıflar arası farkların kapatılması ile mümkündür. Tam da bu

⁹Mustafa Mürsel ESKİCİ, **Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması Ve Katılım Bankaları’ nın Müşteri Özellikleri**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.13

¹⁰ Akgüç ÖZTİN, **a.g.e.**, s. 162-163

noktada İslami bankacılık, istihdam alanları açmakta, üretim faktörlerini harekete geçirmekte ve böylece sosyal barışın ve refahın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

İslami bankacılık ile ekonomik sınıf farklılıklarından kaynaklanan sosyal dengesizlik azaltılmakta ve faizden dolayı oluşabilecek sebepsiz zenginleşme ve bunun neticesinde emek arz edenlere karşı ortaya çıkabilecek sosyal adaletsizliklerin önüne geçilebilmektedir.¹¹

1.4. Katılım Bankacılığının Amaçları

Faizsiz bankacılığının temel amacı, İslam'ın getirmiş olduğu kurallar doğrultusunda ekonomiye katkı sağlamaktır. Bilhassa faiz hassasiyeti olan kişilerin, sermaye oluşumuna aktif bir şekilde katılmaları sağlanırken, buna uygun bir zeminin de aynı anda hazırlanmış olması gerekmektedir. Bundan dolayı faizsiz bankacılık anlayışını kendilerine şiar edinen katılım bankalarının temel amacı; faizin olmadığı, riskin paylaşıldığı, İslami kurallara uygun olan ticaret türlerinin egemen olduğu bir piyasanın oluşturulması olarak ifade edilebilir.¹²

Katılım bankacılığının amaçları şu şekilde sıralanabilir;

1.4.1. İslami Prensiplerin Ekonomik Hayata Uygulanması

Katılım bankacılığının en önemli amaçlarından biri, İslam'ın kabul ettiği ekonomik prensiplere göre ekonomiye geliştirmektir.¹³

İslam dininin koyduğu faiz yasağı nedeniyle, hassasiyeti olan kişilerin tasarrufları, ekonomiye dâhil edilememiş ve bu fonlar atıl kalmıştır.¹⁴ Atıl kalan söz

¹¹ Mustafa Mürsel ESKİCİ, a.g.e., s. 13

¹² Abitter ÖZULUCAN – Ali DERAN, “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt:6, Sayı:11, 2009, s.8

¹³ Fuat Al OMAR – Muhammed Abdel HAQ, “İslamic Banking Theory, Practice and Challenges”, London, Oxford Üniversty Press, 1996, s. 26

konusu fonların da ülke ekonomisine aktarılmasında yukarıda da belirttiğimiz gibi katılım bankalarının rolü azımsanamayacak kadar büyüktür. Zira bu sayede ekonomik büyüme ve diğer makro kalemlerde olumlu yönde bir artış söz konusu olmuştur.

1.4.2. Sosyo – Ekonomik Hedeflere Ulaşılmasını Kolaylaştırma

Katılım bankaları, kuruluş gayelerinden biri olan sosyal ve ekonomik hedeflerin başarıya ulaştırılmasında büyük rol oynarlar. Bu bağlamda katılım bankaları toplumsal ve ekonomik ilişkileri düzenleyici bir rol oynamakta ve ülke ekonomisinin gelişmesi için gereken katkıyı sunmaktadır.

1.4.3. Dengeli Bir Finans Sistemi Kurmak

Katılım bankaları, bankacılık hizmetlerinden farklı olarak müşterilerine faizsiz alternatif dağıtım kanalı ürünleri sunabilen ve topladığı fonları “kar/zarar ortaklığı” prensibiyle, kendi faaliyetlerinin finansmanında kullandırmayı prensip edinen kurumlardır.¹⁵

Herhangi bir alışverişin faizsiz olarak nitelendirilebilmesi için, taraflar arasında gerçekleşecek işlemlerin ve ilişkilerin faizsiz sisteme uygun olacak şekilde ve aynı zamanda karşılıklı bir rızaya dayanması gerekmektedir. Bu nedenle İslam bankası, kişiler arasındaki ekonomik dengeyi gözetecek bir finansal sistemi amaçlamaktadır.¹⁶

Faizsiz anlayışla hareket eden katılım bankaları bir taraftan ekonomiye katkı sağlarken diğer taraftan da sosyal refaha katkıda bulunmaktadır.

¹⁴ Sibel DOĞAN, “**Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği**”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.16

¹⁵ Abitter ÖZULUCAN – Fevzi Serkan ÖZDEMİR, a.g.e., s. 7

¹⁶ Akın CİHANGİR, “**Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**” Ankara, Kayıhan Yayınları, 1986, s.116

1.4.4. Medeniyete Faydalı Bir Kurum Kazandırma

Katılım bankalarının başarılı bir şekilde faaliyet göstermeleri, sadece söz konusu tecrübenin devamlı olarak ayakta durabileceğini göstermek için değil, aynı zamanda İslam dünyasının refah düzeyini arttırmak ve gelecek nesillerle birlikte içinde bulunulan medeniyete hayırlı bir miras olarak bırakmaktır.¹⁷

1.4.5. Kar Elde Etme

Tüm işletmelerde olduğu gibi katılım bankalarında da, kar elde etmek en önemli amaçtır. Katılım bankaları, katılma hesaplarında topladığı fonları, çeşitli yöntemlerle kişi veya kuruluşların hizmetine sunmak şartı ile kar elde etmekte ve elde edilen bu karı da yine fon sahipleri ile paylaşmaktadır.

Bununla birlikte faizsiz bankacılık faaliyetlerinin her daim hedeflerine ulaşabilmesi için, kar fırsatlarından mümkün olduğunca istifade etmesi şarttır. Ancak bu davranışları hiçbir zaman ondan beklenen sosyo-ekonomik asli amaçlarına ve İslami duruş ve prensiplerine aykırı olacak nitelikte olmamalıdır.¹⁸

1.5. Katılım Bankacılığının Özellikleri

Katılım bankalarının başlıca özellikleri; faizsiz olması, ticarete dayalı olması, sermaye bağlantılı olması ve ahlaki olması olarak sıralanabilir.

¹⁷Aybegüm BİLİR, “Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.21

¹⁸ Akın CİHANGİR, a.g.e. s.116

1.5.1. Faizsiz Olması

İslam dini, faizi haram kıldığından dolayı İslam ekonomisinde sermaye, kredi sistemi ile değil, ortaklık sistemi ile sağlanır.¹⁹

Katılım bankalarının en belirgin özelliği işlemlerinde faize yer vermemeleridir. Yani, temin ettikleri kaynaklara faiz ödemezler. Dolayısıyla kullandırdıkları kaynaklar için de müşterilerinden faiz alamazlar. Zaten katılım bankalarının kuruluş gayesi de, faizli işlemlere dini inancından ötürü karşı olan insanlara ve bu insanların şirketlerine hizmet etmektir. Nitekim İslam dini, sermayeyi üretim faktörlerinden biri ve işletmeler için maliyetinin bulunduğunu kabul etmektedir. Fakat bu faktörün önceden belirlenmiş bir faiz talep etmesini reddeder. Yani, para ile para kazanmak İslam dinince yasaktır.²⁰

Katılım bankalarında tasarruf sahibi ile banka arasındaki ilişki, klasik bankacılıktaki mudi-banka ilişkisinden çok farklıdır. Aradaki fark, mudinin bankacılık yaptığı bankacılık işlemleri ile tasarruf sahibinin katılım bankacılığindeki işlemlerinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bankaların isimlerindeki “katılım” sözcüğü yapılan bankacılık türünün kar ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık olduğunu ifade etmektedir.²¹

Klasik bankalar belirli vade ve faiz karşılığında müşterilerinden mevduat toplamaktadır. Vade sonunda müşterisinin alacağı faizin getirisi bellidir. Ancak katılım bankalarında ise, sabit bir getiri söz konusu olmamaktadır. Hesap sahibi ile ortaklık ilişkisi kurulduğundan dolayı, hesap sahibi vade bitiminde oluşacak kara ortak olduğu gibi zarara da ortak olmak zorundadır ve bunun oranı hiçbir zaman bilinmemekte, geçmiş yıllardaki oranlara göre hareket edilmektedir.

¹⁹ Abdülaziz BAYINDIR, a.g.e., s.249

²⁰ Sami USLU, “**Özel Finans Kurumları ve Faiz Yasağı**”, Zafer Dergisi, 2004, Sayı: 328
<http://www.zaferdergisi.com/makale-1168-ozel-finans-kurumlari-ve-faiz-yasagi.html>, Erişim Tarihi: 12.01.2016

²¹Kamil GÜNGÖR, “**Bir Finansal Araç Olarak Katılım Bankacılığı: Tespitler-Teklifler**”, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, İstanbul, TKBB, 2006, s. 235

1.5.2. Ticarete Dayalı Olması

İslam’ da faizin haram, ticaretin ise helal olması bu kuruluşları müşterileriyle ticari nitelikli işler yapmaya doğru yöneltmektedir. İslam’ da daha önce de belirttiğimiz gibi para ile para kazanma haram olduğundan dolayı, kar elde edebilmek için mal ticareti elzem bir duruma gelmektedir.²²

Katılım bankaları, klasik bankalardan farklı olarak, para üzerinden para kazanmak yerine, müşterileri ile arasındaki ilişkiyi mutlaka bir ticarete dayandırmakta ve bu yönüyle de klasik bankalardan ayrılmaktadır.

1.5.3. Sermaye Bağlantılı Olması

Saf İslami bankacılığın kar-zarar ortaklığı (mudaraba) veya sermaye iştiraki (muşaraka) içerdiği genellikle kabul gören bir gerçektir. İslamiyet’ te sermaye sahibi olan bir kimse, girişimcinin yetkinliği ve gayretleri sayesinde elde ettikleri karı onunla paylaşabilmektedir. Faaliyetler sonucu elde edilecek olan karın oranı, yani hangi oranlarda bölüşüleceği önceden bilinmektedir, ancak tutarı belirsizdir.²³

Katılım bankacılığında sermaye iştiraki sonucunda elde edilecek karın tutarı belli olmadığı gibi, bu faaliyetler sonucunda zarar da görülebilmektedir. Bu yönüyle de klasik bankalardan ayrılmaktadır.

1.5.4. Ahlaki Olması

Katılım bankacılığında yapılacak yatırımların İslam dininin yasaklamış olduğu alan ve konular dışında olması zorunludur. Bu sayede yapılacak yatırım ya da ortaya çıkacak ticari ilişki, hem toplumsal kabul görecektir hem de İslam çerçevesinde yapılmış olacağından kişilerin dini hassasiyetleri gözetilmiş olacaktır. Zira klasik bankalar laiklik

²² Sami USLU, a.g.e

²³ Sami USLU, “İslam’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans”, İstanbul, Zafer Yayınları, 2005, s. 127

ilkelerine göre faaliyet gösterirken, katılım bankalarında tüm işlemler dini hassasiyetler göz önüne alınarak yapılmaktadır.

1.6. Türkiye' de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

1.6.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye' de faizsiz bankacılık alanındaki finansal kuruluşların ilki ve öncüsü olan Albaraka Türk Katılım Bankası, 1985 yılı itibari ile faaliyetlerine başlamıştır. Albaraka Türk' ün ortaklık yapısına bakacak olursak yabancıların payı % 66,03, yerlilerin payı % 9,20 ve halka açılmış olan ise % 24,77' dir.

31.12.2015 tarihi itibariyle ülke genelinde 212 ve yurt dışında bir şubesi ile toplam 213 şubesi ve 3739 personeli ile müşterilerine ve paydaşlarına katılım bankacılığı kriterleri çerçevesinde hizmet vermeye devam etmektedir.²⁴

1.6.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk, ilk olarak 1989 yılında Özel Finans Kurumu statüsünde kurulmuştur. 2000 yılının başlarında diğer Özel Finans Kurumları gibi Kuveyt Türk de 4389 sayılı Bankacılık Kanununa tâbi hale gelmiştir. Mayıs 2006' da unvanı, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değişmiştir.

Kuveyt Türk' ün sermaye yapısına bakacak olursak % 62' si Kuveyt Finans Kurumu' na (Kuwait Finance House), %9' u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu' na, %9' u İslam Kalkınma Bankası' na, %18' i Vakıflar Genel Müdürlüğü' ne, %2' si de diğer ortaklara aittir.²⁵

²⁴ <https://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx> Erişim Tarihi: 11.01.2016

²⁵ <http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx>, Erişim Tarihi: 11.01.2016

1.6.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye Finans, 1991 senesinde yerli sermayeli olarak "Anadolu Finans" ile "Family Finans" ın 2005 yılında bir araya gelmesi ile kurulmuştur. Boydak Grubu ve Ülker Grubu' na ait bu iki kurum birleşmiş ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun 28 Aralık 2005 tarihli kararıyla resmiyete kavuşmuş ve 30 Aralık 2005 tarihinde bankanın unvanı Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir.²⁶

1.6.4. Asya Katılım Bankası A.Ş.

Asya Katılım Bankası A.Ş. Türkiye' nin altıncı özel finans kurumu olarak 24 Ekim 1996 tarihinde, Altunizade' deki merkez şubesi ile faaliyetlerine başlamış ve 20.12.2005 tarihinde "Asya Finans Kurumu Anonim Şirketi" olan şirket unvanı "Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi" olarak değiştirilmiştir.

Kısa bir not olarak Bank Asya, ülkemizde yaşanan son olaylar nedeniyle bir süre önce TMSF' ye devredilmiş ve kısa bir süre önce de satışı gerçekleşmediğinden faaliyetleri askıya alınmıştır.

1.6.5. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Ziraat Katılım Bankası; devlet hazinesi tarafından ödenen 675.000.000 TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun izniyle kurulmuş ve katılım bankacılığı alanına yeni bir soluk getirmek amacı ile bu sektördeki yerini alarak piyasada en yeni aktör haline gelmiştir.

²⁶ <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx>, Erişim Tarihi: 11.01.2016

II. BÖLÜM

FAİZSİZ FİNANSMAN ARARCI OLARAK SUKUK

2.1. Sukukun Tanımı

Finansal sertifikanın Arapçadaki karşılığı olan sukuk; sertifika, vesika, enstrüman anlamlarına gelen sakk kelimesinin çoğuludur.²⁷ Sukuk, İslami yöntemlere göre ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Sukukta sadece nakit akışı değil aynı zamanda mülkiyet hakkı da söz konusudur. Bu yönüyle sukuk alışıl gelmiş tahvillerden ayrılarak varlığa dayalı sertifikalar olarak da adlandırılabilir.

Sukuk finansal kaynak toplamak için kullanılan bir enstrümandır. sermaye piyasalarında bono ya da tahviller için senet ifadesi tercih edilirken, İslami finansman prensiplerine göre ihraç edilen bonolara ise sukuk denir.²⁸ Ancak sukuk sürekli olarak bonoyla karıştırılmaktadır. Aslında her ikisi de yapılandırılmış finansman aracı olmalarına rağmen bono; ihraç edenin faiz ödemeyi kabul ettiği ve belirtilen vadede bono sahibine anapara ödemesini taahhüt eden bir borç sertifikasıdır. Ancak sukuk ise kesinlikle borç sertifikası değildir ve temelinde mutlaka işleme dayalı bir varlık bulunmaktadır. Sertifika sahibine söz konusu işleme temel teşkil eden varlıktan doğan gelirden faydalanma hakkı sağlar. Gelir ise islami bankacılık kurallarına uygun olan varlıklardan elde edilmektedir.²⁹

Varlığa dayalı menkul kıymetler de, gelir ortaklığı senetleri de kısmen sukuk sistemine benzemektedir. Fakat onlarda mülkiyet ve işletme ile borç senedi alanların ilgisi yoktur. Onlar da sadece senedin gelirine sahiptirler. Ayrıca gelir ortaklığı senetlerinde mevcut olan ve devletçe verilen enflasyonun üzerinde gelir sağlama

²⁷ Hüseyin Tunç, **Katılım Bankacılığı (Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması)**, Nesil Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.152

²⁸Hüseyin Tunç, a.g.e, s. 152

²⁹Shariq Nisar, <http://ifresource.com/2010/04/27/how-sukuk-works-introduction-structuring-and-application-of-sukuk-bonds/> Erişim tarihi: 25.01.2016

taahhüdü, sukukta yoktur. Yani gelir ortaklığı siteminde varlıkların mülkiyet kamuda kalmakta, kira sertifikası gibi yurt içi ve yurt dışı yatırımcılar faiz niteliği olmayan bir gelire sahip olmaktadır.³⁰

Sukuk işlemleri, diğer sermaye piyasası araçlarında olduğu gibi aracı kuruluşlarla yapılmaktadır. Bu kuruluşlar alıcı ve satıcı arasında işbirliği kurarak finansmanın gerçekleşmesinde önemli rol oynarlar.

Finansman ihtiyacı içinde olan kaynak kuruluşu, sabit değeri varlık kiralama şirketine devretmekte, varlık kiralama şirketleri de ulusal ve uluslararası piyasalara fon temin etmek için sabit kıymetler üzerinden kira sertifikaları (Sukuk) ihraç etmekte ve böylece finansman temini gerçekleşmektedir. Bu işlemin temelinde ticari bir ilişki yer almaktadır. Sukuk sistemindeki varlığa dayalı menkul kıymet kavramı, ihraç edenlerin kendi faaliyetlerinden oluşan alacaklarının karşılığında ihracını gerçekleştirebilecekleri menkul kıymet olarak tanımlanmaktadır. Bu modelde varlığa dayalı menkul kıymet ihracı kaynak kuruluş ile başlamaktadır. Alacak portföyüne sahip olan taraf kaynak firma olmaktadır. Sonrasında kaynak firma, portföyü özel amaçlı kuruma yani aracı kuruluşa satmaktadır. Aracı kuruluş da derecelendirme kuruluşlarının devreye girmesi ile portföyü menkul kıymete dönüştürerek yatırımcılara satılmasına aracılık etmektedir.³¹

2.2. Sukukun Tarihsel Gelişimi

Sukuk işlemlerinin tarihsel gelişimini Dünyada ve Türkiye’ de olmak üzere iki ayrı başlık altında inceleyebiliriz.

³⁰ Mahmut Yardımcıoğlu, Yücel Ayriçay, İbrahim Sabuncu, İsa Gerekli, **Türkiye’de Sukuk: Kira Sertifikaları**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İBBF Dergisi, Cilt:4 Sayı:1,2014, s. 200

³¹Zeki Kurtçu, **İslami Finansman Alternatifleri**, DeloitteMakalesihttp://www.verginet.net/dtt/1/islamifinansman-alternatifleri-skuk-ijara.aspx, Erişim Tarihi: 25.01.2016

2.2.1. Sukuk İşlemlerinin Dünyadaki Gelişimi

Sukukun gelişimi de faizsiz bankacılığın talebinin artmasının akabinde ortaya çıkmıştır. İlk İslami tahvil sukuk, Malezya hükümetince 1983 de ihraç edilmiş ancak o dönem için söz konusu değerlerin ikincil piyasada işlem görmesine izin verilmemiştir.³² Malezya' dan sonra Kuveyt Merkez Bankası, mudaraba usulünde bono ihraç etmiştir.³³ Artan talebin karşılanabilmesi için de 11 Şubat 1988 İslami Fıkıh Akademisi (Islamic Fiqh Academy) sukuk kavramını tanımlamak durumunda kalmış ve sukuk iki kurala bağlanarak meşruluğu kabul edilmiştir.³⁴

Ülkelerin ihraç ettikleri sukukların sukuk piyasasına giriş yılları bazında;

- Malezya - 1996 - Cagamas Berhad - 49,2 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.
- İlk uluslararası kamu sukuku - Bahreyn - 2001 - 100 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.
- Endonezya - 2002 - PT Indonesia Satellite - 18 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.
- Katar – 2003 - 700 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.
- Birleşik Arap Emirlikleri - 2004 - Tabreed finansman şirketi - 100 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.
- İngiltere - 2005 - Pacific Star International Holding Corporation - 26 milyon USD değerinde,
- ABD - 2006 - East Cameron Gas - 165,7 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.
- Sudan - 2007 - Berber çimento şirketi - 130 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.

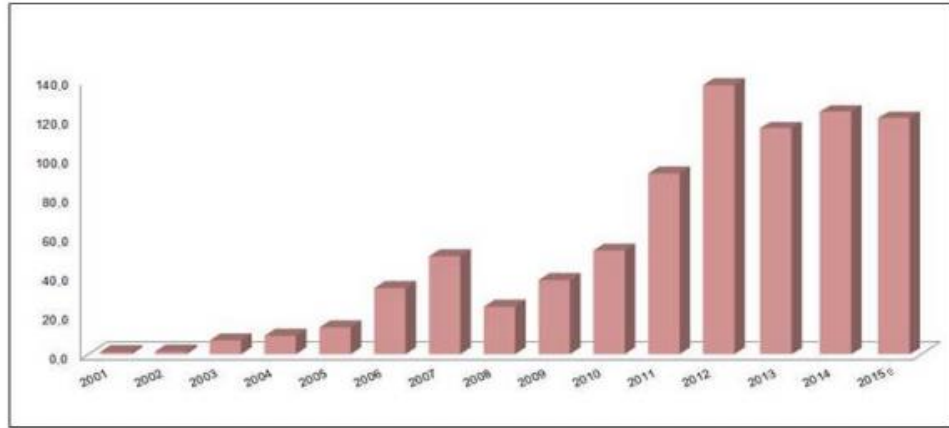
³² Ahmet Tok, **İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları**, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, (Yeterlilik Etüdü), Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi, Ankara, 2009

³³ TSPAKB, **Sermaye Piyasasında Gündem**, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği, Sayı 69, 2008, s. 69

³⁴ Figen Büyükakın, Onur Önyılmaz, **Faizsiz Finansman Bonusu Sukuk Ve Türkiye Uygulamaları**, <http://edergi.marmara.edu.tr/marufacd/article/view/5000004958>, 2014, s. 6

Sukuk türlerinin piyasaya ilk çıkışları bakımında sıralandığı kronolojik gelişme ise şu şekildedir;

- *İlk murabaha sukuku*, Malezya - 1997 - Khazanah Nasional Berhad - 969,9 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.
- *İlk muşaraka sukuku*, Projek Le buhaya Utara-Selatan Berhad - 1 milyar USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.
- *İlk Hibrid sukuku*, 2004 yılında Dawama - 29 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.
- *İlk Menfa'a sukuku (Menfaat) sukuku* SAD Trading - 650 milyon USD değerinde ihraç gerçekleşmiştir.³⁵



Grafik 1. Global Sukuk İhracatı

Kaynak: Standart And Poor' s <http://www.standardandpoors.com>(24.12.2015)

Dünyada yıllar bazında sukuk ihracı seyrini yukarıdaki şekilde detaylı olarak görebiliriz. 2001 yılında 1,2 milyar dolar olan sukuk ihracının 2012 yılında 137,5 milyar dolara çıktığı aşağıdaki grafikte görülmektedir. 2013 yılında 2012 yılına göre düşüş olduğu görülmektedir. 2014 yılında ise 2012 yılındaki yüksek rakamlara ulaşıldığı görülmektedir.³⁶ Ancak 2015 yılına geldiğimizde Kredi derecelendirme

³⁵Zawya, **Collaborative Sukuk Report**, Dubai, 2009, S. 82, <http://www.istisna.kz/rus/img/Sukuk-Report-Zawya-2009.pdf>, 26.01.2016

³⁶ Standard & Poors, For Sukuk Issuance, Emerging Headwinds May Cause Turbulence In 2015, Standard & Poor' s. http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/home,24.12.2015

kuruluşu Standart And Poor' s un küresel sukuk piyasasına ilişkin raporunda, Malezya Merkez Bankası'nın sukuk ihraçlarını durdurması ve diğer likidite yönetim araçlarına yönelmesinin ardından sukuk pazarının ihraç hacmi açısından 2015 yılında bir düzeltmeye yöneleceği belirtilmiştir. Raporda, bu yıl içerisinde Malezya Merkez Bankası'ndan sukuk ihracı gelmeyeceği düşünülerek, toplam küresel sukuk ihracının daha önce 100-115 milyar dolar seviyelerinden sene sonunda toplam 50-60 milyar USD seviyelerine gerilemesinin beklendiği ifade edilmiş, gerçekten de 2015 sonu itibariyle 63,5 milyar USD seviyelerinde seyretmiştir. Raporda yine 2015 te görülen performansa göre 2016 yılında da toplam sukuk ihraç hacminin zirve noktasının altında kalmayı sürdüreceği ve 50-55 milyar USD seviyelerinde seyredeceği öngörülmektedir.

2.2.2. Sukuk İşlemlerinin Türkiye' deki Gelişimi

Türkiye' de Sukuk, mevzuattaki yerini 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 61. maddesinde Kira Sertifikası ve Varlık Kiralama Şirketleri başlığı adı altında almıştır. Daha sonra uygulamalar Sermaye Piyasası Kurulu tarafından çıkarılan tebliğler ile yapılmaya başlanmıştır. İkincil piyasalarda da işlem yapılabilmesi özelliği, daha da yaygın hale getirilmesi de yine mevzuatta yapılan değişiklikler sonucu sağlanmıştır. Kira sertifikalarının finans piyasasında işlem görmesine ilişkin en kapsamlı çalışma Seri: III, No: 43 sayılı “Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” 01.04.2010 tarih ve 27539 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Tebliğin can alıcı unsuru özel sektörün kira sertifikası ihracı yapabilmesidir.

Ülkemizde sukuk işlemleri ile ilgili olarak ilk yasal girişim 2010 yılında SPK tebliği ile gündeme gelmiştir. İlerleyen yıllarda hükümet desteği sukuk ihraç rakamlarında artış olmuştur. Hazine ilk sukuk ihracını 2012 yılı sonu itibari ile 1,5 milyar USD olarak gerçekleştirmiş ve 2013 yılından itibaren de yurtiçi piyasada düzenli olarak ihracına devam etmiştir. Bu bağlamda 2015 yılsonu itibari ile Şubat ve Ağustos

aylarında olmak üzere toplamda 3,4 milyar TL tutarında kira sertifikası ihracı yapılmıştır.³⁷

Kira sertifikalarına ilişkin en kapsamlı düzenleme ise Seri: III No: 61.1 “Kira Sertifikaları Tebliği” 07.06.2013 tarih ve 28670 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanan tebliğ ile yapılmıştır.

Türkiye’ de ilk sukuk işlemi 2010 yılının Ağustos’ unda Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk ihraç 100 milyon dolar değerindedir ve senetler % 5.25 sabit getiri oranlı olarak Ağustos 2013 tarih vadeli olacak şekilde işlem gerçekleştirilmiştir.³⁸

2.3. Sukukun İşleyişi

Sukukun işleyişinde temel anlamda 3 taraf söz konusudur;

Dayanak varlığın sahibi olan kaynak kuruluş (yükümlü): Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, özel sektörde faaliyet gösteren varlık sahipleridir.

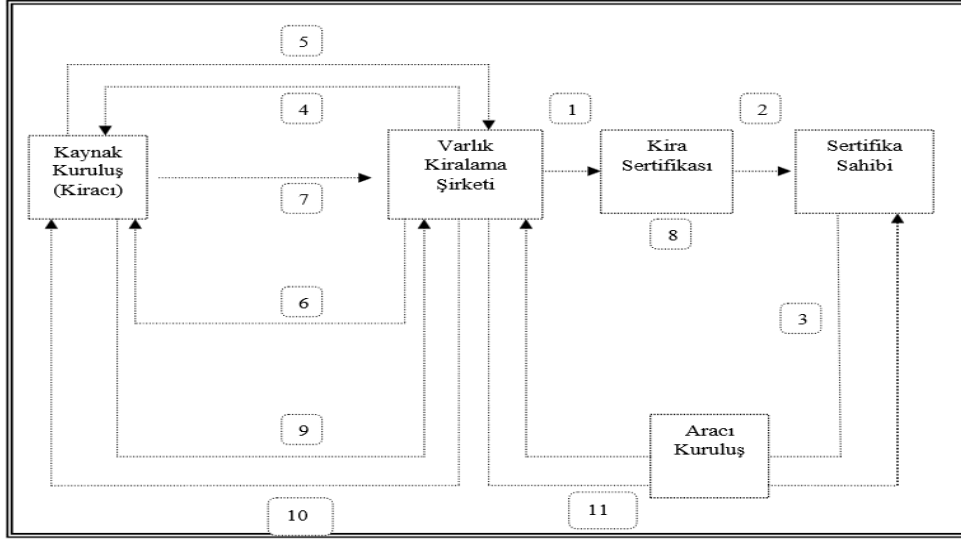
Özel amaçlı kurum (Varlık Kiralama Şirketi/VKŞ): Sukuk ihracını gerçekleştirecek olan ve yükümlü ile sukuk müşterileri arasındaki bağlantıyı koordine eden şirkettir.

Sukuk sahipleri (yatırımcılar): İhraç edilen sukuk sertifikalarını alan yatırımcılara verilen addır.

Aşağıda sukukun işleyişine dair şekil ve bu işleyişin ayrıntılı olarak aşamaları yer almaktadır.

³⁷ Hazine Müsteşarlığı, **Hazine Finansman Programı:2015 Yılı Gelişmeleri Ve 2016 Yılı Öngörülleri**, <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Duyuru-Listesi-Sayfasi>, Erişim Tarihi: 03.02.2016

³⁸ Büyükakın, Önyılmaz, **a.g.e**, s. 11



Şekil 1: Sukuk İşleyişi Süreci

Kaynak: www.turkiyefinans.com.tr, 03.02.2016

1.adım: VKŞ, varlığın toplam bedeline eşdeğerde kira sertifikalarını ihraç eder.

2.adım: Yatırımcılar kira sertifikalarını satın alırlar.

3.adım: Yatırımcılar kira sertifikalarının toplam bedelini VKŞ' ye öderler.

4.adım: VKŞ, tahsil ettiği kira sertifikaları bedelini kiralamaya konu olan varlığı satın almak üzere kaynak kuruluşu aktarır.

5.adım: Kaynak kuruluş, kiralamaya konu olacak varlığın mülkiyetini vadenin sonunda geri satın almak üzere VKŞ' ye devreder.

6.adım: VKŞ, mülkiyetini devraldığı varlıkla ilgili bir kira sözleşmesi yaparak kira sertifikalarında belirtilen vadenin sonuna kadar kaynak kuruluşu kiralar.

7.adım: Kaynak kuruluş söz konusu varlığın kira bedelini düzenli olarak belirli periyotlarla VKŞ' ye öder.

8.adım: VKŞ, kaynak kuruluştan aldığı kira bedellerini yatırımcılara kira sertifikalarının periyodik ödemelerinde kullanır.

9.adım: Kira sertifikalarında belirtilen vadenin sonunda kaynak kuruluş, daha önce mülkiyetini VKŞ' ye belli bir bedel karşılığında devrettiği varlığın mülkiyetini tekrar almak üzere aynı tutarı VKŞ' ye öder.

10.adım: VKŞ, vade sonunda kiralamaya konu olan varlığın mülkiyetini kaynak kuruluşu devreder.

11.adım: VKŞ, 1. ve 2. adım gereği yatırımcılardan tahsil ettiği kira sertifikaları anaparalarını öder.³⁹

2.4. Sukuk İşlemlerinin Genel Özellikleri

Kira sertifikasının genel özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.⁴⁰

1. Sukuk, temelde dayanak olan mal ya da hizmet üzerinden mülkiyet hakkını temsil etmektedir.
2. Sukuk, nama ya da hamiline düzenlenerek sahibinin hak ve yükümlülüklerini ispat amacıyla ihraç edilen senetler olmaktadır.
3. İslam hukuku esaslarının geçerli olduğu hükümleri içeren sözleşmeler olarak düzenlenmekte olduğundan faizsiz bono olarak nitelendirilmektedir.
4. Sukukta oluşacak kara yatırımcılar, sukuk ihracının başında netleştirilen paylaşma oranına göre; zarara ise ortaklık payına göre katılmaktadır.
5. Sukuku yöneten kar garantisi vermez çünkü sukuk, yatırımın bütün risklerini taşımaktadır.

³⁹ Erdal Yılmaz, Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 2014, s. 15

⁴⁰ Abdullah DURMUŞ, "Modern Bir Finansal Araç olarak Sukuk ve Fıkhi Açından Tahlili", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 16, 2010, s. 143

6. Sukuk, likit bir finansal enstrüman olduğundan ikincil piyasada işlem görebilmektedir.

Bunlara ek olarak;⁴¹

7. Eşit değerli sertifikalar olduğu için bölünmez hisselerle sahiplik yetkisini temsil etmektedir.

8. Özel projelere ya da özel yatırımlara konu varlıklar üzerinde sertifika sahiplerine hak tesisini sağlamaktadır.

9. Bir varlığa dayanmakta, bu varlıklar bir Özel Amaçlı Şirkete (VKŞ) devredilmekte ve varlıklardan elde edilen gelirler üzerinde hak oluşturmaktadır.

10. Değerlendirilmeleri ise organize piyasalara kote edilme özelliğine sahip oldukları gibi derecelendirme kuruluşları tarafından da yapılabilmektedir.

11. Getirileri sabit ve değişken olabilmektedir.

2.5. Sukuk Türleri

Sukuk Türleri endekslediği esasa ve dayandığı finansman modeline göre iki başlık altında incelenebilir.

2.5.1. Endekslediği Esasa Göre Sukuk Türleri

Endekslediği esasa göre sukuk üçe ayrılmaktadır. Bunlar Proje Endeksli Sukuk, Varlık Endeksli Sukuk ve Bilanço Endeksli Sukuktur.

⁴¹Ufuk UYAN, **Faizsiz Bankacılık ve Günümüz Bankacılık Uygulamaları**”http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_docment&cid=4&Itemid=105

2.5.1.1. Proje Endeksli Sukuk

Yapılması planlanan belli bir projenin finansmanını sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir sukuk örneğidir. Buna örnek olarak Katar Hükümetini gerçekleştirdiği 2003 senesinde Doha' daki Hamad Medikal Merkezi binasının inşaatı için kaynak oluşturması amacıyla çıkarılan Katar Global Sukuku gösterilebilir.⁴² Bu projeye mahsus olarak özel proje ortak girişimi (Katar Global Sukuku) oluşturulmuştur.⁴³

2.5.1.2. Varlık Endeksli Sukuk

Bu sukuk türünde, firmalar sahibi oldukları değerlerden elde edecekleri kazanç haklarını yatırımcılara satarak fon sağlamaktadır. Devlet tarafından VKŞ' ye satılan arazi parselinin kazanç hakkının yatırımcılara beş yıl için yeniden satılması ve VKŞ' nin mülkiyet haklarını güvence altında tutarak yatırımcılara sukuk ihraç etmesi bu sukuk türü için örnek verilebilir.⁴⁴ Buna örnek olarak da Bahreyn Hükümetinin havaalanını genişletme çalışmasını fonlamak için 250 Milyon Dolar değerinde beş yıllık sukuk ihraç etmiş olması gösterilebilir.

2.5.1.3. Bilanço Endeksli Sukuk

Bu sukuk çeşidinde birden fazla projenin finansmanı sağlanmaktadır. Örneğin bir banka, müşterilerinin projelerini finanse etmek için sukuk ihraç ederek projenin finansmanını uluslararası sermaye piyasalarından temin edebilmektedir. 2003 yılında İslam Kalkınma Bankası tarafından 2008 vadeli 400 Milyon Dolar sukuk ihraç edilerek projelerine finansman sağlamıştır.⁴⁵

⁴² Yardımcıoğlu, Ayırçay, Sabuncu, Gerekli, **a.g.e.**, s.206

⁴³ Soner Yakar, Serkan Yılmaz Kandır, Yıldırım Beyazıt Önal, Yeni Bir Finansman Aracı Olarak “Sukuk-Kira Sertifikası” ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi, **TBB Dergisi**, Sayı:84, 2013, s. 72-95

⁴⁴Necla İlter Küçükçolak, Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk' un Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi” **Finans Politik &Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt.45,Sayı.520, 2008, s. 27

⁴⁵ Tok, **a.g.e.**, s.18

2.5.2. Dayandığı Finansman Modeline Göre Sukuk Türleri

Dayandığı Finansman Modeline göre sukuk çeşitlerini Mudaraba Sukuk, Muşaraka Sukuk, Murabaha Sukuk, İcara Sukuk, Salam Sukuk, İstisna Sukuk ve diğer sukuk çeşitleri olarak incelenecektir.

2.5.2.1. Mudaraba Sukuk

Mudi (sermaye sahibi veya rebbül mal) temelde ortak bir yatırım hedefiyle bankaya (sermayedarın vekili, müteşebbisin pasif ortağı olduğu aracı konumundaki 1. Mudarib veya amil) belirli bir süre için yani vadede yatırım niyetiyle para yatırmaktadır. Belli şartlardaki bu fonlar müteşebbise (yatırımcı 2. Mudarib veya amil) kar zarar ortaklığı bazında yatırım için kullanılmaktadırlar. Teorik anlamda bu ortaklık üçe bölünmektedir. Birinci pay müteşebbise, ikinci pay bankaya, üçüncü pay ise mudiye aittir. Ancak pratikte uygulama daha farklı yapılmaktadır. Banka, yatırımcıdan gelen kar veya zararı ikiye bölerek, bir kısmını mudilerine diğer kısmını ise banka hissedarlarına dağıtır. Kısacası mudi ile müteşebbis muhataplığı banka kendi sermayesi ile araya girdiğinden dolayı söz konusu olmaktadır.⁴⁶

İş ortaklığı olarak da bilinen mudaraba da iki taraf vardır. Bununla bir taraf emek, bilgi ya da ya da tecrübesini koyarken diğer taraf ise sermayesini koymaktadır. Taraflardan emek, bilgi ya da ya da tecrübesini koyan faaliyetin yönetimini de üstlenmekte ve bu tarafa mudarip denmektedir. Sermaye katkısında bulunan tarafa ise Rab-El-Mal denir. Rab-El-Mal sadece denetleme hakkına sahiptir. Taraflar kara ortak olmaktadır.⁴⁷

Mudaraba Sukuk, finansman sağlayan bir taraf ile projeyi gerçekleştirmeyi üstlenen diğer taraf arasında imzalanan bir sözleşmedir.⁴⁸ Bu tanımdan yola çıkarak örneğin bir müteşebbis mudaraba yöntemi ile 200.000 dolarla ihracat yapıp 30.000 dolar

⁴⁶ Cihangir Akın, “Krizler ve İslami Bankacılık, Sebahattin Zaim İslam ve Ekonomi Sempozyumu, Tebliğler Kitabı” İstanbul, Kültür Sanat Basımevi, 2012, s. 102

⁴⁷ Mehmet Takan, “Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim”, Nobel Yayınevi, 2002, s. 13

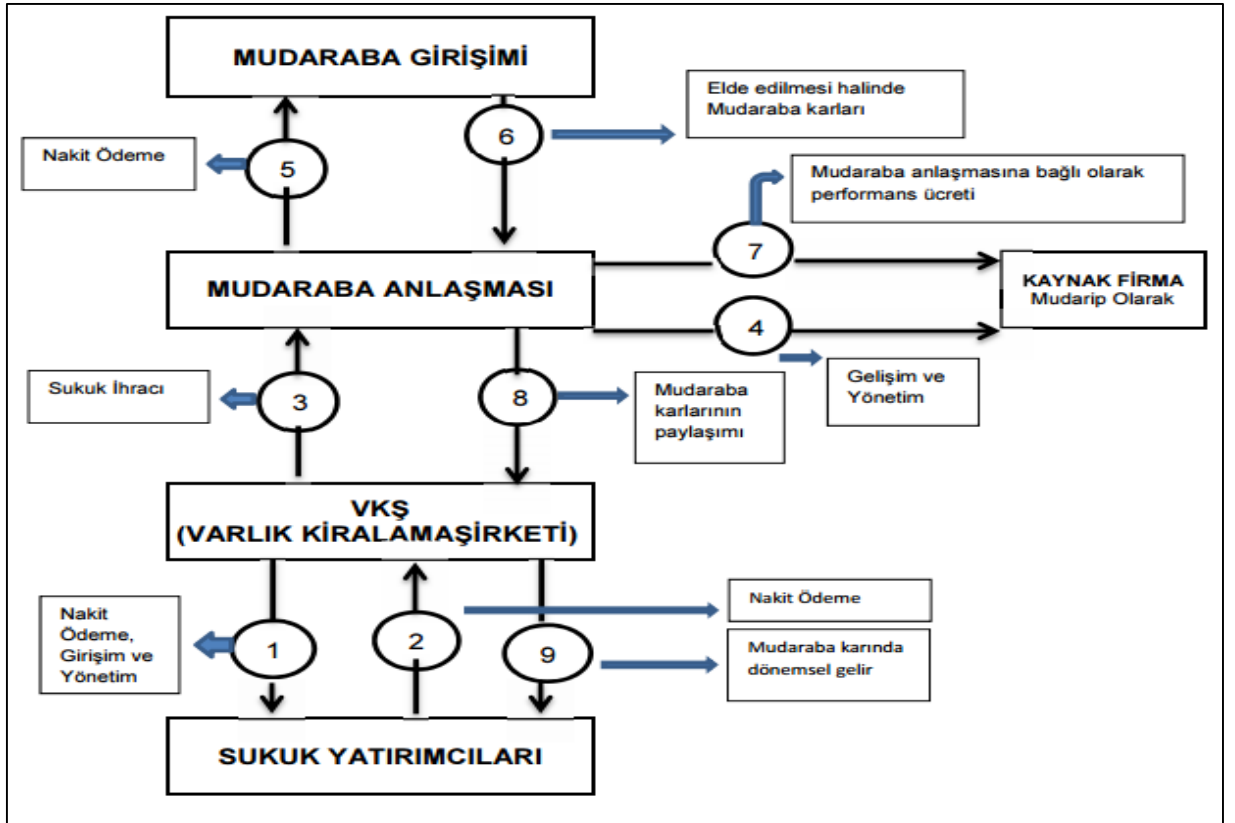
⁴⁸ Yakar, Kandır ve Önal a.g.e, s.78

kar elde etmek amacıyla, önceden anlaşıldığı şekilde % 10 unu kendisi alarak, geriye kalan 27.000 dolar kar ve anapara olan 200.000 doları finans kurumuna geri vererek mudaraba işlemi yapmış olmaktadır. Bu durumda finans kuruluşu % 1,5 civarında bir kar elde etmiş oluyor. Bu işlemde sukuku ihraç edene mudarip, sermayeyi sağlayanlara katılımcı, sukuk yatırımcıları ve son olarak sağlanan sermaye de mudaraba sermayesi olarak adlandırılır.

Mudaraba Sukuku' nun özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.⁴⁹

- Mudaraba Sukuk' u ortak bir sahiplik ifade eder ve sukuk alıcısına özel projelerde hisse hakkı verir.
- Mudaraba Sukuk 'u sözleşmesinde ihracın detayları olan sermayenin türü, getiri oranı ve diğer şartların İslami hükümlere uygunluğunu gösteren tüm bilgilerin yer aldığı ihracın tanımındaki resmi bildirimine dayanmaktadır.
- Mudaraba Sukuk' u alıcısına sözleşmeyi kendi isteğine göre menkul kıymetler piyasasında satarak başkasına devretme hakkı tanımıştır.
- Sermaye kaybı gibi durumlarda gelirden kesinti yapılarak rezerv oluşturulabilir.
- Mudaraba sözleşmesinden ayrı olmak kaidesiyle tanıtım broşürü yasal bir getiri olmadan projedeki zararı karşılamak için üçüncü kişilere belli bir miktar hibe vaadi içerebilmektedir.

⁴⁹Erkan Tokul, Sukuk, Yüksek Lisans Bitime Projesi, İşletme Yönetimi(MBA), Fatih Üniversitesi, İstanbul, 2012, s.8-9



Şekil 2: Mudaraba Sukukunun İşleyişi

Kaynak: DIFC, Sukuk Guide Book,2009,s.29

<http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf>

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere Mudaraba sukukunun işlem adımları detaylı olarak anlatılmaktadır.

Dünyada sukuk çeşitlerinin paylarını gösteren Şekil 2 de görüldüğü gibi bu yöntem çok düşük oranlarda kullanılmaktadır. Bunun sebebi fonu kullanan girişimcilerin hileli yollara başvurarak karını düşük zararını yüksek göstererek, islami bankayı zarara uğratma olasılığına dayandırılabilir.⁵⁰

⁵⁰ Ali İhsan Özeroğlu, Sukuk Ve Türkiye’ de Sukukun Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi, **Tarih Okulu Dergisi** (TOD) Journal of History School (JOHS), Eylül 2014, Sayı XIX, 2014, s. 763-751-772

2.5.2.2. Muşaraka Sukuk

Muşaraka Sukuk, iki veya daha fazla kişinin ticaret yapmak ve kar elde ederek bunu paylaşmak üzere ortaklık kurması olup, burada her ortak şirkete belli tutar sermaye veya hem sermaye hem emeği ile ortak olmakta, net karın paylaşılması serbest sözleşmeye dayanmakta, zarara katlanma ise sermaye oranlarına göre yapılmaktadır (Tok, 2009, s.7). Yapısal anlamda mudarabaya benzemektedir. Sertifikayı elinde bulunduranlar hisseleri oranında projenin veya faaliyetin sahibi olurlar. Bu muşaraka sertifikaları ciro edilebilir enstrüman olarak işlem görür ve ikincil piyasalarda alınıp satılabilirler.⁵¹

Bu sukuk türündeki sertifikalar, yeni bir projenin oluşturulması, var olan projenin daha da genişletilmesi ya da belli bir sözleşmedeki faaliyetin finansmanı için eşit değerlerde ihraç edilmiş sertifikalardır.

İkisi arasındaki fark ise mudarabada etkin olmayan bir sermayedar varken diğer tarafta emeğini, tecrübesini ortaya koyan bir girişimci olduğu halde; muşaraka sukuku hem sermayedar hem de girişimcinin etkin olduğu bir ortaklık türüdür. Muşaraka, aslında sermaye ortaklığı demektir. Finans kuruluşları bazı projeler için kendi öz sermayesi ile vadesi uygun olan katılım fonundan da sermaye koyarak yatırım yapabilir.⁵² Örnek olarak, 100 milyon kendi öz sermayesinden 100 milyon da katılım hesabı sahiplerine ait fondan alarak ticaret işinde kullanır. Burada kar, anlaşma esaslarına göre paylaşılırken, zarara sermaye oranlarına göre katlanılır.⁵³

⁵¹ Sukuk, <http://www.cgscenter.org/doc/SUKUK%20NEDIR.pdf>s. 4 (09Şubat 2016)

⁵² Muşaraka, <http://www.okanacar.com/2012/07/musaraka-nedir.html> (09 Şubat2016)

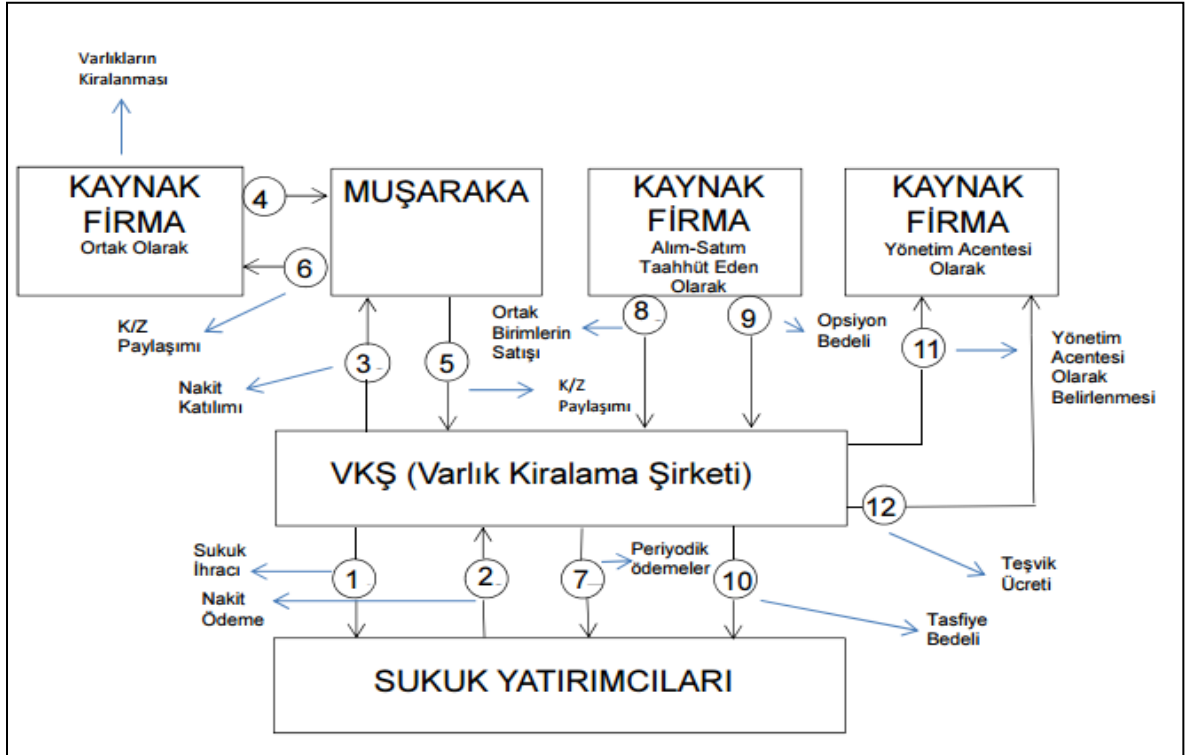
⁵³ Muşaraka, <http://www.okanacar.com/2012/07/musaraka-nedir.html> (09 Şubat2016)

Tablo 2: Mudaraba ve Muşaraka Arasındaki Farklar

| MUDARABA | MUŞARAKA |
|--|--|
| Yatırımı sadece sermaye sahibi yapmaktadır. | Tüm ortaklar yatırım yapmaktadır |
| Yönetimde sadece Mudarib söz sahibidir. | Tüm ortaklar yönetimde söz sahibidir |
| Zarar Sermaye sahibine aittir. | Zarar Sermaye oranında paya göre dağıtılmaktadır |
| Tüm Varlıkların mülkiyeti Sermaye sahibine aittir. | Tüm varlıkların mülkiyeti ortaktır |
| | Tüm Ortaklar sınırsız sorumluluk sahibidir |

Kaynak: Ahmet Tok, İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler (Yeterlilik Etüdü), Ankara: SPK Hukuk İşleri Dairesi, 2009, s. 8

Muşaraka Sukukunun işleyişi şu şekildedir;



Şekil 3: Muşaraka Sukukunun İşleyişi

Kaynak: DIFC, Sukuk Guide Book, 2009, s.29

<http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf>

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere Muşaraka sukukunun işlem adımları detaylı olarak anlatılmaktadır.

2.5.2.3. Murabaha Sukuk

Murabaha kelimesi, Arapça ribh kökünden gelmektedir. Bu sukuk çeşidinde sertifikanın ihracını gerçekleştiren taraf emtia murabahası satıcı, murabahayı alan emtianın alıcısı ve fon da emtianın satın alma maliyetidir. Sertifikanın sahibi olan kişi emtianın sahibi olup, emtianın yeniden satışı ve satış fiyatını belirleme hakkına sahiptir. Ticaretle uğraşan bir kişi mal almak için islami bankadan kredi istediğinde banka krediyi nakit olarak vermeyip, malı satın alarak ve üzerine kar payı koyarak bu kişiye satmaktadır. Satılan malın tutarının tahsili tek seferde ya da taksitler halinde olabilmektedir. Burada malın fiziki olarak var olması önem taşımaktadır. Hak, patent, isim hakkı gibi durumlarda kullanılması mümkün değildir. Murabaha temelli sukukun hukuki olarak geçerli olması için sadece birincil piyasada işlem görmesi gerekir. Ciro edilmesi ve ikincil piyasada işlem görmesi faiz yerine geçtiği için caiz görülmemektedir.⁵⁴

Günümüzde katılım bankaları tarafından çok kullanılan bir yöntemdir. Banka ile yapılan işlemlerde islami ölçütleri ve bazı özellikleri taşıması gerekir. Bunlar; bankanın malın alıcıya ulaşana kadar hasara uğrama riskini ya da malın ayıplı olma riskini yüklenmesi gerekliliği, müşterinin ön anlaşmada yapılan fiyattan malı teslim alma zorunluluğu, malı peşin olarak alma talimatı veren kişinin malı vadeli olarak alma vadinde de olmasıdır. Bu sukuk türünde sabit bir kazanç olması, bu işlemin faize benzediği konusunda ve bankanın kefil istemesi, ipotek gibi konulardan dolayı birçok eleştiriye maruz kalmıştır.

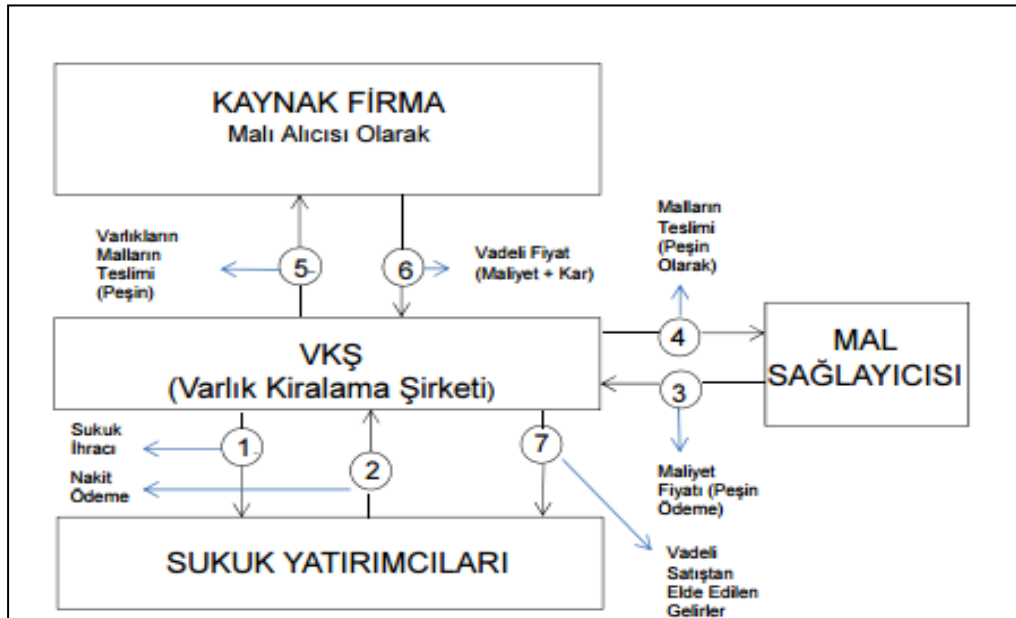
Kredi ile murabaha birbirine benzetilmekle birlikte aslında aralarında belirgin farklar bulunmaktadır. Bu farkları da aşağıdaki tabloda görmekteyiz.

⁵⁴ Berin Dikgöz, Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi Ve Muhasebeleştirilmesi, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), s. 65

Tablo 3. Kredi ve Murabahanın Karşılaştırılması

| KREDİ | MURABAHA |
|---------------------------------------|---|
| Kredide iki taraf vardır. | Murabahaya üç farklı taraf vardır. |
| Kredi ödünç para verme işlemidir. | Murabaha ise finansman işlemidir. |
| Kredinin getirisi faizdir. | Murabahanın getirisi kar payıdır. |
| Riski yüksektir. | Riski düşüktür. |
| Müşterinin ve kredinin takibi zordur. | Müşterinin ve kredinin takibi kolaydır. |

Kaynak: Berin Dikgöz, Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi Ve Muhasebeleştirilmesi, **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 66



Şekil 4: Murabaha Sukukunun İşleyişi

Kaynak: DIFC, Sukuk Guide Book, 2009, s.29

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere Murabaha sukukunun işlem adımları detaylı olarak anlatılmaktadır.

2.5.2.4. İcara Sukuk

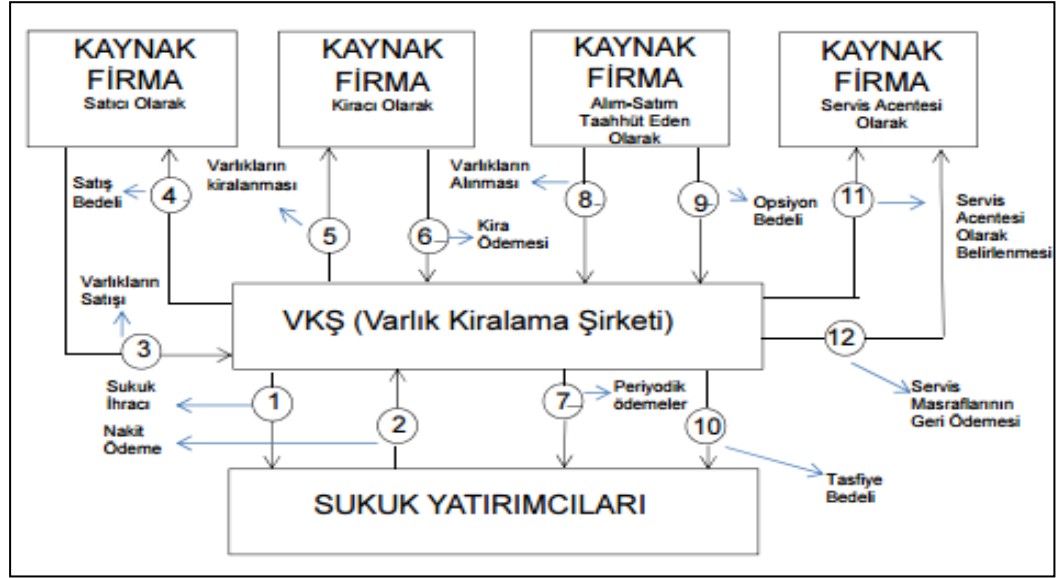
İcara, kelime manası itibari ile kiralama anlamına gelmektedir. Özellikleri itibariyle de leasing yani finansal kiralama modeli olarak da ifade edilebilir. Bankacılık literatüründe ise, bir kurumun belirli bir miktar karşılığında elde ettiği veya İslami prensiplere uygun olarak sahip olduğu bir varlığı dönemsel olarak kira geliri elde etmek için müşterisine kiralamasıdır. İhraç edilen sukukun getirisi yatırımcılara kira ödemesi şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Birçok yönüyle uygulamadaki leasinge benzeyen icara sukuk, kiracıya dönem sonunda ilgili kiraladığı varlığı alma hakkı da sağlamaktadır. Ancak icara sukuk sahipleri, varlığın mülkiyet hakkı ile birlikte ilgili varlıktan kira alma hakkına da sahip olabilmektedirler. İcara sukuk devredilebilmekte, ikincil piyasalarda işlem görebilmekte ve hatta kiralanan varlığın mücbir sebepler sonucunda kullanılamaz hale gelmesi durumunda kiracı icara sözleşmesini iptal edebilmektedir. Fakat hemen her uygulamada diğer uygulamalarda olduğu gibi kiralanan varlık bu gibi durumlara karşı sigortalanmaktadır. İcara sukuka konu olan varlık için kira getiri oranı ise anlaşmaya bağlı olarak sabit veya değişken olabilmektedir (Bkz. Büyükakın, Önyılmaz, 2014, s.4).⁵⁵

İcara sukukta, taraflardan biri (VKŞ), müşterinin kira ücreti ödeyerek kullanmak istediği teçhizatı satın alarak, müşteriye kira ücreti mukabilinde kiralamakta, kira süresi ve ücreti önceden belirlenmekte ve sözleşmenin konusu olan varlığın mülkiyeti kiralayanda kalmaktadır. Bu sukuk türü sahibine kiradaki bir gayrimenkuldeki eşit ortaklığın sahipliğini veya gayrimenkulün intifa hakkını sunar. İcara sukuk, sahiplerine gayrimenkulün mülkiyet hakkını, kirasını almayı ve sukuku

⁵⁵ Figen Büyükakın, Onur Önyılmaz, **Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk Ve Türkiye Uygulamaları**, <http://edergi.marmara.edu.tr/marufacd/article/view/5000004958>, 2014, s. 4

kiracının haklarını etkilemeyecek şekilde elden çıkarmayı yani alım satımını yapma hakkını tanır. Ayrıca icara sukuk sahipleri söz konusu gayrimenkulün bakım maliyetlerini de üstlenmektedir (Bkz. Altinkaya, 2014, s.38).⁵⁶



Şekil 5: İcra Sukukun İşleyişi

Kaynak: DIFC, Sukuk Guide Book,2009,s.14

<http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf>

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere İcra sukukunun işlem adımları detaylı olarak anlatılmaktadır.

İcra sukukunun özellikleri şu şekilde sıralanabilir;⁵⁷

- Söz konusu varlığın kiralanabilir bir varlık olduğu ve kira miktarı kontrat yapılırken biliniyor olması gerekir.
- İslami kaidelere göre varlığın yapısıyla ilgili maliyetler varlığın sahibine ait olur bakımla ilgili giderler kiracıya aittir.
- İcra Sukuk ciro edilebilir ve ikincil piyasada işlem görebilir.

⁵⁶ALTINKAYA, Rıdvan. "Sukuk Finans Modeli ve Türkiye' deki Potansiyelinin Araştırılması", **Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015

⁵⁷Bankacılar ve Finansçılar Derneği, <http://bankader.org.tr/yazar/423-sukuk-nedir.html>(08 Kasım 2014)

2.5.2.5. Salam Sukuk

Salam, kelime anlamı olarak peşin ödeme anlamına gelmektedir. Salam Sukuk ise özellikleri belli olan bir malın bedelinin önceden ödenerek ileriki bir tarihte teslimine dayanan sözleşme türüdür. Salam sözleşmesi uzun vadeli dönemleri kapsayan ve peşin ödeme üzerine kurulu olan ve ürünlerin satılmasını içeren bir sözleşmedir.⁵⁸

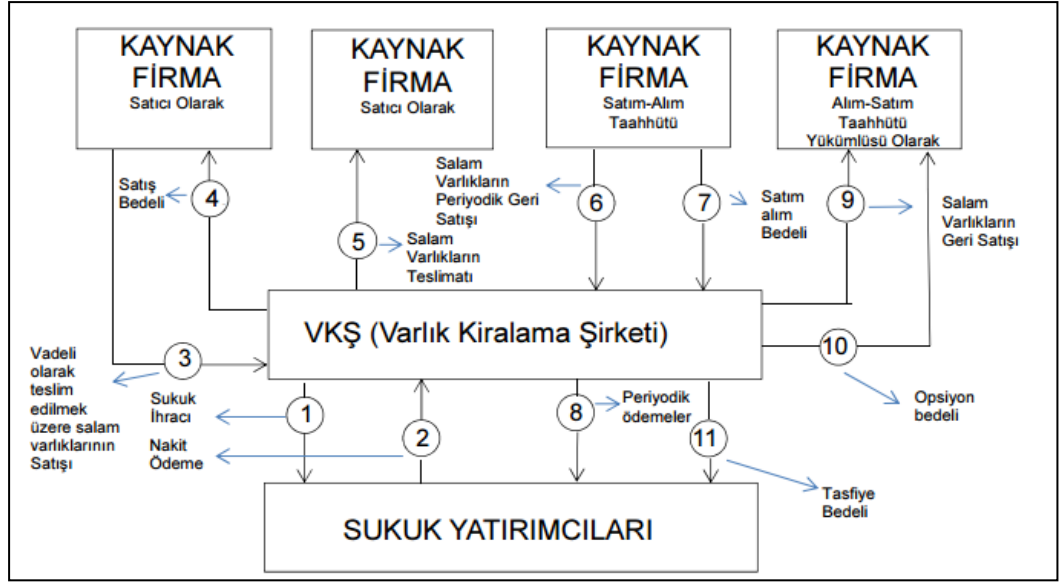
Salam sözleşmesine kıymetli madenler konu olamamaktadır.⁵⁹Salam işleminin temel özellik ve şartları şu şekilde sıralanabilir;⁶⁰

1. Malın bedelinin satıcıya sözleşme anında peşin olarak ödenmesi durumundan dolayı malın alıcısı, malın bedelini ödemek için başka kurumlarla ya da kişilerle herhangi bir borç ilişkisine girmemiş olur. Bu durumda İslami açıdan borcun borçla kapatılmamasını sağlar.
2. Salam işlemi sadece kalite ve miktar bakımından kesin olarak ifade edilebilen mallar için kullanılabilir. Örneğin; değerli taşlar için kullanılamamaktadır.
3. Belirsizlik yaşanmaması için sözleşmede, sözleşmeye konu olacak malın ayrıntılı biçimde anlatılması gerekir. Ayrıca malın konusu da net bir şekilde ifade edilmelidir.
4. Teslim yeri ve tarihi açık bir şekilde ifade edilmelidir.
5. Karşılıklı olarak teslim edilecek iki tür mal için salam modeli uygulanamaz. Böyle bir hal söz konusu olduğunda her iki ürün aynı anda karşılıklı olarak teslim edilmelidir.

⁵⁸Sukuk, <http://www.islamicbanker.com/education/sukuk-al-salam>

⁵⁹ Tunç, a.g.e, s.148

⁶⁰Tunç, a.g.e, s. 150



Şekil 6: Salam Sukukun İşleyişi

Kaynak: DIFC, Sukuk Guide Book,2009,s.35

<http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf>

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere Salam sukukunun işlem adımları detaylı olarak anlatılmaktadır.

2.5.2.6. İstisna Sukuk

Bu sukuk türü bir sipariş sözleşmesi, herhangi bir ürünü üretmek üzere üreticisi ile yapılan anlaşmadır. İstisnanın salamdan farkı, ücretin peşin olarak verilmesi gibi bir şartın olmaması ve malın teslim tarihinin kesin olmamasıdır.⁶¹ Bu farklılıkları daha da detaylandırarak olursak,⁶²

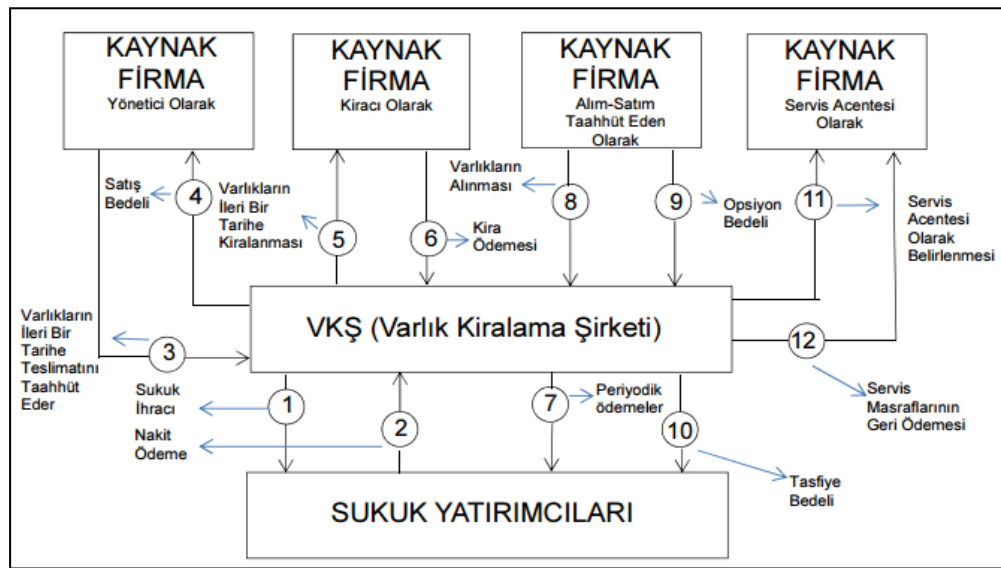
1. İstisna sözleşmesi üretilmesi gereken mallar için yapılırken Salam Sözleşmesi malların üretilip üretilmediği önem taşımaz.
2. Salam Sözleşmesinde malın standart olması gerekir. Ancak İstisna Sözleşmesinde böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.
3. Salam sözleşmesinde mal bedelinin peşin olarak ödenmesi gerekir. Ancak İstisna Sözleşmesinde böyle bir gereklilik yoktur.

⁶¹ YILMAZ, a.g.e. s. 15

⁶²Yardımcıoğlu, Ayriçay, Sabuncu, Gerekli, a.g.e. s. 200

4. Salam Sözleşmesi tek taraflı olarak fesih edilebilir. Ancak İstisna Sözleşmesi ürün imal edilmeden önce fesih edilmelidir.
5. Salam Sözleşmesinde malın teslimatı, satışın ana özelliği olmasına rağmen istisna sukuk da böyle bir durum bulunmamaktadır.

Her iki sukuk türü de yapısal olarak birbirine benzemekle beraber her ikisinde de mal teslim tarihinin belirtilmesi zorunludur. Ayrıca İstisna sukukları ikincil piyasada işlem görmemektedirler ve daha çok büyük alt yapı projeleri için uygundur.



Şekil 7: İstisna Sukukun İşleyişi

Kaynak: DIFC, Sukuk Guide Book,2009,s.41

<http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf>

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere İstisna sukukunun işlem adımları detaylı olarak anlatılmaktadır.

2.5.2.7. Joala Sukuk

Joala işleminde satıcı yatırımcıya sunacağı hizmeti önceden belirlemektedir. Joala sukuk sistemi genel itibarıyla istisna sukuk sistemine benzemektedir. Ancak, istisna sukuk sisteminde satıcı fiziki bir malı temin etmekte, Joala da ise satıcı bir

hizmet sunmaktadır. Satıcının hizmet sunması çoğu zaman işlem karmaşıklığına neden olmakta ve işlemin istisna mı yoksa Joala mı olduğu tespitini güçleştirmektedir.⁶³

2.5.2.8. Diğer Sukuk Çeşitleri

Yukarıda yaygın olarak kullanılan sukuk çeşitlerinden ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Bunun dışındaki sukuk çeşitleri ise şunlardır: Karz-ı Hasen, Wakala, İstithmar, Menfa'a, Muzara'a, Musakat, Muarese.

Karz-ı Hasen yönteminde ihtiyaç sahibine bir sözleşme ile faizsiz olarak borç verilmektedir. Geri ödemeleri her iki tarafın da uzlaştığı belli periyotlarda yapılmaktadır. Bu işlem sonunda faizsiz banka için herhangi bir getiri söz konusu olmamaktadır. Bu tür fonlar genellikle olağanüstü hallerde, evlenme, hastalık, çocukların eğitim ve öğretiminde verilebildiği gibi küçük sanayi girişimcisinin projelerini başlatmak için de verilebilir. Söz konusu borcu ihtiyaç sahibi ödeyemeyecek duruma düştüğü takdirde de bankanın sosyal fonundan temin edilmektedir.⁶⁴

Wakala kelime anlamı olarak vekâlet manasına gelmekte olup bir çeşit acentelik sözleşmesidir. Bir proje ya da iş için diğer tarafa vekâlet verilir. Bu sözleşmede vekâlet veren taraf sabit bir ücret ödemektedir. İslami finansta Wakala sözleşmeleri ağırlıklı olarak yatırım hizmetlerinde kullanılır. Kişi veya kurum, yatırımlarını yönlendirmesi için bankaya vekâlet verir ve bunun için bir yönetim ücretine katlanır. Kar veya zarar doğrudan yatırımcıya aktarılır. Genellikle islami yatırım fonlarında kullanılır (Altaş, 2008, s.18-29).

İstithmar çoğunluğu gayrimenkullerden oluşan sukuk ihracı gerçekleştirilebilmek için kullanılan yöntemdir (Aslan, 2012, s.85).

⁶³Ersan Özgür, Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği, (Doktora Tezi), Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 66

⁶⁴ Özgür, a.g.e, s. 66

Menfa'a Sukuk ise; VKŞ 'ye bir varlık üzerinde, uzun vadeli kullanım hakkı tanımaktadır. VKŞ bu varlığı kullanmak suretiyle sağladığı geliri yatırımcılara paylaşmaktadır.⁶⁵

Muzara'a, Musakat ve Muarese Sukuklar sırasıyla ziraat ortaklığı, sulamacılık - ağaç ortaklığı, ağaç dikme ortaklığı anlamına gelmektedir ve tarımsal faaliyetleri fonlamak ve geliştirmek için kurulmuş sukuklardır. Muzara' a ekip biçme faaliyetleri için, Musakat meyve veren ağaçların sulanması ve ağaçların ortaklığı üzerine ve Muarese ise ağaç dikim işlemi için yapılan bir sukuk çeşididir.⁶⁶

⁶⁵ DİFC, a.g.e, s.64

⁶⁶ Tokul, a.g.e, s.25

III. BÖLÜM

SUKUK YATIRIMCI PROFİLİNİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Yapılan anket çalışması, son dönemde popülerliği bir hayli artan ve sermaye piyasasının en yeni aktörlerinden “Sukuk” ürününe olan ilginin araştırılması ve potansiyel müşteri profilinin analiz edilerek bu ürünü ihraç eden/edecek olan kuruluşlara birtakım pazarlama stratejilerinin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır.

Araştırmamızın merkez noktasını oluşturan bu pazarlama stratejilerinin ortaya çıkarılması amacıyla sukuk ürününe yatırım yapabilecek İstanbul ili içerisindeki potansiyel müşterilerden hem demografik hem de sukuk ürünü hakkında bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma İstanbul ilinde ikamet eden ve finans sektöründe çalışan kişileri kapsamaktadır. Söz konusu kapsam dâhilinde tamamı katılım bankası çalışanı olmak üzere toplamda 472 kişi ile anket çalışması yapılmıştır.

Araştırma Kuveyt Türk Katılım Bankası Bankacılık Üssü çalışanları, Kuveyt Türk Katılım Bankası idari işler personeli ve bilgi teknolojileri çalışanlarına uygulanmıştır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızda veri toplama yöntemi olarak anket formu düzenlenmiştir. Söz konusu anket formları, katılımcılara fiziksel olarak sunulmuş ve geri dönüşleri de yine fiziksel olarak temin edilmiştir.

Anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda ankete katılanların yaş, cinsiyet, gelir durumu gibi demografik bilgileri yer almakta, ikinci kısımda ise anket yapılan kişilerin sukuk ürünü hakkındaki bilgileri, bu üründen beklentileri ve yatırım aracı olarak görüp görmediklerine ilişkin bir takım sorular sorularak ölçümler yapılmaya çalışılmıştır.

3.4. Araştırmanın Bulguları

Araştırmamızın sonuçları IBM firması tarafından geliştirilen ve istatistiksel analiz anlamında en çok tercih edilen bir program olan SPSS in 20. sürümü kullanılarak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Anket sonuçları değerlendirilirken her bir soruya ait mod, medyan, ortalama ve standart sapma gibi değerler ayrı ayrı çıkarılmış olup bunların haricinde birtakım sorular birbirleri ile karşılaştırılarak çapraz tablolar elde etmek suretiyle derinlemesine bir analiz yapılmaya çalışılmış ve ki-kare analizi ile Cramer's V analizleri de araştırmamıza dahil edilerek yapılan çalışmanın doğruluğu ölçülmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte her bir sorudaki standart frekans dağılımları da incelenerek araştırmaya son şekli verilmiştir.

3.4.1. Ankete Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan müşterilerin demografik özelliklerine ilişkin yaş, cinsiyet, aylık kazanç, bulunulan görevdeki kıdem ve mezuniyet derecesi gibi bilgiler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 4. Ankete Katılan Kişilerin Cinsiyet Dağılımları

| Cinsiyetiniz | | | | | |
|---------------------|-------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Kadın | 183 | 38,8 | 38,8 | 38,8 |
| | Erkek | 289 | 61,2 | 61,2 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Tablo 4’ te görüldüğü üzere ankete katılanların ağırlıklı olarak erkek olduğu görülmektedir. Ancak bayanların sayısının da azımsanamayacak ölçüde olduğunu söylemek de mümkündür.

Tablo 5. Ankete Katılan Kişilerin Aylık Kazanca Göre Dağılımları

| Aylık Kazancınız | | | | | |
|-------------------------|--------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | 1500-3000 TL arası | 180 | 38,1 | 38,1 | 38,1 |
| | 3001-4500 TL arası | 156 | 33,1 | 33,1 | 71,2 |
| | 4501-6000 TL arası | 82 | 17,4 | 17,4 | 88,6 |
| | 6000 TL ve üzeri | 54 | 11,4 | 11,4 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Tablo 5’ e göre anketimize katılanların % 38,1 lik bir kısmı 1500-3000 TL arası bir gelir düzeyine sahipken % 33,1 i ise 3001-4500 TL arası bir gelir düzeyine sahip görülmektedir. Yani katılımcıların % 71,2 sinin orta gelir grubunda yer aldığını söylemek mümkündür.

Tablo 6. Ankete Katılan Kişilerin Mezuniyet Derecesine Göre Dağılımları

| Mezuniyet Dereceniz | | | | | |
|---------------------|---------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Ortaöğretim | 4 | ,8 | ,8 | ,8 |
| | Ön lisans | 26 | 5,5 | 5,5 | 6,4 |
| | Lisans | 298 | 63,1 | 63,1 | 69,5 |
| | Yüksek lisans | 144 | 30,5 | 30,5 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuz da anketimize katılanların öğrenim durumları konusunda bize bilgi vermektedir. Buna göre katılımcıların % 63,1 gibi büyük bir çoğunluğu lisans mezunu ve % 30,5 lik bir kısmı da yüksek lisans mezunu durumundadır. Bununla birlikte ön lisans mezunu oranı % 5,5 ve ortaöğretim mezunu oranı ise % 0,5 gibi küçük bir orandır.

Tablo 7. Ankete Katılan Kişilerin Görev Sürelerine Göre Dağılımları

| Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz | | | | | |
|--------------------------------------|------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | 5 yıl ve daha az | 304 | 64,4 | 64,4 | 64,4 |
| | 6-10 yıl arası | 136 | 28,8 | 28,8 | 93,2 |
| | 11-15 yıl arası | 26 | 5,5 | 5,5 | 98,7 |
| | 16-20 yıl arası | 4 | ,8 | ,8 | 99,6 |
| | 20 yıl ve üzeri | 2 | ,4 | ,4 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuz katılımcılarımızın mevcut görevlerinde ne kadar süredir bulduklarını bizlere göstermektedir. Buna göre anketimize katılanların yarısından fazlası mevcut görevlerinde 5 yıl veya daha az süredir bulunmaktadır. % 28,8 lik bir kısım ise mevcut görevlerinde 6 ila 10 yıl arasında devam etmektedirler.

Aşağıdaki tablomuzla birlikte bundan sonraki incelemelerimiz anketteki soru numarası üzerinden devam edecektir.

3.4.2. Anketteki Diğer Soruların Frekans Dağılımlarına İlişkin Bilgiler

Aşağıda inceleyeceğimiz tablolar demografik bilgilerin dışında anketimize katılanların sorulan diğer sorulara hangi cevapları verdiklerinin bir açıklaması şeklinde olacaktır. Buna göre;

Tablo 8. Ankette Yer Alan 6. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | | | | | |
|--|-----------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Katılım Hesabı | 46 | 9,7 | 9,7 | 9,7 |
| | Mevduat Hesabı | 22 | 4,7 | 4,7 | 14,4 |
| | Cari Hesap | 142 | 30,1 | 30,1 | 44,5 |
| | Kıymetli Maden Hesabı | 8 | 1,7 | 1,7 | 46,2 |
| | En az iki hesap | 112 | 23,7 | 23,7 | 69,9 |
| | En az üç hesap | 110 | 23,3 | 23,3 | 93,2 |
| | Hepsi | 32 | 6,8 | 6,8 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Bu tablomuz da katılımcılara 6. soruda sorulan soruya verdikleri yanıtları içermektedir. Buna göre katılımcılara verilen yukarıdaki seçeneklere bakıldığında en fazla tercih edilen hesap türün Cari Hesap olduğu göze çarpmaktadır. Bunu takiben katılımcıların % 47 lik bir kısmı yukarıda verilen Katılım Hesabı, Mevduat Hesabı, Cari Hesap ve Kıymetli Maden Hesaplarından en az iki veya üç tanesine sahip bulunmaktadır. Bu da katılımcılarımızın bankacılık işlemlerine ne kadar önem verdiklerinin bir göstergesi konumundadır.

Tablo 9. Ankette Yer Alan 7. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | | | |
|--|---------------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | İslami kurallara uygun olması | 338 | 71,6 | 71,6 | 71,6 |
| | Düşük maliyetli olması | 74 | 15,7 | 15,7 | 87,3 |
| | Tanıdık tavsiyesi | 4 | ,8 | ,8 | 88,1 |
| | İşlemlerinin hızlı ve kaliteli olması | 42 | 8,9 | 8,9 | 97,0 |
| | Kurum personelinin yaklaşımı | 14 | 3,0 | 3,0 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Bu tablomuzda da kişilerin finansman tercihlerindeki öncelikleri araştırılmaya çalışılmıştır. Buna göre katılımcılarımızın % 71,6 sı finansal kurumlardan bir finansman gerçekleştirme istediklerinde öncelikli olarak islami kurallara uygun olup olmadığı ile ilgilenmektedir. % 15,7 lik bir kesim ise finansmanlarında öncelikli olarak düşük maliyet özelliğini ön planda tutmaktadır.

Tablo 10. Ankette Yer Alan 8. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Daha önce bir bankadan kredi çektiniz mi? | | | | | |
|--|-------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Evet | 274 | 58,1 | 58,1 | 55,5 |
| | Hayır | 198 | 41,9 | 41,9 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuzda ise katılımcılara daha önce herhangi bir bankadan kredi çekip çekmedikleri sorulmuştur. Alınan cevaplara göre de % 58,1 lik bir kesim sorulan soruya evet cevabını vermiştir. Burada dikkati çeken asıl unsur % 41,9 gibi bir oranla katılımcıların daha önce hiçbir bankadan kredi çekmedikleri geçiğidir.

Tablo 11. Ankette Yer Alan 9. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | | | | | |
|---|---------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Katılım Bankası | 160 | 33,9 | 33,9 | 33,9 |
| | Konvansiyonel Banka | 114 | 24,2 | 24,2 | 58,1 |
| | Kredi çekmedim | 198 | 41,9 | 41,9 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Bu tablomuz ise bir önceki tablo ile beraber değerlendirilmesi gereken bir tablodur. Zira önceki soruda daha önce herhangi bir bankadan kredi çektiklerini ifade eden kişiler için ek bir soru mahiyetinde bir soru daha hazırlanmış ve bu bankanın ne tür bir banka olduğu sorulmuştur. Alınan cevaplara göre daha önce kredi çekenlerin % 33,9 u katılım bankalarından, % 24,2 si ise konvansiyonel bankalardan kredi çekmiş durumdadırlar.

Tablo 12. Ankette Yer Alan 10. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Tasarruflarınızı herhangi bir yatırım hesabında değerlendirir misiniz? | | | | | |
|---|-------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Evet | 304 | 64,4 | 64,4 | 64,4 |
| | Hayır | 168 | 35,6 | 35,6 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Sıradaki tablomuz ise katılımcılara tasarruflarını herhangi bir yatırım hesabında değerlendirip değerlendirmedikleri sorulmuştur. Ortaya çıkan sonuca göre anketimize katılanların % 64,4 gibi büyük bir çoğunluğu tasarrufları için bir yatırım hesabını kullanabileceğini ifade etmiştir.

Tablo 13. Ankette Yer Alan 11. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | | | | | |
|--|---|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Finansal Varlıklarda (Hisse senedi, Döviz vb.) | 194 | 41,1 | 41,1 | 41,1 |
| | Reel Varlıklarda(Gayrimenkul, Araç vb.) | 278 | 58,9 | 58,9 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Bu tablomuzda ise katılımcılarımıza yatırımlarını hangi alanda değerlendirebilecekleri sorulmuş ve alınan cevaplara göre ağırlıklı olarak reel varlıklar tercih edilmiştir. Finansal varlıklara yatırım yapabilir diyenlerin oranı ise % 41,1 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 14. Ankette Yer Alan 12. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | | | | | |
|---|--------------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Kıymetli Maden (Altın, Gümüş vb.) | 268 | 56,8 | 56,8 | 56,8 |
| | Döviz | 140 | 29,7 | 29,7 | 86,4 |
| | Sukuk | 38 | 8,1 | 8,1 | 94,5 |
| | Hisse Senedi | 26 | 5,5 | 5,5 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuzda da katılımcılarımıza birkaç adet finansal enstrüman sunulmuş ve bunlardan hangisini ilk sırada tercih edebileceği noktasında görüş alınmaya çalışılmıştır. Buna göre en fazla tercih edilen seçenek % 56,8 oran ile Kıymetli Maden seçeneği olmuştur. Bunu % 29,7 lik oranla döviz ve % 8,1 lik oranla ise sukuk takip etmiştir.

Tablo 15. Ankette Yer Alan 13. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | | | | | |
|--|-------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | % 10 | 182 | 38,6 | 38,6 | 38,6 |
| | % 20 | 122 | 25,8 | 25,8 | 64,4 |
| | % 25 | 96 | 20,3 | 20,3 | 84,7 |
| | % 30 | 38 | 8,1 | 8,1 | 92,8 |
| | % 50 | 34 | 7,2 | 7,2 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuzda katılımcılarımıza belirli yüzdeler verilmek suretiyle yapmış oldukları yatırımların ne kadarını bu yüzdeler bazında yüksek riskli varlıklarda değerlendirebilecekleri sorulmuştur. Alınan cevaplara göre ise ankete katılanların % 84,7 si en fazla % 25 lik bir risk alabileceğini ifade etmektedir. Daha genel manada ise katılımcıların % 38,6 sı % 10 dan daha fazla bir risk almayı tercih etmemektedir.

Tablo 16. Ankette Yer Alan 14. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Aşağıdaki durumlarda hangi finansal enstrümana yatırım yaparsınız? | | | | | |
|---|-------------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Kıymetli Maden – Aylık getirisi % 7 | 288 | 61,0 | 61,0 | 61,0 |
| | Hisse Senedi – Aylık getirisi % 5 | 36 | 7,6 | 7,6 | 68,6 |
| | Sukuk – Aylık getirisi % 7 | 46 | 9,7 | 9,7 | 78,4 |
| | Devlet Tahvili – Aylık getirisi % 9 | 34 | 7,2 | 7,2 | 85,6 |
| | Döviz – Aylık getirisi % 6 | 68 | 14,4 | 14,4 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuz da daha önce sorduğumuz soruya paralel olarak bu defa aylık getirileri de verilerek birtakım finansal ürünler katılımcıların tercihlerine sunulmuştur. Önceki sonuçlar gibi burada da yine Kıymetli Maden seçeneği diğer

finansal ürünlerin aylık getirileri daha yüksek olmasına rağmen en fazla tercih edilen finansal enstrüman olmuştur.

Tablo 17. Ankette Yer Alan 15. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini biliyorsunuz? | | | | | |
|--|-----------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Sahipliğe dayalı sukuk | 50 | 10,6 | 10,6 | 10,6 |
| | Ortaklığa dayalı sukuk | 68 | 14,4 | 14,4 | 25,0 |
| | Yönetim sözleşmesine dayalı sukuk | 8 | 1,7 | 1,7 | 26,7 |
| | Alım satıma dayalı sukuk | 80 | 16,9 | 16,9 | 43,6 |
| | Eser sözleşmesine dayalı sukuk | 20 | 4,2 | 4,2 | 47,9 |
| | Hiçbiri | 246 | 52,1 | 52,1 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Bu tablomuzda ise katılımcılarımıza bazı sukuk türleri verilmiş ve bunlardan hangisini bildikleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Buna göre katılımcılarımızın yarısından fazlasının sunulan sukuk türlerinden hiçbirisini bilmediklerini bir tarafa koyarsak en fazla bilinen sukuk türü % 16,9 luk oranla Alım Satıma Dayalı Sukuk ve % 14,4 lük oranla Ortaklığa Dayalı Sukuk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 18. Ankette Yer Alan 16. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | | | | | |
|--|--------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Kamu Sukuku | 242 | 51,3 | 51,3 | 51,3 |
| | Özel Sektör Sukuku | 230 | 48,7 | 48,7 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuzda da katılımcılara iki tür sukuk sorulmuş ve bunlardan hangisini tercih edebilecekleri analiz edilmiştir. Bu sonuçlara göre Kamu Sukuk ve Özel

Sektör Sukuku birbirine çok yakın oranlarda tercih edilmekle birlikte Kamu Sukuku % 51,3 lük bir oranla daha fazla tercih edilen sukuk türü olmuştur.

Tablo 19. Ankette Yer Alan 17. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Sukuk yatırımını tercih etmenizdeki en önemli etken hangisi olabilir? | | | | | |
|--|-------------------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Riski düşük olduğu için | 74 | 15,7 | 15,7 | 15,7 |
| | Faizsiz finansman aracı olduğu için | 264 | 55,9 | 55,9 | 71,6 |
| | Yüksek getirili olduğu için | 74 | 15,7 | 15,7 | 87,3 |
| | Düşük maliyetli olduğu için | 16 | 3,4 | 3,4 | 90,7 |
| | Tavsiye üzerine | 44 | 9,3 | 9,3 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Bu tablomuzda da sukuk yatırımı tercihi söz konusu olduğunda hangi faktörün daha ön planda yer alabileceği sorulmuş ve daha önceki tablomuzda da olduğu gibi faizsiz finansman aracı olması özelliği % 55,9 luk oranla en fazla tercih sebebi olarak karşımıza çıkmıştır. Sonraki tercih sebepleri de % 15,7 lik oranlarla Riskin düşük olması ve Yüksek getiriye sahip olması özellikleridir.

Tablo 20. Ankette Yer Alan 18. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Sukuk yatırımı yapsanız hangi para birimini tercih ederdiniz? | | | | | |
|--|-------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | USD | 72 | 15,3 | 15,3 | 15,3 |
| | Euro | 50 | 10,6 | 10,6 | 25,8 |
| | TL | 350 | 74,2 | 74,2 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Sıradaki tablomuz ise sukuk yatırımı yapılması durumunda katılımcılarımızın hangi para birimini tercih edecekleri üzerinedir. Buna göre % 74,2 gibi büyük bir

çoğunluk olası bir sukuk yatırımında para birimi olarak TL yi tercih edeceklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 21. Ankette Yer Alan 19. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | | | | | |
|--|-------------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Yeterli Bilgi Sahibiyim | 80 | 16,9 | 16,9 | 16,9 |
| | Çok Az Bilgi Sahibiyim | 270 | 57,2 | 57,2 | 74,2 |
| | Bilgi Sahibi Değilim | 122 | 25,8 | 25,8 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Bu tablomuzda ise katılımcılara sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Alınan cevaplara göre ise Yeterli Bilgi Sahibiyim diyenlerin oranı en az olmakla beraber Çok Az Bilgi Sahibiyim diyenlerin oranı ise % 57,2 ile en yüksektir. % 25,8 lik bir kesim ise sukuk konusunda hiç bilgi sahibi olmadığını ifade etmektedir.

Tablo 22. Ankette Yer Alan 20. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Sukuk ile ilgili yeteri kadar tanıtıcı faaliyetlerde bulunduğunuz düşünüyor musunuz? | | | | | |
|---|-------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Evet | 36 | 7,6 | 7,6 | 7,6 |
| | Hayır | 436 | 92,4 | 92,4 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuzda da katılımcılara sukuk konusundaki tanıtım faaliyetlerinin yeterliliği konusu sorulmuş olup % 92,4 lük bir kesim bu soruya hayır cevabını vermiş ve sukuk konusunda tanıtım faaliyetlerinin azlığını dile getirmiştir.

Tablo 23. Ankette Yer Alan 21. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünürsünüz? | | | | | |
|---|------------------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Reklam filmi | 236 | 50,0 | 50,0 | 50,0 |
| | İnternet | 110 | 23,3 | 23,3 | 73,3 |
| | Afiş | 12 | 2,5 | 2,5 | 75,8 |
| | Broşür | 22 | 4,7 | 4,7 | 80,5 |
| | Toplantı/Seminer | 92 | 19,5 | 19,5 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuzda ise sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha yararlı olacağı sorulmuş olup anketimize katılanların yarısı bu soruya Reklam Filmi cevabını vermiştir. Bunu % 23,3 oranla internet ve % 19,5 oranla toplantı/seminer yöntemi izlemektedir.

Tablo 24. Ankette Yer Alan 22. Sorunun Sonuçları ve Dağılımları

| Faizsiz finansal enstrüman çeşitliliğinin artırılması gerektiğini düşünüyor musunuz? | | | | | |
|---|-------|-----------|---------|---------------|--------------------|
| | | Frequency | Percent | Valid Percent | Cumulative Percent |
| Valid | Evet | 414 | 87,7 | 87,7 | 87,7 |
| | Hayır | 58 | 12,3 | 12,3 | 100,0 |
| | Total | 472 | 100,0 | 100,0 | |

Yukarıdaki tablomuzda da faizsiz finansal enstrüman çeşitliliğinin artırılması konusu katılımcılarımıza sorulmuş ve % 87,7 lik büyük bir çoğunluk bu soruya evet cevabını vermiştir. Bu sonuç da bize faizsiz ürün çeşitliliğinin artırılması gerektiği noktasında bir fikir vermektedir.

3.4.3. Demografik Özellikler Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları

Bu bölümde demografik özelliklerle katılımcıların diğer sorulara verdiği cevaplar birbirleri ile karşılaştırılarak birtakım analizler yapılmaya çalışılacaktır.

3.4.3.1. Cinsiyet Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları

Bu bölümümüzde Cinsiyet bazında bazı değerlendirmeler yapılarak sorulmuş olan sorulara bayan ve erkek anlamında verilen cevaplar karşılaştırılacaktır.

Tablo 25. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 7. Sorunun Karşılaştırılması

| | | cinsiyetiniz * Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? Crosstabulation | | | | | | |
|--------------|-------|---|------------------------|-------------------|---------------------------------------|------------------------------|-------|--------|
| | | Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | | | | |
| | | İslami kurallara uygun olması | Düşük maliyetli olması | Tanıdık tavsiyesi | İşlemlerinin hızlı ve kaliteli olması | Kurum personelinin yaklaşımı | Total | |
| cinsiyetiniz | kadın | Count | 138 | 21 | 3 | 17 | 6 | 183 |
| | | % within cinsiyetiniz | 74,3% | 11,5% | 1,6% | 9,3% | 3,3% | 100,0% |
| erkek | Count | 202 | 53 | 1 | 25 | 8 | 289 | |
| | | % within cinsiyetiniz | 69,9% | 18,3% | 0,3% | 8,7% | 2,8% | 100,0% |
| Total | Count | 338 | 74 | 4 | 42 | 14 | 472 | |
| | | % within cinsiyetiniz | 71,6% | 15,7% | 0,8% | 8,9% | 3,0% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 6,034 ^a | 4 | ,197 | Nominal by Nominal Phi | ,113 | ,197 |
| Likelihood Ratio | 6,133 | 4 | ,189 | Cramer's V | ,113 | ,197 |
| Linear-by-Linear Association | ,001 | 1 | ,975 | Contingency Coefficient | ,112 | ,197 |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | |

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,55.

Yukarıdaki tablomuzda cinsiyet ile finansman tercih sebepleri karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Buna göre oransal anlamda bayanlar islami kurallara uygun olma özelliğini % 74,3 lük bir oranla erkeklere göre daha fazla tercih etmiş durumdadır. Düşük maliyet unsurunu ise erkekler % 18,3 lük bir oranla bayanlara göre daha fazla tercih etmişlerdir. İşlemlerin hızlı ve kaliteli olması seçeneğini ise bayanlara erkeklere göre % 9,3 lük bir oranla daha fazla tercih etmişlerdir.

Tablo 26. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Cinsiyetiniz * Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünüyorsunuz? Crosstabulation | | | | | | |
|--------------|-------|---|----------|-------|--------|------------------|-------|--------|
| | | Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünüyorsunuz? | | | | | | |
| | | Reklam filmi | İnternet | Afiş | Broşür | Toplantı/Seminer | Total | |
| Cinsiyetiniz | kadın | Count | 86 | 38 | 6 | 9 | 44 | 183 |
| | | % within cinsiyetiniz | 47,0% | 20,8% | 3,3% | 4,9% | 24,0% | 100,0% |
| | erkek | Count | 150 | 72 | 6 | 13 | 48 | 289 |
| | | % within cinsiyetiniz | 51,9% | 24,9% | 2,1% | 4,5% | 16,8% | 100,0% |
| Total | | Count | 236 | 110 | 12 | 22 | 92 | 472 |
| | | % within cinsiyetiniz | 50,0% | 23,3% | 2,5% | 4,7% | 19,5% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|--------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 5,225* | 4 | ,285 | Nominal by Nominal | Phi | ,105 | ,285 |
| Likelihood Ratio | 5,154 | 4 | ,272 | | Cramer's V | ,105 | ,285 |
| Linear-by-Linear Association | 3,947 | 1 | ,047 | | Contingency Coefficient | ,105 | ,285 |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | | |

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,65.

Yukarıdaki tablomuza göre cinsiyet ile sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağı karşılaştırılmıştır. Buna göre daha önce farklı değişkenlerle yaptığımız sonuçlara paralel olarak burada da sukukun tanıtılması yöntemi olarak reklam filmi seçeneği ilk sırada yer almaktadır. Bu seçenek cinsiyet bazında incelenecek olursa % 47 bayanlar, % 51,9 da erkekler tarafından tercih edilmektedir. Yine daha önceki tablolarımızda olduğu gibi internet de ikinci sırayı almakta ve cinsiyet bazında bayanlar tarafından % 20,8, erkekler tarafından da % 24,9 luk bir oranla tercih edilmiş bulunmaktadır. Son olarak toplantı/seminer yöntemi gelmekte ve bu seçenek de bayanlar tarafından % 24, erkekler tarafından da % 16,6 luk bir oranla tercih edilmiştir.

Tablo 27. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 22. Sorunun Karşılaştırılması

| Cinsiyetiniz * Faizsiz finansal enstrüman çeşitliliğinin artırılması gerektiğini düşünüyor musunuz? Crosstabulation | | | | | |
|---|-----------------------|--|-------|-------|--------|
| | | Faizsiz finansal enstrüman çeşitliliğinin artırılması gerektiğini düşünüyor musunuz? | | | |
| | | | Evete | Hayır | Total |
| Cinsiyetiniz | kadın | Count | 153 | 30 | 183 |
| | % within cinsiyetiniz | | 83,6% | 16,4% | 100,0% |
| erkek | Count | 281 | 28 | 289 | |
| | % within cinsiyetiniz | | 90,3% | 9,7% | 100,0% |
| Total | Count | 414 | 58 | 472 | |
| | % within cinsiyetiniz | | 87,7% | 12,3% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | | |
|------------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|----------------------|----------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Exact Sig. (2-sided) | Exact Sig. (1-sided) |
| Pearson Chi-Square | 4,673 ^a | 1 | ,031 | | |
| Continuity Correction ^b | 4,072 | 1 | ,044 | | |
| Likelihood Ratio | 4,562 | 1 | ,033 | | |
| Fisher's Exact Test | | | | ,043 | ,023 |
| Linear-by-Linear Association | 4,664 | 1 | ,031 | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | |

| Symmetric Measures | | | |
|--------------------|-------------------------|-------|--------------------------|
| | | Value | Approximate Significance |
| Nominal by Nominal | Phi | -,100 | ,031 |
| | Cramer's V | ,100 | ,031 |
| | Contingency Coefficient | ,099 | ,031 |
| N of Valid Cases | | 472 | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 22,49.

b. Computed only for a 2x2 table

Yukarıdaki tablomuza göre cinsiyet ile faizsiz finansal enstrüman çeşitliliği artırılması konusundaki genel düşünce karşılaştırılmıştır. Buna göre anketimize katılanların % 87,7 si faizsiz finansal enstrüman çeşitliliğinin artırılması gerektiğini düşünmektedir. Cinsiyet bazında inceleyecek olursak bayanların % 83,6 sı evet cevabı vermekte, erkeklerin de % 90,3 ü yine aynı şekilde evet cevabı vermektir. Bu sonuçlara göre erkeklerin faizsiz finansal enstrüman çeşitliliğinin artırılması gerektiğini bayanlara göre daha fazla düşündükleri söylenebilir.

Tablo 28. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 18. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Cinsiyetiniz * Sukuk yatırımı yapsanız hangi para birimini tercih edersiniz? | | | | |
|-----------------------|-----------------------|--|-------|-------|--------|--------|
| | | Sukuk yatırımı yapsanız hangi para birimini tercih edersiniz? | | | Total | |
| | | USD | Euro | TL | | |
| Cinsiyetiniz | kadın | Count | 32 | 24 | 127 | 183 |
| | % within cinsiyetiniz | | 17,5% | 13,1% | 69,4% | 100,0% |
| | erkek | Count | 40 | 26 | 223 | 289 |
| | % within cinsiyetiniz | | 13,8% | 9,0% | 77,2% | 100,0% |
| Total | Count | 72 | 50 | 350 | 472 | |
| % within cinsiyetiniz | | 15,3% | 10,6% | 74,2% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|--------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 3,881* | 2 | ,159 | Nominal by Nominal | Phi | ,088 | ,159 |
| Likelihood Ratio | 3,633 | 2 | ,183 | | Cramer's V | ,088 | ,159 |
| Linear-by-Linear Association | 2,660 | 1 | ,103 | | Contingency Coefficient | ,088 | ,159 |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,39.

Yukarıdaki tablomuza göre cinsiyet ile sukuk yatırımında tercih edilecek para birimi karşılaştırılmıştır. Buna göre hem erkeklerde hem de bayanlarda sukuk yatırımında para birimi olarak Türk Lirası tercih edilmektedir. Ayrıca erkeklerin kendi içinde Türk Lirasını tercih etme oranı % 77,2 ile bayanların kendi içinde Türk Lirasını tercih etme oranından (%69,4) daha yüksektir. Bir başka deyişle erkeklerin Türk Lirasına olan eğilimi bayanların eğiliminden daha fazladır. Aynı şeyi USD para birimi tercihinde bayanlar için söylemek mümkündür. Öyle ki bayanların kendi içinde USD para birimini tercih etme oranı % 17,5 ile erkeklerin oranından (%13,8) daha yüksektir. Yani bir bakıma bayanların USD ye olan eğilimi erkeklere göre daha yüksektir diyebiliriz.

Tablo 29. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 11. Sorunun Karşılaştırılması

| cinsiyetiniz * Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? Crosstabulation | | | | | |
|--|-----------------------|---|-------|---|--------|
| | | Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | | | |
| | | Finansal Varlıklarda(Hisse senedi, Döviz vb.) | | Reel Varlıklarda(Gayrimenkul, Araç vb.) | |
| cinsiyetiniz | | Count | | | Total |
| kadın | Count | | 78 | 105 | 183 |
| | % within cinsiyetiniz | | 42,6% | 57,4% | 100,0% |
| erkek | Count | | 116 | 173 | 289 |
| | % within cinsiyetiniz | | 40,1% | 59,9% | 100,0% |
| Total | Count | | 194 | 278 | 472 |
| | % within cinsiyetiniz | | 41,1% | 58,9% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | | |
|------------------------------------|-------------------|----|-----------------------------------|----------------------|----------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Exact Sig. (2-sided) | Exact Sig. (1-sided) |
| Pearson Chi-Square | ,266 ^a | 1 | ,593 | | |
| Continuity Correction ^b | ,192 | 1 | ,661 | | |
| Likelihood Ratio | ,285 | 1 | ,593 | | |
| Fisher's Exact Test | | | | ,632 | ,330 |
| Linear-by-Linear Association | ,285 | 1 | ,593 | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | |

| Symmetric Measures | | |
|------------------------|-------|--------------------------|
| | Value | Approximate Significance |
| Nominal by Nominal Phi | ,025 | ,593 |
| Cramer's V | ,025 | ,593 |
| N of Valid Cases | 472 | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 75,22.
b. Computed only for a 2x2 table

Yukarıdaki tablomuza göre ise cinsiyet bazında katılımcıların yatırımlarını hangi alanda değerlendirebilecekleri incelenmiştir. Buna göre bayanların % 57,4 ü erkeklerin ise % 59,9 u yatırımlarını reel varlıklarda değerlendirebileceğini ifade etmektedir. Genel katılımcı düzeyinde ise % 58,9 luk kesim yatırımlarını reel varlıklarda değerlendireceğini ifade etmiştir.

Tablo 30. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması

| | | cinsiyetiniz * Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini biliyorsunuz? Crosstabulation | | | | | | | Total |
|--------------|-------|--|------------------------|-----------------------------------|--------------------------|--------------------------------|---------|-------|--------|
| | | Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini biliyorsunuz? | | | | | | | |
| | | Sahipliğe dayalı sukuk | Ortaklığa dayalı sukuk | Yönetim sözleşmesine dayalı sukuk | Alım satıma dayalı sukuk | Esar sözleşmesine dayalı sukuk | Hiçbiri | | |
| cinsiyetiniz | kadın | Count | 16 | 26 | 3 | 35 | 4 | 99 | 183 |
| | | % within cinsiyetiniz | 8,7% | 14,2% | 1,6% | 19,1% | 2,2% | 54,1% | 100,0% |
| | erkek | Count | 34 | 42 | 5 | 45 | 16 | 147 | 289 |
| | | % within cinsiyetiniz | 11,8% | 14,5% | 1,7% | 15,6% | 5,5% | 50,9% | 100,0% |
| Total | | Count | 50 | 68 | 8 | 80 | 20 | 246 | 472 |
| | | % within cinsiyetiniz | 10,6% | 14,4% | 1,7% | 16,9% | 4,2% | 52,1% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance |
| Pearson Chi-Square | 5,008 ^a | 5 | ,415 | Nominal by Nominal | Phi | ,103 |
| Likelihood Ratio | 5,313 | 5 | ,379 | | Cramer's V | ,415 |
| Linear-by-Linear Association | ,540 | 1 | ,463 | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | 472 |

a. 2 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,10.

Yukarıdaki tablomuza göre en fazla bilinen sukuk türü alım satıma dayalı sukuk olarak görülürken cinsiyet bazında inceleyecek olursak alım satıma dayalı sukuk bayanlar arasında % 19,1 oran, erkekler arasında ise % 15,6 oranla en fazla bilinen sukuk türü olmaktadır. Ancak yine de sukukun türleri konusundaki bilgi bir hayli az gözükmemekte ve bu türlerin hiçbirini bilmeyen bayanların oranı % 54,1 olurken erkeklerde ise bu oran % 50,9 olmuştur.

Tablo 31. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukuk yatırımını tercih etmenizden en önemli etken hangisi olabilir? | | | | | Tavsiye üzerine | Total |
|--------------|-------|--|-------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------|------|-----------------|--------|
| | | Riski düşük olduğu için | Faizsiz finansman aracı olduğu için | Yüksek getirili olduğu için | Düşük maliyetli olduğu için | | | |
| cinsiyetiniz | kadın | Count | 27 | 99 | 31 | 10 | 16 | 183 |
| | | % within cinsiyetiniz | 14,8% | 54,1% | 16,9% | 5,5% | 8,7% | 100,0% |
| | erkek | Count | 47 | 165 | 43 | 6 | 28 | 289 |
| | | % within cinsiyetiniz | 16,3% | 57,1% | 14,9% | 2,1% | 9,7% | 100,0% |
| Total | | Count | 74 | 264 | 74 | 16 | 44 | 472 |
| | | % within cinsiyetiniz | 15,7% | 55,9% | 15,7% | 3,4% | 9,3% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 4,548 ^a | 4 | ,337 | Nominal by Nominal | Phi | ,098 | ,337 |
| Likelihood Ratio | 4,420 | 4 | ,352 | | Cramer's V | ,098 | ,337 |
| Linear-by-Linear Association | ,540 | 1 | ,462 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | 472 | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,20.

Bu tablomuzda ise sukuk yatırımı tercih sebepleri cinsiyetler bazında incelenmeye çalışılmıştır. Buna göre faizsiz bir finansal enstrüman olma özelliği sukukun yine en fazla tercih edilme sebebi olarak hem erkeklerde hem de bayanlarda karşımıza çıkmaktadır. Buradaki bir ayrıntı da bayanların daha yüksek getiriyi ön planda tutmalarına karşın erkeklerin daha az riski ön planda tutmasıdır. Fakat tüm katılımcılar bazında inceleyecek olursak düşük risk ve yüksek getiri seçenekleri % 15,7 oranla eşit sayıda tercih edilmiştir.

Tablo 32. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | | | | |
|--------------|-----------------------|---|-----------------------|----------------------|--------|-----|
| | | Crosstabulation | | | | |
| | | Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | | | | |
| | | Yeterli Bilgi Sahibiym | Çok Az Bilgi Sahibiym | Bilgi Sahibi Değilim | Total | |
| cinsiyetiniz | kadın | Count | 24 | 107 | 52 | 183 |
| | % within cinsiyetiniz | 13,1% | 58,5% | 28,4% | 100,0% | |
| | erkek | Count | 56 | 163 | 70 | 289 |
| | % within cinsiyetiniz | 19,4% | 56,4% | 24,2% | 100,0% | |
| Total | Count | 80 | 270 | 122 | 472 | |
| | % within cinsiyetiniz | 16,9% | 57,2% | 25,8% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|------------------------|--------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Value | Approximate Significance |
| Pearson Chi-Square | 3,439 ^a | 2 | ,179 | Nominal by Nominal Phi | ,085 |
| Likelihood Ratio | 3,521 | 2 | ,172 | Cramer's V | ,085 |
| Linear-by-Linear Association | 2,910 | 1 | ,088 | N of Valid Cases | 472 |
| N of Valid Cases | 472 | | | | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 31,02.

Yukarıdaki tablomuz ise sukuk konusundaki bilgi sahipliği düzeyini cinsiyetler bazında ölçmektedir. Buna göre anketimize katılanların % 57,2 si sukuk konusunda çok az bilgi sahibi olduğunu belirtmektedir. Cinsiyetler bazında inceleyecek olursak bayanlarda sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olanların oranı % 13,1 iken erkeklerde bu oran % 19,4 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda sukuk konusunda erkeklerin az da olsa bayanlara göre daha fazla bilgi sahibi olduklarını görmekteyiz. Buna paralel olarak sukuk konusunda bilgi sahibi olmayan bayanların oranı erkeklerin oranından % 4,2 daha fazla olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 33. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 20. Sorunun Karşılaştırılması

| cinsiyetiniz * Sukuk ile ilgili yeteri kadar tanıtıcı faaliyetlerde bulunulduğunu düşünüyor musunuz? Crosstabulation | | | | | |
|--|-----------------------|---|-------|--------|-----|
| | | Sukuk ile ilgili yeteri kadar tanıtıcı faaliyetlerde bulunulduğunu düşünüyor musunuz? | | | |
| | | Evete | Hayır | Total | |
| cinsiyetiniz | kadın | Count | 13 | 170 | 183 |
| | % within cinsiyetiniz | 7,1% | 92,9% | 100,0% | |
| erkek | Count | 23 | 266 | 289 | |
| | % within cinsiyetiniz | 8,0% | 92,0% | 100,0% | |
| Total | Count | 36 | 436 | 472 | |
| | % within cinsiyetiniz | 7,6% | 92,4% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | | | |
|------------------------------------|-------------------|----|-----------------------------------|----------------------|----------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Exact Sig. (2-sided) | Exact Sig. (1-sided) |
| Pearson Chi-Square | ,116 ^a | 1 | ,733 | | |
| Continuity Correction ^b | ,027 | 1 | ,871 | | |
| Likelihood Ratio | ,117 | 1 | ,732 | | |
| Fisher's Exact Test | | | | ,869 | ,440 |
| Linear-by-Linear Association | ,116 | 1 | ,734 | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | |

| Symmetric Measures | | | |
|--------------------|------------|-------|--------------------------|
| | | Value | Approximate Significance |
| Nominal by Nominal | Phi | -,016 | ,733 |
| | Cramer's V | ,016 | ,733 |
| N of Valid Cases | | 472 | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,96.
b. Computed only for a 2x2 table

Bu tablomuz da cinsiyete göre sukukun tanıtım faaliyetlerinin yeterliliği sorgulanmaktadır. Buna göre sukuk konusundaki tanıtım faaliyetleri % 92,4 lük yüksek bir oranla tüm katılımcılar tarafından yeterli görülmemektedir. Bayan katılımcıların bu soruya verdikleri hayır cevabı erkeklerin verdiği cevaptan % 0,9 daha fazladır. Aynı şekilde bayanların verdiği evet cevabı erkeklerin verdiği evet cevabından daha azdır. Bu sonuçlar da gösteriyor ki bayanlar sukuk konusundaki tanıtım faaliyetlerini erkeklere göre daha yetersiz bulmaktadır.

Tablo 34. Ankette Yer Alan 1. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünüyorsunuz? | | | | | | |
|-----------------------|-----------------------|--|----------|------|--------|------------------|--------|-----|
| | | Reklam filmi | İnternet | Afiş | Broşür | Toplantı/Seminer | Total | |
| cinsiyetiniz | kadın | Count | 86 | 38 | 6 | 9 | 44 | 183 |
| | % within cinsiyetiniz | 47,0% | 20,8% | 3,3% | 4,9% | 24,0% | 100,0% | |
| | erkek | Count | 150 | 72 | 6 | 13 | 48 | 289 |
| | % within cinsiyetiniz | 51,9% | 24,9% | 2,1% | 4,5% | 16,6% | 100,0% | |
| Total | Count | 236 | 110 | 12 | 22 | 92 | 472 | |
| % within cinsiyetiniz | 50,0% | 23,3% | 2,5% | 4,7% | 19,5% | 100,0% | | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 5,225 ^a | 4 | ,265 | Nominal by Nominal Phi | ,105 | ,265 |
| Likelihood Ratio | 5,154 | 4 | ,272 | Cramer's V | ,105 | ,265 |
| Linear-by-Linear Association | 3,947 | 1 | ,047 | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | |

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,65.

Yukarıdaki tablomuz cinsiyet bazında sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin tercih edildiğini göstermektedir. Bu tabloya göre genele bakacak olursak sukukun tanıtımı noktasında reklam filmi seçeneği diğer tablolarımızda olduğu gibi yine en çok tercih edilen yöntem olmaktadır. Aynı şekilde ikinci sırada internet ve sonrasında da toplantı/seminer yöntemi gelmektedir. Cinsiyetler bazında bakacak olursak reklam filmi seçeneği hem kadın hem de erkekler tarafından ilk sırada seçilmiş bulunmaktadır. Burada tek fark toplantı/seminer yönteminde karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki; bu yöntem erkekler tarafından internet seçeneğinden sonra tercih edilmesine rağmen bayanlar tarafından 2. sırada tercih edilmektedir.

3.4.3.2. Yaş Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları

Bu bölümümüzde Yaş bazında bazı değerlendirmeler yapılarak sorulmuş olan sorulara çeşitli yaş aralığına mensup katılımcılar tarafından verilen cevaplar karşılaştırılacaktır.

Tablo 35. Ankette Yer Alan 2. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması

| yaşınız | | Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | | | | Total |
|-----------------|------------------|---|-----------------------|----------------------|--------|--------|
| | | Yeterli Bilgi Sahibiym | Çok Az Bilgi Sahibiym | Bilgi Sahibi Değilim | | |
| 18-25 yaş | Count | 14 | 74 | 30 | 118 | |
| | % within yaşınız | 11,9% | 62,7% | 25,4% | 100,0% | |
| 26-35 yaş | Count | 60 | 170 | 74 | 304 | |
| | % within yaşınız | 19,7% | 55,9% | 24,3% | 100,0% | |
| 36-45 yaş | Count | 6 | 22 | 14 | 42 | |
| | % within yaşınız | 14,3% | 52,4% | 33,3% | 100,0% | |
| 46 yaş ve üzeri | Count | 0 | 4 | 4 | 8 | |
| | % within yaşınız | 0,0% | 50,0% | 50,0% | 100,0% | |
| Total | | Count | 80 | 270 | 122 | 472 |
| | | % within yaşınız | 16,9% | 57,2% | 25,8% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|--------|----|-----------------------------------|------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 8,673* | 6 | ,193 | Nominal by Nominal Phi | ,136 | ,193 |
| Likelihood Ratio | 9,708 | 6 | ,137 | Cramer's V | ,096 | ,193 |
| Linear-by-Linear Association | ,367 | 1 | ,544 | N of Valid Cases | 472 | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | |

a. 3 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,36.

Yukarıdaki tabloya göre yaş farkı olmaksızın ankete katılanların % 83 ü sukuk konusunda ya çok az bilgi sahibi ya da hiç bilgi sahibi değildir. Bununla birlikte anketimize katılanların çoğunluğunu 26-35 yaş arasındaki kişiler oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu yaş aralığını oluşturanlar % 19,7 lik oranla sukuk konusunda en fazla bilgiye sahip olduğunu düşünen kişilerdir. 26-35 yaş aralığını eşik değer olarak temel aldığımız takdirde bu yaş aralığının altına doğru inildikçe ya da üzerine doğru çıkıldıkça sukuk konusundaki bilgi sahipliği düzeyi azalmaktadır. Ayrıca tabloya göre 46 yaş ve

üzerindeki 8 kişiden hiç kimse sukuk konusunda yeterli bilgi sahibi olduğunu düşünmemektedir.

Tablo 36. Ankette Yer Alan 2. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukuk yatırımını tercih etmenizdeki en önemli etken hangisi olabilir? | | | | | | |
|-----------------|-----------|---|-------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------|-----------------|-------|--------|
| | | Riski düşük olduğu için | Faizsiz finansman aracı olduğu için | Yüksek getirili olduğu için | Düşük maliyetli olduğu için | Tavsiye üzerine | Total | |
| yaşınız | 18-25 yaş | Count | 22 | 58 | 18 | 6 | 14 | 118 |
| | | % within yaşınız | 18,6% | 49,2% | 15,3% | 5,1% | 11,9% | 100,0% |
| 26-35 yaş | Count | 44 | 180 | 46 | 6 | 28 | 304 | |
| | | % within yaşınız | 14,5% | 59,2% | 15,1% | 2,0% | 9,2% | 100,0% |
| 36-45 yaş | Count | 8 | 18 | 10 | 4 | 2 | 42 | |
| | | % within yaşınız | 19,0% | 42,9% | 23,8% | 9,5% | 4,8% | 100,0% |
| 46 yaş ve üzeri | Count | 0 | 8 | 0 | 0 | 0 | 8 | |
| | | % within yaşınız | 0,0% | 100,0% | 0,0% | 0,0% | 0,0% | 100,0% |
| Total | Count | 74 | 264 | 74 | 16 | 44 | 472 | |
| | | % within yaşınız | 15,7% | 55,9% | 15,7% | 3,4% | 9,3% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 21,450 ^a | 12 | ,044 | Nominal by Nominal | Phi | ,213 | ,044 |
| Likelihood Ratio | 23,071 | 12 | ,027 | | Cramer's V | ,123 | ,044 |
| Linear-by-Linear Association | ,802 | 1 | ,370 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | |

a. 8 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,27.

Yukarıdaki tabloya göre yaş aralıkları temel alınarak sukuk tercihi belirlenmek istendiğinde, her yaş grubunda sukukun faizsiz finansman aracı olması özelliği ön plana çıkmaktadır. Bu sebepten dolayı sukuk tercih edebileceğini söyleyen kişilerin de % 68,1 i 26-35 yaş aralığında yer almaktadır.

Tablo 37. Ankette Yer Alan 2. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünüyorsunuz? | | | | | | Total |
|---------|-----------------|--|----------|-------|--------|------------------|-------|--------|
| | | Reklam filmi | İnternet | Afiş | Broşür | Toplantı/Seminer | | |
| yaşınız | 18-25 yaş | Count | 62 | 24 | 4 | 8 | 20 | 118 |
| | | % within yaşınız | 52,5% | 20,3% | 3,4% | 6,8% | 16,9% | 100,0% |
| | 26-35 yaş | Count | 148 | 74 | 8 | 10 | 64 | 304 |
| | | % within yaşınız | 48,7% | 24,3% | 2,6% | 3,3% | 21,1% | 100,0% |
| | 36-45 yaş | Count | 24 | 10 | 0 | 2 | 6 | 42 |
| | | % within yaşınız | 57,1% | 23,8% | 0,0% | 4,8% | 14,3% | 100,0% |
| | 46 yaş ve üzeri | Count | 2 | 2 | 0 | 2 | 2 | 8 |
| | | % within yaşınız | 25,0% | 25,0% | 0,0% | 25,0% | 25,0% | 100,0% |
| Total | | Count | 236 | 110 | 12 | 22 | 92 | 472 |
| | | % within yaşınız | 50,0% | 23,3% | 2,5% | 4,7% | 19,5% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 14,845* | 12 | ,250 | Nominal by Nominal | Phi | ,177 | ,250 |
| Likelihood Ratio | 12,732 | 12 | ,389 | | Cramer's V | ,102 | ,250 |
| Linear-by-Linear Association | ,150 | 1 | ,698 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | |

a. 8 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,20.

Yukarıdaki tabloya göre de tüm yaş aralığındaki kişiler sukukun tanıtımı noktasında öncelikli olarak reklam filmi daha sonrasında internet ve hemen ardından da toplantı/seminer yönteminin faydalı olacağını belirtmişlerdir. Bu noktada da kendi içlerinde en yüksek yüzdeler 18-25 yaş ve 36-45 yaş aralığındaki katılımcılara ait olmaktadır.

Tablo 38. Ankette Yer Alan 2. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini biliyorsunuz? | | | | | | | | |
|-----------------|-----------|---|------------------------|-----------------------------------|--------------------------|--------------------------------|---------|-------|--------|--|
| | | Sahipliğe dayalı sukuk | Ortaklığa dayalı sukuk | Yönetim sözleşmesine dayalı sukuk | Alım satıma dayalı sukuk | Esar sözleşmesine dayalı sukuk | Hiçbiri | Total | | |
| yaşınız | 18-25 yaş | Count | 10 | 12 | 0 | 16 | 10 | 70 | 118 | |
| | | % within yaşınız | 8,5% | 10,2% | 0,0% | 13,6% | 8,5% | 59,3% | 100,0% | |
| 26-35 yaş | Count | 36 | 48 | 6 | 58 | 10 | 146 | 304 | | |
| | | % within yaşınız | 11,8% | 15,8% | 2,0% | 19,1% | 3,3% | 48,0% | 100,0% | |
| 36-45 yaş | Count | 2 | 8 | 0 | 4 | 0 | 26 | 42 | | |
| | | % within yaşınız | 4,8% | 19,0% | 0,0% | 9,5% | 0,0% | 66,7% | 100,0% | |
| 46 yaş ve üzeri | Count | 2 | 0 | 2 | 2 | 0 | 2 | 8 | | |
| | | % within yaşınız | 25,0% | 0,0% | 25,0% | 25,0% | 0,0% | 25,0% | 100,0% | |
| Total | | Count | 50 | 68 | 8 | 80 | 20 | 246 | 472 | |
| | | % within yaşınız | 10,6% | 14,4% | 1,7% | 16,9% | 4,2% | 52,1% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|--------------------------|------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance | | |
| Pearson Chi-Square | 52,039 ^a | 15 | ,000 | Nominal by Nominal | Pih | ,332 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 38,723 | 15 | ,001 | | Cramer's V | ,192 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | 2,797 | 1 | ,094 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | |

a. 10 cells (41,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,14.

Yukarıdaki tablomuz ise yaş aralıkları ile sukuk türlerinin bilinirliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Buna göre sukuku en fazla bilen grup sayısal anlamda en fazla kişiye sahip olan 26-35 yaş aralığı grubudur. Bu grubu sırasıyla 18-25 yaş aralığı ve 36-45 yaş aralığı grupları takip etmektedir. Yine bu tabloya göre çıkarabileceğimiz bir diğer sonuç da ilgili yaş aralıkları ile yapılan inceleme sonucunda en fazla bilinen sukuk türü Alım satıma dayalı sukuk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 39. Ankette Yer Alan 2. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Aşağıdaki durumlarda hangi finansal enstrümana yatırım yaparsınız? | | | | | | |
|-----------------|------------------|--|--------------------------------------|-------------------------------|---------------------------------------|-------------------------------|--------|-----|
| | | Kıymetli Maden – Aylık getirisi % 7 | Hisse Senedi – Aylık getirisi % 5 | Sukuk – Aylık getirisi % 7 | Devlet Tahvil – Aylık getirisi % 9 | Döviz – Aylık getirisi % 6 | Total | |
| yaşınız | 18-25 yaş | Count | 74 | 4 | 6 | 8 | 26 | 118 |
| | % within yaşınız | 62,7% | 3,4% | 5,1% | 6,8% | 22,0% | 100,0% | |
| 26-35 yaş | Count | 168 | 20 | 36 | 22 | 38 | 304 | |
| | % within yaşınız | 61,8% | 6,6% | 11,8% | 7,2% | 12,5% | 100,0% | |
| 36-45 yaş | Count | 22 | 10 | 4 | 4 | 2 | 42 | |
| | % within yaşınız | 52,4% | 23,8% | 9,5% | 9,5% | 4,8% | 100,0% | |
| 46 yaş ve üzeri | Count | 4 | 2 | 0 | 0 | 2 | 8 | |
| | % within yaşınız | 50,0% | 25,0% | 0,0% | 0,0% | 25,0% | 100,0% | |
| Total | Count | 288 | 36 | 46 | 34 | 68 | 472 | |
| | % within yaşınız | 61,0% | 7,6% | 9,7% | 7,2% | 14,4% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | Symmetric Measures | | | | |
|------------------------------|---------------------|----|--|--------------------|------------|-----------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2- sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 36,134 ^a | 12 | ,000 | Nominal by Nominal | Phi | ,277 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 32,496 | 12 | ,001 | | Cramer's V | ,160 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | 1,164 | 1 | ,281 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | |

a. 8 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,58.

Yukarıdaki tabloda beş farklı finansal enstrüman ve bunların aylık getirileri ile yaş gruplarının bu enstrümanların hangisini daha çok tercih edeceği gösterilmiştir. Buna göre yaş aralığı ne olursa olsun kıymetli maden olan ilgi diğer tüm finansal enstrümanlara olan ilgiden çok daha fazladır. Hatta öyle ki devlet tahvilinin aylık getirisi en yüksek olmasına rağmen bu enstrümana olan ilgi % 7,2 ile en düşük seviyede kalmaktadır. Kıymetli madenden sonra en fazla tercih edilen seçenek döviz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada döviz daha çok genç kesimin yani 18-25 ve 26-35 yaş aralığındaki katılımcıların tercih ettiklerini görmekteyiz. Bu da bize kıymetli madenden sonra özellikle genç nesil arasında en popüler finansal enstrümanın döviz olduğunu bizlere göstermektedir. Sukuk ise bu araştırmamızda en çok tercih edilen üçüncü finansal enstrüman olmuştur

Tablo 40. Ankette Yer Alan 2. Soru ve 11. Sorunun Karşılaştırılması

| yaşınız * Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? Crosstabulation | | | | | |
|---|-----------|---|---|-------|--------|
| | | Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | | | |
| | | Finansal Varlıklarda(Hisse senedi, Döviz vb.) | Reel Varlıklarda(Gayrimenkul, Araç vb.) | | Total |
| yaşınız | 18-25 yaş | Count | 52 | 66 | 118 |
| | | % within yaşınız | 44,1% | 55,9% | 100,0% |
| 25-35 yaş | Count | 122 | 182 | 304 | |
| | | % within yaşınız | 40,1% | 59,9% | 100,0% |
| 35-45 yaş | Count | 14 | 28 | 42 | |
| | | % within yaşınız | 33,3% | 66,7% | 100,0% |
| 45 yaş ve üzeri | Count | 6 | 2 | 8 | |
| | | % within yaşınız | 75,0% | 25,0% | 100,0% |
| Total | Count | 194 | 278 | 472 | |
| | | % within yaşınız | 41,1% | 58,9% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) |
| Pearson Chi-Square | 5,391 ^a | 3 | ,145 |
| Likelihood Ratio | 5,406 | 3 | ,144 |
| Linear-by-Linear Association | ,040 | 1 | ,841 |
| N of Valid Cases | 472 | | |

| Symmetric Measures | | | |
|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | Approximate Significance | |
| Nominal by Nominal | Phi | ,107 | ,145 |
| | Cramer's V | ,107 | ,145 |
| N of Valid Cases | 472 | | |

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,29.

Yukarıdaki tablomuza göre de yaş grupları arasında yatırım tercihinin finansal varlıklarda mı yoksa reel varlıklarda mı değerlendirildiği sorulmuş ve yarından fazla bir çoğunluk yatırımlarını reel varlıklarda değerlendirdiğini ifade etmiştir. Burada ortaya bir başka sonuç da şudur ki; katılımcıların yaşı arttıkça reel varlıklara yatırım yapma eğilimi de buna paralel olarak artmaya başlamaktadır. Bu da kişilerin yaşlandıkça kendilerini daha güvende hissetmek istemeleri yani güven saikiyle hareket ettiklerini bize göstermektedir.

Tablo 41. Ankette Yer Alan 2. Soru ve 7. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? Crosstabulation | | | | | | |
|-----------------|-----------|---|------------------------|-------------------|---------------------------------------|---------------------------------|-------|--------|
| | | Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | | | | |
| | | İslami kurallara uygun olması | Düşük maliyetli olması | Tanıdık tavsiyesi | İşlemlerinin hızlı ve kaliteli olması | Kurum personelinin yaklaşımları | Total | |
| Yaşınız | 18-25 yaş | Count | 82 | 16 | 0 | 14 | 6 | 118 |
| | | % within yaşınız | 69,5% | 13,6% | 0,0% | 11,9% | 5,1% | 100,0% |
| 26-35 yaş | Count | 226 | 46 | 4 | 24 | 4 | 304 | |
| | | % within yaşınız | 74,3% | 15,1% | 1,3% | 7,9% | 1,3% | 100,0% |
| 36-45 yaş | Count | 22 | 12 | 0 | 4 | 4 | 42 | |
| | | % within yaşınız | 52,4% | 28,6% | 0,0% | 9,5% | 9,5% | 100,0% |
| 46 yaş ve üzeri | Count | 8 | 0 | 0 | 0 | 0 | 8 | |
| | | % within yaşınız | 100,0% | 0,0% | 0,0% | 0,0% | 0,0% | 100,0% |
| Total | Count | 338 | 74 | 4 | 42 | 14 | 472 | |
| | | % within yaşınız | 71,6% | 15,7% | 0,8% | 8,9% | 3,0% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 24,919* | 12 | ,015 | Nominal by Nominal | Phi | ,230 | ,015 |
| Likelihood Ratio | 25,749 | 12 | ,012 | | Cramer's V | ,133 | ,015 |
| Linear-by-Linear Association | ,334 | 1 | ,563 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | 472 | |

A. 10 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

Yukarıdaki tabloya göre ankete katılanların büyük bir çoğunluğu finansal kurumlardan gerçekleştirmek istedikleri bir finansmanın islami kurallara uygun olup olmadığına bakmaktadırlar. Özele indiğimizde de yaş grupları arasında bu oran % 74,3 ile en yüksek 26-35 yaş aralığındaki katılımcılarda kendini göstermektedir. Bu grubu sırasıyla % 69,5 lik oranla 18-25 yaş aralığındaki katılımcılar ve hemen ardından da % 52,4 lük oranla 36-45 yaş aralığındaki katılımcılar takip etmektedir.

3.4.3.3. Aylık Kazanç Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları

Bu bölümde ise Aylık Kazanç bazında bazı değerlendirmeler yapılarak sorulmuş olan sorulara çeşitli gelir grubuna mensup katılımcılar tarafından verilen cevaplar karşılaştırılacaktır.

Tablo 42. Ankette Yer Alan 5. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması

| Aylık Kazancınız * Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünüyorsunuz? | | Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünüyorsunuz? | | | | | Total |
|---|---------------------------|--|----------|------|--------|------------------|--------|
| | | Reklam filmi | İnternet | Afiş | Broşür | Toplantı/Seminer | |
| 1500-3000 TL arası | Count | 102 | 26 | 6 | 6 | 40 | 180 |
| | % within Aylik Kazanciniz | 56,7% | 14,4% | 3,3% | 3,3% | 22,2% | 100,0% |
| 3001-4500 TL arası | Count | 68 | 44 | 4 | 6 | 34 | 156 |
| | % within Aylik Kazanciniz | 43,6% | 28,2% | 2,6% | 3,8% | 21,8% | 100,0% |
| 4501-6000 TL arası | Count | 40 | 24 | 2 | 4 | 12 | 82 |
| | % within Aylik Kazanciniz | 48,8% | 29,3% | 2,4% | 4,9% | 14,6% | 100,0% |
| 6000 TL ve üzeri | Count | 26 | 16 | 0 | 6 | 6 | 54 |
| | % within Aylik Kazanciniz | 48,1% | 29,6% | 0,0% | 11,1% | 11,1% | 100,0% |
| Total | Count | 236 | 110 | 12 | 22 | 92 | 472 |
| | % within Aylik Kazanciniz | 50,0% | 23,3% | 2,5% | 4,7% | 19,5% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|------------|--------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Value | Approximate Significance |
| Pearson Chi-Square | 24,395 ^a | 12 | ,018 | Phi | ,227 |
| Likelihood Ratio | 25,547 | 12 | ,012 | Cramer's V | ,131 |
| Linear-by-Linear Association | ,498 | 1 | ,481 | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | |

a. 6 cells (30,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,37.

Bu tablomuzda bir önceki tabloda olduğu gibi sukukun tanıtım yöntemi ile alakalı soru sorulmuş ve aylık kazanca göre gruplandırma yapılmıştır. Buna göre sukuk ürününün tanıtımı noktasında aylık kazanç farkı olmaksızın ankete katılanların yarısı reklam filmi seçeneğinde birleşmişlerdir. Özele inildiği takdirde bu düşüncüyü savunan en yüksek çoğunluk % 56,7 lik oranla 1500-3000 TL arası aylık kazanca sahip kişilerden oluşmaktadır. Bu grubu % 48,8 lik oranla 4501-6000 TL arası aylık kazanca sahip grup, % 48,1 lik oranla 6000 TL ve üzeri aylık kazanca sahip grup ve % 43,6 lik oranla da 3001-4500 TL arası aylık kazanca sahip olan grup izlemektedir.

Tablo 43. Ankette Yer Alan 5. Soru ve 11. Sorunun Karşılaştırılması

| Aylık Kazancınız * Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | | | | | |
|--|--------------------|---|--|-------|--------|
| Crosstabulation | | | | | |
| | | Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | | | |
| | | Finansal Varlıklarda(Hisse senedi, Döviz vb) | Reel Varlıklarda(Gayri menkul, Araç vb.) | | |
| Aylık Kazancınız | 1500-3000 TL arası | Count | 74 | 106 | 180 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 41,1% | 58,9% | 100,0% |
| 3001-4500 TL arası | Count | 64 | 92 | 156 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 41,0% | 59,0% | 100,0% |
| 4501-6000 TL arası | Count | 40 | 42 | 82 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 48,8% | 51,2% | 100,0% |
| 6000 TL ve üzeri | Count | 16 | 38 | 54 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 29,6% | 70,4% | 100,0% |
| Total | Count | 194 | 278 | 472 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 41,1% | 58,9% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) |
| Pearson Chi-Square | 4,933 ^a | 3 | ,177 |
| Likelihood Ratio | 5,021 | 3 | ,170 |
| Linear-by-Linear Association | ,322 | 1 | ,570 |
| N of Valid Cases | 472 | | |

| Symmetric Measures | | | |
|--------------------|------------|-------|--------------------------|
| | | Value | Approximate Significance |
| Nominal by Nominal | Phi | ,102 | ,177 |
| | Cramer's V | ,102 | ,177 |
| N of Valid Cases | | 472 | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 22,19.

Bir önceki tabloyu aylık kazançları temel alarak incelersek eğer sonuçların pek de farklılık arz etmediğini görebiliriz. Yine bu tabloda da ankete katılanların % 58,9 u yatırımlarını reel varlıklarda değerlendirme eğilimindedirler. Aylık kazanç skalasına göre bu tercih % 59 luk bir oranla en yüksek 3001-4500 TL arası geliri olan gruba aittir. Bu grubu sırasıyla 1500-3000 TL arası aylık kazançta sahip olan grup ve sonrasında da 4501-6000 TL arası aylık kazançta sahip grup takip etmektedir.

Tablo 44. Ankette Yer Alan 5. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | | | Total | |
|--------------------|--------------------|---|-----------------------|----------------------|-------|--------|
| | | Yeterli Bilgi Sahibiym | Çok Az Bilgi Sahibiym | Bilgi Sahibi Değilim | | |
| Aylık Kazancınız | 1500-3000 TL arası | Count | 18 | 110 | 52 | 180 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 10,0% | 61,1% | 28,9% | 100,0% |
| 3001-4500 TL arası | | Count | 32 | 92 | 32 | 156 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 20,5% | 59,0% | 20,5% | 100,0% |
| 4501-6000 TL arası | | Count | 22 | 44 | 16 | 82 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 26,8% | 53,7% | 19,5% | 100,0% |
| 6000 TL ve üzeri | | Count | 8 | 24 | 22 | 54 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 14,8% | 44,4% | 40,7% | 100,0% |
| Total | | Count | 80 | 270 | 122 | 472 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 16,9% | 57,2% | 25,8% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 21,717* | 6 | ,001 | Nominal by Nominal | Phi | ,215 | ,001 |
| Likelihood Ratio | 21,476 | 6 | ,002 | | Cramer's V | ,152 | ,001 |
| Linear-by-Linear Association | ,826 | 1 | ,363 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | |

| Symmetric Measures | | | |
|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | Approximate Significance | |
| Nominal by Nominal | Phi | ,215 | ,001 |
| | Cramer's V | ,152 | ,001 |
| N of Valid Cases | | 472 | |

Yukarıdaki tablomuz aylık kazanç aralıkları ile sukuk konusundaki bilgi düzeyini ölçen bir analizdir. Buna göre aylık kazanç farkı göz önüne alınmadığı takdirde ankete katılanların % 57,2 si sukuk konusunda çok az bilgi sahibi olduğunu belirtmektedir. Burada dikkat çeken bir nokta 6000 TL düzeyini eşik sınırı olarak kabul ettiğimizi varsayarsak oransal anlamda aylık kazanç düzeyi arttıkça sukuk konusunda çok az bilgi sahibi olanların ve bilgi sahibi olmayanların oranı azalmakta ve yeterli bilgi sahibi olanların oranı artmaktadır. Bu sonuç da bize göstermektedir ki gelir düzeyi arttıkça sukuk konusundaki bilgi düzeyi de artmaktadır.

Tablo 45. Ankette Yer Alan 5. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukuk yatırımını tercih etmeniz de en önemli etken hangisi olabilir? | | | | | Total | |
|------------------|--------------------|--|-------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------|-----------------|-------|--------|
| | | Riski düşük olduğu için | Faizsiz finansman aracı olduğu için | Yüksek getirili olduğu için | Düşük maliyetli olduğu için | Tavsiye üzerine | | |
| Aylık Kazancınız | 1500-3000 TL arası | Count | 34 | 100 | 20 | 4 | 22 | 180 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 18,9% | 55,6% | 11,1% | 2,2% | 12,2% | 100,0% |
| | 3001-4500 TL arası | Count | 18 | 90 | 32 | 10 | 6 | 156 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 11,5% | 57,7% | 20,5% | 6,4% | 3,8% | 100,0% |
| | 4501-6000 TL arası | Count | 10 | 52 | 12 | 0 | 8 | 82 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 12,2% | 63,4% | 14,6% | 0,0% | 9,8% | 100,0% |
| | 6000 TL ve üzeri | Count | 12 | 22 | 10 | 2 | 8 | 54 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 22,2% | 40,7% | 18,5% | 3,7% | 14,8% | 100,0% |
| Total | | Count | 74 | 264 | 74 | 16 | 44 | 472 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 15,7% | 55,9% | 15,7% | 3,4% | 9,3% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 29,317 ^a | 12 | ,004 | Nominal by Nominal Phi | ,249 | ,004 |
| Likelihood Ratio | 32,580 | 12 | ,001 | Cramer's V | ,144 | ,004 |
| Linear-by-Linear Association | ,377 | 1 | ,539 | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | |

a. 2 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,83.

Yukarıdaki tablomuza göre de sukukun neden tercih edildiği incelenmekte ve yine en fazla faizsiz finansman aracı olması özelliği ön plana çıkmaktadır. Burada dikkat çeken nokta gelir düzeyi arttıkça sukuku faizsiz olması özelliğinden dolayı tercih edenlerin oranı da artmaktadır. Dikkati çeken bir başka unsur da sukukun düşük maliyetli bir finansal enstrüman olmasına rağmen bu tabloya göre tercih sırasında en sonda bulunmasıdır. Bu da demek oluyor ki sukukun faizsiz bir finansal enstrüman olması, getirisinin yüksek yada maliyetinin düşük olması özelliğinden daha önemli ve öncelikli olarak görülmektedir.

Tablo 46. Ankette Yer Alan 5. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması

| | | | Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini biliyorsunuz? | | | | | Hiçbiri | Total |
|------------------|--------------------|---------------------------|---|------------------------|-----------------------------------|--------------------------|--------------------------------|---------|--------|
| | | | Sahipliğe dayalı sukuk | Ortaklığa dayalı sukuk | Yönetim sözleşmesine dayalı sukuk | Alım satıma dayalı sukuk | Eser sözleşmesine dayalı sukuk | | |
| Aylık Kazancınız | 1500-3000 TL arası | Count | 18 | 14 | 2 | 34 | 8 | 104 | 180 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 10,0% | 7,8% | 1,1% | 18,9% | 4,4% | 57,8% | 100,0% |
| | 3001-4500 TL arası | Count | 16 | 36 | 0 | 30 | 6 | 68 | 156 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 10,3% | 23,1% | 0,0% | 19,2% | 3,8% | 43,6% | 100,0% |
| | 4501-6000 TL arası | Count | 10 | 14 | 4 | 10 | 6 | 38 | 82 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 12,2% | 17,1% | 4,9% | 12,2% | 7,3% | 45,3% | 100,0% |
| | 6000 TL ve üzeri | Count | 6 | 4 | 2 | 6 | 0 | 36 | 54 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 11,1% | 7,4% | 3,7% | 11,1% | 0,0% | 66,7% | 100,0% |
| Total | | Count | 50 | 68 | 8 | 80 | 20 | 246 | 472 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 10,6% | 14,4% | 1,7% | 16,9% | 4,2% | 52,1% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 38,611 ^a | 15 | ,001 | Nominal by Nominal Phi | ,286 | ,001 |
| Likelihood Ratio | 41,656 | 15 | ,000 | Cramer's V | ,165 | ,001 |
| Linear-by-Linear Association | ,494 | 1 | ,482 | N of Valid Cases | 472 | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | |

a. 6 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,92.

Bu tablomuz da sukuk türlerinin aylık kazanç skalasına göre bilinirliğini bizlere göstermektedir. Fakat burada dikkat çeken nokta şu ki; yukarıda verilen sukuk türlerinden hiçbirini bilmeyenlerin çoğunluğu oluşturmaktadır. Ayrıca tabloya göre gelir düzeyi arttıkça sukuk türlerini bilmeyenlerin sayısı da düşmektedir. Yani gelir düzeyinin artışı ile birlikte sukuk türleri konusundaki bilgi düzeyi de artmaktadır.

Tablo 47. Ankette Yer Alan 5. Soru ve 13. Sorunun Karşılaştırılması

| Aylık Kazancınız * Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? Crosstabulation | | | | | | | | |
|--|--------------------|---|-------|-------|-------|-------|-------|--------|
| | | Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | | | | | Total | |
| | | | % 10 | % 20 | % 25 | % 30 | % 50 | |
| Aylık Kazancınız | 1500-3000 TL arası | Count | 84 | 42 | 32 | 8 | 14 | 180 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 46,7% | 23,3% | 17,8% | 4,4% | 7,8% | 100,0% |
| | 3001-4500 TL arası | Count | 58 | 42 | 36 | 12 | 8 | 156 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 37,2% | 26,9% | 23,1% | 7,7% | 5,1% | 100,0% |
| | 4501-6000 TL arası | Count | 22 | 22 | 16 | 14 | 8 | 82 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 26,8% | 26,8% | 19,5% | 17,1% | 9,8% | 100,0% |
| | 6000 TL ve üzeri | Count | 18 | 16 | 12 | 4 | 4 | 54 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 33,3% | 29,6% | 22,2% | 7,4% | 7,4% | 100,0% |
| Total | | Count | 182 | 122 | 96 | 38 | 34 | 472 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 38,6% | 25,8% | 20,3% | 8,1% | 7,2% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|---------|----|-----------------------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 21,582* | 12 | ,042 | Nominal by Nominal Phi | ,214 | ,042 |
| Likelihood Ratio | 20,318 | 12 | ,061 | Cramer's V | ,123 | ,042 |
| Linear-by-Linear Association | 5,989 | 1 | ,014 | Contingency Coefficient | ,209 | ,042 |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | |

a. 2 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,89.

Yukarıdaki tablomuz da aylık kazanca göre yatırımların ne kadarının yüksek riskli varlıklarda değerlendirilebileceğini analiz etmektedir. Buna göre % 10 luk bir risk alabileceğini ifade edenlerin büyük bir çoğunluğu 1500-3000 TL arasında bir kazanca sahip bulunmaktadır. Bu kazanç grubunda alınabilecek risk oranı arttıkça aynı oranda risk alabilecek kişilerin sayısı da doğru orantılı olarak azalmaktadır. Yine aynı şekilde % 10 luk bir risk düzeyinde, sayısal anlamda, kişilerin gelir düzeyleri arttıkça risk alabilecek kişi sayısı da azalmaktadır. Aynı durum bütün risk seviyelerinde de geçerli olmaktadır. Yani kişilerin gelir düzeyleri ne kadar artarsa risk alma durumları bir o kadar azalmaktadır.

Tablo 48. Ankette Yer Alan 5. Soru ve 10. Sorunun Karşılaştırılması

| Aylık Kazancınız * Tasarruflarınızı herhangi bir yatırım hesabında değerlendirir misiniz? | | | | | |
|---|--------------------|--|-------|-------|--------|
| Crosstabulation | | | | | |
| | | Tasarruflarınızı herhangi bir yatırım hesabında değerlendirir misiniz? | | | |
| | | Evet | Hayır | Total | |
| Aylık Kazancınız | 1500-3000 TL arası | Count | 112 | 68 | 180 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 62,2% | 37,8% | 100,0% |
| 3001-4500 TL arası | Count | 98 | 58 | 156 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 62,8% | 37,2% | 100,0% |
| 4501-6000 TL arası | Count | 58 | 24 | 82 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 70,7% | 29,3% | 100,0% |
| 6000 TL ve üzeri | Count | 36 | 18 | 54 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 66,7% | 33,3% | 100,0% |
| Total | Count | 304 | 168 | 472 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 64,4% | 35,6% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) |
| Pearson Chi-Square | 2,097 ^a | 3 | ,552 |
| Likelihood Ratio | 2,138 | 3 | ,544 |
| Linear-by-Linear Association | 1,217 | 1 | ,270 |
| N of Valid Cases | 472 | | |

| Symmetric Measures | | | |
|--------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | Approximate Significance | |
| Nominal by Nominal | Phi | ,067 | ,552 |
| | Cramer's V | ,067 | ,552 |
| | Contingency Coefficient | ,067 | ,552 |
| | N of Valid Cases | 472 | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,22.

Yukarıdaki tablomuzda aylık kazançlar bazında yatırım hesabı tercihleri değerlendirilmiştir. Buna göre tasarruflarını yatırım hesabında değerlendirebileceğini ifade eden kişilerin oranı % 64,4 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu grupta ise en fazla yatırım hesabını tercih eden kişiler % 62,2 lik oranla aylık kazancı 1500-3000 TL arasında olan kişilerdir. Sayısı daha az olmasına rağmen oran olarak daha fazla tercihini evet yönünde kullanan grup 3001-4500 TL arasında aylık kazançta sahip olan gruptur. Burada yapılabilecek bir tespit de şudur ki; gelir düzey arttıkça sayısal anlamda bir azalma söz konusu olsa da oransal anlamda yatırım hesabını tercih edebileceğini ifade edenlerin oranı da artmaktadır. Aynı şekilde bunun bir sağlaması olarak da gelir düzeyi arttıkça yatırım hesabına hayır diyenlerin oranı da azalmaktadır.

Tablo 49. Ankette Yer Alan 5. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Aşağıdaki durumlarda hangi finansal enstrümana yatırım yaparsınız? | | | | | Total | |
|------------|---------------------|--|---------------------------------------|--------------------------------|--|--------------------------------|-------|--------|
| | | Kıymetli Maden – Aylık getirisel % 7 | Hisse Benedi – Aylık getirisel % 5 | Sukuk – Aylık getirisel % 7 | Devlet Tahvil – Aylık getirisel % 9 | Döviz – Aylık getirisel % 6 | | |
| Aylık | 1500-3000 | Count | 116 | 8 | 14 | 12 | 30 | 180 |
| Kazancınız | TL arası | % within Aylık | 84,4% | 4,4% | 7,8% | 6,7% | 16,7% | 100,0% |
| | Kazancınız | | | | | | | |
| | 3001-4500 | Count | 94 | 6 | 18 | 14 | 24 | 156 |
| Kazancınız | TL arası | % within Aylık | 60,3% | 3,8% | 11,5% | 9,0% | 15,4% | 100,0% |
| | Kazancınız | | | | | | | |
| | 4501-6000 | Count | 48 | 18 | 10 | 4 | 2 | 82 |
| Kazancınız | TL arası | % within Aylık | 58,5% | 22,0% | 12,2% | 4,9% | 2,4% | 100,0% |
| | Kazancınız | | | | | | | |
| | 6000 TL ve üzeri | Count | 30 | 4 | 4 | 4 | 12 | 54 |
| Kazancınız | TL arası | % within Aylık | 55,6% | 7,4% | 7,4% | 7,4% | 22,2% | 100,0% |
| | Kazancınız | | | | | | | |
| Total | | Count | 288 | 36 | 46 | 34 | 68 | 472 |
| | | % within Aylık | 61,0% | 7,6% | 9,7% | 7,2% | 14,4% | 100,0% |
| | | Kazancınız | | | | | | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|--|--------------------|-------------------------|-----------------------------|------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2- sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 42,676 ^a | 12 | ,000 | Nominal by Nominal | Phi | ,301 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 40,323 | 12 | ,000 | | Cramer's V | ,174 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | ,000 | 1 | ,985 | | Contingency Coefficient | ,288 | ,000 |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | N of Valid Cases |
| | | | | | | | 472 |

^a. 2 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,89.

Yukarıdaki tablomuzda da diğer tablolarımızda gördüğümüz gibi kıymetli maden seçeneği bütün gelir düzeylerinde en fazla tercih edilen finansal enstrüman olmuştur. Kıymetli madeni en fazla tercih eden grup ise 1500-3000 TL arasında gelire sahip olan gruptur. Kıymetli madeni tercih edenler arasında bir değerlendirme yapacak olursak gelir düzeyi arttıkça kıymetli madene olan ilgi de azalmaktadır. Kıymetli madenden sonra en fazla tercih edilen enstrüman ise döviz olarak karışımıza çıkmaktadır. Bu seçeneğe de en fazla ilgi gösteren grup 1500-3000 TL arasında gelire sahip olan gruptur. Bu grubu 3001-4500 TL arası gelire sahip olanlar ve 6000 TL ve üzeri gelire sahip olanlar izlemektedir.

Tablo 50. Ankette Yer Alan 5. Soru ve 7. Sorunun Karşılaştırılması

| Aylık Kazancınız * Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | | | Total |
|--|---------------------------|---|------------------------|-------------------|-------------------------------|------------------------------|--------|
| | | İslami kurallara uygun olması | Düşük maliyetli olması | Tanidik tavsiyesi | İşlemlerinin hızı ve kalitesi | Kurum personelinin yaklaşımı | |
| Aylık Kazancınız 1500-3000 TL arası | Count | 132 | 26 | 2 | 16 | 4 | 180 |
| | % within Aylık Kazancınız | 73,3% | 14,4% | 1,1% | 8,9% | 2,2% | 100,0% |
| 3001-4500 TL arası | Count | 112 | 22 | 2 | 16 | 4 | 156 |
| | % within Aylık Kazancınız | 71,8% | 14,1% | 1,3% | 10,3% | 2,6% | 100,0% |
| 4501-6000 TL arası | Count | 60 | 12 | 0 | 8 | 2 | 82 |
| | % within Aylık Kazancınız | 73,2% | 14,6% | 0,0% | 9,8% | 2,4% | 100,0% |
| 6000 TL ve üzeri | Count | 34 | 14 | 0 | 2 | 4 | 54 |
| | % within Aylık Kazancınız | 63,0% | 25,9% | 0,0% | 3,7% | 7,4% | 100,0% |
| Total | Count | 338 | 74 | 4 | 42 | 14 | 472 |
| | % within Aylık Kazancınız | 71,6% | 15,7% | 0,8% | 8,9% | 3,0% | 100,0% |
| | Kazancınız | | | | | | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 12,528 ^a | 12 | ,404 | Nominal by Nominal | Phi | ,163 | ,404 |
| Likelihood Ratio | 12,481 | 12 | ,408 | | Cramer's V | ,094 | ,404 |
| Linear-by-Linear Association | ,487 | 1 | ,485 | | Contingency Coefficient | ,161 | ,404 |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | | |

a. 8 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,46.

Bu tablomuz da aylık kazanç ile finansman tercih sebeplerinin karşılaştırıldığı bir tablodur. Bu tabloya göre ilk sırada islami kurallara uygun olma özelliği gelirken aylık gelir düzeyinde incelemek gerekirse de islami kurallara uygunluk seçeneğini en fazla tercih eden grup 1500-3000 TL arası gelire sahip olan gruptur. Buna paralel olarak yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere islami kurallara uygun seçeneği üzerinden bir değerlendirme yapacak olursak gelir düzeyi ne olursa olsun en fazla tercih edilen özellik islami kurallara uygun olma özelliğidir. İkinci sırada gelen özellik ise düşük maliyet unsuru olup bu seçeneği en fazla tercih eden grup ise sayısal anlamda 1500-3000 TL arasında gelire sahip olan grup olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 51. Ankette Yer Alan 5, 1 ve 7. Sorunun Karşılaştırılması

| Aylık Kazancınız * Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? * cinsiyetiniz Crosstabulation | | | | Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | | | Total | |
|--|--------------------|---------------------------|---------------------------|---|------------------------|------------------|-------------------------------|------------------------------|--------|-----|
| | | | | İşlemi kurlara uygun olması | Düşük maliyetli olması | Tandik tavsiyesi | İşlemlerinin hızı ve kalitesi | Kurum personelinin yaklaşımı | | |
| kadın | Aylık Kazancınız | 1500-3000 TL arası | Count | 65 | 5 | 1 | 7 | 2 | 80 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 81,3% | 6,3% | 1,3% | 8,8% | 2,5% | 100,0% | | |
| | 3001-4500 TL arası | Count | 42 | 11 | 2 | 6 | 0 | 61 | | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 68,9% | 18,0% | 3,3% | 9,8% | 0,0% | 100,0% | | |
| | 4501-6000 TL arası | Count | 20 | 1 | 0 | 3 | 2 | 26 | | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 76,9% | 3,8% | 0,0% | 11,5% | 7,7% | 100,0% | | |
| | 6000 TL ve üzeri | Count | 9 | 4 | 0 | 1 | 2 | 16 | | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 56,3% | 25,0% | 0,0% | 6,3% | 12,5% | 100,0% | | |
| | Total | Count | 136 | 21 | 3 | 17 | 6 | 183 | | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 74,3% | 11,5% | 1,6% | 9,3% | 3,3% | 100,0% | | |
| | erkek | Aylık Kazancınız | 1500-3000 TL arası | Count | 67 | 21 | 1 | 9 | 2 | 100 |
| | | | % within Aylık Kazancınız | 67,0% | 21,0% | 1,0% | 9,0% | 2,0% | 100,0% | |
| 3001-4500 TL arası | | Count | 70 | 11 | 0 | 10 | 4 | 95 | | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 73,7% | 11,6% | 0,0% | 10,5% | 4,2% | 100,0% | | |
| 4501-6000 TL arası | | Count | 40 | 11 | 0 | 5 | 0 | 56 | | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 71,4% | 19,6% | 0,0% | 8,9% | 0,0% | 100,0% | | |
| 6000 TL ve üzeri | | Count | 25 | 10 | 0 | 1 | 2 | 38 | | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 65,8% | 26,3% | 0,0% | 2,6% | 5,3% | 100,0% | | |
| Total | | Count | 202 | 53 | 1 | 25 | 8 | 289 | | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 69,9% | 18,3% | 0,3% | 8,7% | 2,8% | 100,0% | | |

| | | | | | | | | | |
|-------|------------------|---------------------------|-------|-------|------|-------|------|--------|-----|
| Total | Aylık Kazancınız | 1500-3000 TL arası | Count | 132 | 26 | 2 | 16 | 4 | 180 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 73,3% | 14,4% | 1,1% | 8,9% | 2,2% | 100,0% | |
| | | 3001-4500 TL arası | Count | 112 | 22 | 2 | 16 | 4 | 156 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 71,8% | 14,1% | 1,3% | 10,3% | 2,6% | 100,0% | |
| | | 4501-6000 TL arası | Count | 60 | 12 | 0 | 8 | 2 | 82 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 73,2% | 14,6% | 0,0% | 9,8% | 2,4% | 100,0% | |
| | | 6000 TL ve üzeri | Count | 34 | 14 | 0 | 2 | 4 | 54 |
| | | % within Aylık Kazancınız | 63,0% | 25,9% | 0,0% | 3,7% | 7,4% | 100,0% | |
| Total | | Count | 338 | 74 | 4 | 42 | 14 | 472 | |
| | | % within Aylık Kazancınız | 71,6% | 15,7% | 0,8% | 8,9% | 3,0% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | | |
|------------------|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|-------|--------------------------|
| Cinsiyetiniz | | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Cinsiyetiniz | | Value | Approximate Significance |
| kadın | Pearson Chi-Square | 19,499 ^a | 12 | ,077 | Nominal by Nominal | Phi | ,328 | ,077 |
| | Likelihood Ratio | 19,721 | 12 | ,073 | | Cramer's V | ,188 | ,077 |
| | Linear-by-Linear Association | 2,943 | 1 | ,092 | | Contingency Coefficient | ,310 | ,077 |
| | N of Valid Cases | 133 | | | | | 193 | |
| | | | | | | | 202 | ,464 |
| erkek | Pearson Chi-Square | 11,769 ^a | 12 | ,464 | Nominal by Nominal | Phi | ,117 | ,464 |
| | Likelihood Ratio | 14,055 | 12 | ,287 | | Cramer's V | ,198 | ,464 |
| | Linear-by-Linear Association | ,187 | 1 | ,666 | | Contingency Coefficient | ,289 | ,464 |
| | N of Valid Cases | 289 | | | | | 193 | ,404 |
| | | | | | | | 694 | ,404 |
| Total | Pearson Chi-Square | 12,629 ^a | 12 | ,404 | Nominal by Nominal | Phi | ,161 | ,404 |
| | Likelihood Ratio | 12,481 | 12 | ,405 | | Cramer's V | ,161 | ,404 |
| | Linear-by-Linear Association | ,487 | 1 | ,485 | | Contingency Coefficient | ,472 | |
| | N of Valid Cases | 472 | | | | | 472 | |
| | | | | | | | | |

a. 8 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,45.

Yukarıdaki tablomuz da bir önceki tabloya cinsiyet ayrımı da eklenerek geliştirilmiş şeklidir. Bu tabloya göre en fazla tercih edilen özellik olan islami kurallara uygunluk özelliği 132 kişi tarafından seçilmişti. Burada da ayrıntılı olarak göreceğimiz üzere 132 kişiden 65 i bayan, 67 si erkeklerden oluşmaktadır. Bunun gibi birçok araştırmayı cinsiyet skalasını da ekleyerek yukarıdaki tablomuza göre yapabiliriz.

3.4.3.4. Mezuniyet Derecesi Bazında Çapraz Tablo Karşılaştırmaları

Bu bölümde de Mezuniyet Derecesi bazında bazı değerlendirmeler yapılarak sorulmuş olan sorulara çeşitli öğrenim grubuna mensup katılımcılar tarafından verilen cevaplar karşılaştırılacaktır.

Tablo 52. Ankette Yer Alan 3. Soru ve 20. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukuk ile ilgili yeteri kadar tanıtıcı faaliyetlerde bulunulduğunu düşünüyor musunuz? | | | Total |
|---------------------|-------------|---|-------|-------|--------|
| | | Evet | Hayır | | |
| Mezuniyet Dereceniz | Ortaöğretim | Count | 2 | 2 | 4 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 50,0% | 50,0% | 100,0% |
| Ön lisans | | Count | 2 | 24 | 26 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 7,7% | 92,3% | 100,0% |
| Lisans | | Count | 22 | 276 | 298 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 7,4% | 92,6% | 100,0% |
| Yüksek lisans | | Count | 10 | 134 | 144 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 6,9% | 93,1% | 100,0% |
| Total | | Count | 36 | 436 | 472 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 7,6% | 92,4% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 10,314 ^a | 3 | ,016 | Nominal by Nominal Phi | ,148 | ,016 |
| Likelihood Ratio | 5,190 | 3 | ,158 | Cramer's V | ,148 | ,016 |
| Linear-by-Linear Association | 1,702 | 1 | ,192 | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | |

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,31.

Yukarıdaki tablomuzda mezuniyet derecelerine göre sukukun tanıtım faaliyetlerinin yeterliliği konusunda analiz yapılmıştır. Buna göre sukuk konusundaki tanıtım faaliyetlerinin yeterli olmadığını düşünenlerin oranı % 92,4 olarak gerçekleşmektedir. Mezuniyetler bazında bu oranlar en yüksek ön lisans, lisans ve

yüksek lisans mezunlarında görülmektedir. Bu tabloda dikkat çeken unsur öğrenim düzeyinin arttıkça sukuk konusundaki tanıtım faaliyetlerinin yeterli olmadığı konusundaki görüşün de artıyor olmasıdır. Buna göre ön lisans mezunlarının sukuk konusundaki tanıtım faaliyetlerinin yeterli olmadığı yönünde belirtmiş oldukları görüşün oranı % 92,3 iken, yüksek lisans mezunlarında bu oran % 93,1 e yükselmektedir.

Tablo 53. Ankette Yer Alan 3. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması

| Mezuniyet Dereceniz * Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünürsünüz? | | | | | | | |
|--|-------------|------------------------------|----------|-------|--------|------------------|--------|
| Crosstabulation | | | | | | | |
| Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünürsünüz? | | | | | | | |
| | | Reklam filmi | İnternet | Alış | Broşür | Toplantı/Seminer | Total |
| Mezuniyet Dereceniz | ortaöğretim | Count | 2 | 2 | 0 | 0 | 4 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 50,0% | 50,0% | 0,0% | 0,0% | 100,0% |
| Ön lisans | Count | 14 | 6 | 2 | 0 | 4 | 26 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 53,8% | 23,1% | 7,7% | 0,0% | 15,4% |
| Lisans | Count | 144 | 70 | 8 | 12 | 64 | 298 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 48,3% | 23,5% | 2,7% | 4,0% | 21,5% |
| Yüksek lisans | Count | 76 | 32 | 2 | 10 | 24 | 144 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 52,8% | 22,2% | 1,4% | 6,9% | 16,7% |
| Total | Count | 236 | 110 | 12 | 22 | 92 | 472 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 50,0% | 23,3% | 2,5% | 4,7% | 19,5% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 10,822 ^a | 12 | ,544 | Nominal by Nominal | Phi | ,151 | ,544 |
| Likelihood Ratio | 11,810 | 12 | ,461 | | Cramer's V | ,087 | ,544 |
| Linear-by-Linear Association | ,000 | 1 | ,985 | N of Valid Cases | | 472 | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | |

a. 8 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

Bir önceki tablomuz gibi bu tablomuz da mezuniyet derecelerine göre ölçeklendirilmiş ve katılımcılara sukukun tanıtımı konusunda hangi yöntemi tercih edecekleri sorulmuştur. Buna göre daha önce farklı ölçeklerde yapılan analizlerimiz gibi bu analizimizde de en fazla tercih edilen yöntem reklam filmi olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu seçeneği en fazla tercih eden grup 144 kişi ile lisans mezunlarından

oluşmaktadır. Bu grubu 76 kişi ile yüksek lisans mezunları ve hemen akabinde de 14 kişi ile ön lisans mezunları izlemektedir.

Tablo 54. Ankette Yer Alan 3. Soru ve 16. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | | | |
|---------------------|------------|---|--------------------|-------|--------|
| | | Kamu Sukuku | Özel Sektör Sukuku | Total | |
| Mezuniyet Dereceniz | ortađretim | Count | 2 | 2 | 4 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 50,0% | 50,0% | 100,0% |
| Ön lisans | Count | 6 | 20 | 26 | |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 23,1% | 76,9% | 100,0% |
| Lisans | Count | 166 | 132 | 298 | |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 55,7% | 44,3% | 100,0% |
| Yüksek lisans | Count | 68 | 76 | 144 | |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 47,2% | 52,8% | 100,0% |
| Total | | Count | 242 | 230 | 472 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 51,3% | 48,7% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 11,564 ^a | 3 | ,009 | Nominal by Nominal | Pht | ,157 | ,009 |
| Likelihood Ratio | 11,980 | 3 | ,007 | | Cramer's V | ,157 | ,009 |
| Linear-by-Linear Association | ,064 | 1 | ,800 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | |

a. 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,95.

Yukarıdaki tablomuza göre diğer incelemelerimizde de olduğu gibi kamu sukuku daha fazla tercih edilen sukuk türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sayısal anlamda kamu sukukunu en fazla tercih eden grup 166 kişi ile lisans mezunlarından oluşmaktadır. Bu grubu 68 kişi ile yüksek lisans mezunları izlemektedir.

Tablo 55. Ankette Yer Alan 3. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukuk yatırımını tercih etmenizden en önemli etken hangisi olabilir? | | | | | Total |
|---------------------|---------------|--|-------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------|-----------------|--------|
| | | Riski düşük olduğu için | Faizsiz finansman aracı olduğu için | Yüksek getirili olduğu için | Düşük maliyetli olduğu için | Tavsiye üzerine | |
| Mezuniyet Dereceniz | Orta öğretim | Count | 4 | 0 | 0 | 0 | 4 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 100,0% | 0,0% | 0,0% | 0,0% | 100,0% |
| | Ön lisans | Count | 6 | 8 | 6 | 4 | 26 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 23,1% | 30,8% | 23,1% | 15,4% | 7,7% |
| | Lisans | Count | 42 | 180 | 50 | 6 | 298 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 14,1% | 60,4% | 16,8% | 2,0% | 6,7% |
| | Yüksek lisans | Count | 22 | 76 | 18 | 6 | 144 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 15,3% | 52,8% | 12,5% | 4,2% | 15,3% |
| Total | | Count | 74 | 264 | 74 | 16 | 472 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 15,7% | 55,9% | 15,7% | 3,4% | 9,3% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 49,932 ^a | 12 | ,000 | Nominal by Nominal | Phi | ,325 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 38,093 | 12 | ,000 | | Cramer's V | ,188 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | 4,727 | 1 | ,030 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | |

a. 10 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,14.

Yukarıdaki tablomuz da mezuniyet derecesi ile sukuk yatırımının tercih sebepleri arasındaki ilişkiyi bize göstermektedir. Buna göre sukuku faizsiz finansman aracı olmasından dolayı tercih edebileceğini söyleyen katılımcıların % 60,4 lük bir kısmı yani 180 kişi lisans mezunu durumundadırlar. Bu grubu % 52,8 lik oranla yüksek lisans mezunları izlemektedir. Mezuniyet derecesi bazında da sukukun en yüksek tercih sebebi yine faizsiz finansman aracı olması olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablodan da görüleceği üzere öğrenim düzeyi arttıkça sukuk konusundaki bilgi artmakta ve tercih sebebi olarak da faizsiz bir finansal araç olması özelliği daha iyi anlaşılmaktadır.

Tablo 56. Ankette Yer Alan 3. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması

| | | | Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini biliyorsunuz? | | | | | Hiçbiri | Total |
|---------------------|---------------|------------------------------|---|------------------------|-----------------------------------|--------------------------|--------------------------------|---------|--------|
| | | | Sahipliğe dayalı sukuk | Ortaklığa dayalı sukuk | Yönetim sözleşmesine dayalı sukuk | Alım satıma dayalı sukuk | Eser sözleşmesine dayalı sukuk | | |
| Mezuniyet Dereceniz | Orta öğretim | Count | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 4 | 4 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 0,0% | 0,0% | 0,0% | 0,0% | 0,0% | 100,0% | 100,0% |
| | Ön lisans | Count | 4 | 0 | 0 | 4 | 0 | 18 | 26 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 15,4% | 0,0% | 0,0% | 15,4% | 0,0% | 69,2% | 100,0% |
| | Lisans | Count | 24 | 48 | 2 | 48 | 18 | 158 | 298 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 8,1% | 18,1% | 0,7% | 18,1% | 6,0% | 53,0% | 100,0% |
| | Yüksek lisans | Count | 22 | 20 | 8 | 28 | 2 | 66 | 144 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 15,3% | 13,9% | 4,2% | 19,4% | 1,4% | 45,8% | 100,0% |
| Total | | Count | 50 | 68 | 8 | 80 | 20 | 246 | 472 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 10,6% | 14,4% | 1,7% | 16,9% | 4,2% | 52,1% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 30,316 ^a | 15 | ,011 | Nominal by Nominal Phi | ,253 | ,011 |
| Likelihood Ratio | 36,494 | 15 | ,001 | Cramer's V | ,146 | ,011 |
| Linear-by-Linear Association | 8,513 | 1 | ,004 | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | 472 | |

a. 12 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

Sıradaki tablomuz ise sukuk türlerinin mezuniyet derecelerine göre ne ölçüde bilindiği ile alakalı bir tablodur. Tablomuzu incelediğimizde en fazla bilinen sukuk türleri Alım satıma dayalı sukuk, ortaklığa dayalı sukuk ve sahipliğe dayalı sukuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat yine de sair çoğunluğun sukukun türleri konusunda hiçbir bilgiye sahip olmadığı da bu tabloda görülmektedir. Bununla birlikte dikkat çeken bir nokta da şu ki; sukukun türlerini en fazla bilen grup lisans ve yüksek lisans mezunlarıdır. Bunun da anlamı, bir önceki tabloda da belirttiğimiz gibi, mezuniyet düzeyi arttıkça sukuk ve türleri konusundaki bilgi seviyesi de artmaktadır.

Tablo 57. Ankette Yer Alan 3. Soru ve 18. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukuk yatırımı yapmanız hangi para birimini tercih ederiniz? | | | | Total |
|---------------------|-------------|--|-------|-------|-------|--------|
| | | USD | Euro | TL | | |
| Mezuniyet Dereceniz | ortaöğretim | Count | 2 | 0 | 2 | 4 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 50,0% | 0,0% | 50,0% | 100,0% |
| Ön lisans | | Count | 6 | 4 | 16 | 26 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 23,1% | 15,4% | 61,5% | 100,0% |
| Lisans | | Count | 40 | 36 | 222 | 298 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 13,4% | 12,1% | 74,5% | 100,0% |
| Yüksek lisans | | Count | 24 | 10 | 110 | 144 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 16,7% | 6,9% | 76,4% | 100,0% |
| Total | | Count | 72 | 50 | 350 | 472 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 15,3% | 10,6% | 74,2% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|------------------------|--------------------------|------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance | | |
| Pearson Chi-Square | 9,446 ^a | 6 | ,150 | Nominal by Nominal Phi | ,141 | ,150 | |
| Likelihood Ratio | 8,783 | 6 | ,186 | | Cramer's V | ,100 | ,150 |
| Linear-by-Linear Association | 1,430 | 1 | ,232 | | Contingency Coefficient | ,140 | ,150 |
| N of Valid Cases | 472 | | | | N of Valid Cases | 472 | |

a. 5 cells (41,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,42.

Yukarıdaki tablomuza göre mezuniyet derecesi ile sukuk yatırımında tercih edilecek para birimi karşılaştırılmıştır. Buna göre tüm mezuniyet derecelerinde sukuk yatırımında para birimi olarak Türk Lirası tercih edilmektedir. Ayrıca mezuniyet derecesi yükseldikçe TL ye olan tercih oranı da yükselmekte, yabancı paraya olan eğilim ise mezuniyet derecesi yükseldikçe düşüş göstermektedir. Mezuniyet skalası bazında inceleyecek olursak TL ye olan en fazla tercih % 76,4 oran ile Yüksek Lisans mezunlarında ve ardından % 74,5 oran ile de Lisans mezunlarında görülmektedir.

Tablo 58. Ankette Yer Alan 3. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması

| Mezuniyet Dereceniz | | Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Crosstabulation | | | | |
|---------------------|-------------|---|-----------------------|----------------------|-------|--------|
| | | Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | | | Total | |
| | | Yeterli Bilgi Sahibiym | Çok Az Bilgi Sahibiym | Bilgi Sahibi Değilim | | |
| Mezuniyet Dereceniz | ortaöğretim | Count | 0 | 2 | 2 | 4 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 0,0% | 50,0% | 50,0% | 100,0% |
| Ön lisans | Count | 6 | 8 | 12 | 26 | |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 23,1% | 30,8% | 46,2% | 100,0% |
| Lisans | Count | 46 | 172 | 80 | 298 | |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 15,4% | 57,7% | 26,8% | 100,0% |
| Yüksek lisans | Count | 28 | 88 | 28 | 144 | |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 19,4% | 61,1% | 19,4% | 100,0% |
| Total | | Count | 80 | 270 | 122 | 472 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 16,9% | 57,2% | 25,8% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 13,245 ^a | 6 | ,039 | Nominal by Nominal Phi | ,168 | ,039 |
| Likelihood Ratio | 13,720 | 6 | ,033 | Cramer's V | ,118 | ,039 |
| Linear-by-Linear Association | 5,801 | 1 | ,016 | Contingency Coefficient | ,165 | ,039 |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | |

a. 4 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,68.

Yukarıdaki tablomuz mezuniyet derecesi ile sukuk konusundaki bilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Buna göre sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu ifade edenlerin sayısal olarak en çoğu lisans mezunlarından oluşmaktadır. Bu grubu yüksek lisans mezunları takip etmekte ve ardından da ön lisans mezunları gelmektedir. Ancak genel anlamda bakacak olursak sukuk konusunda çok da fazla bilgi sahibi olunmadığı görülecektir. Bunu da % 57,2 lik bir oranla bu tabloda görmekteyiz. Bunun yanında % 25,8 lik bir kesim de sukuk konusunda hiç bilgi sahibi olmadığını ifade etmektedir. Buna göre daha önceki tablolarımızda da ortaya koyduğumuz gibi yaptığımız bu çalışmamız sukuk konusunda çok fazla bilgi sahibi olunmadığı sonucunu bizlere açıkça göstermektedir.

Tablo 59. Ankette Yer Alan 3. Soru ve 7. Sorunun Karşılaştırılması

| Mezuniyet Dereceniz * Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | Crosstabulation | | | | | Total |
|---|-------------|---|------------------------|-------------------|-------------------------------|------------------------------|--------|
| | | Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | | | |
| | | İslami kurallara uygun olması | Düşük maliyetli olması | Tanıdık tavsiyesi | İşlemlerinin hızı ve kalitesi | Kurum personelinin yaklaşımı | |
| Mezuniyet Dereceniz | Ortaöğretim | Count | 2 | 2 | 0 | 0 | 4 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 50,0% | 50,0% | 0,0% | 0,0% | 100,0% |
| Ön lisans | Count | 14 | 4 | 2 | 6 | 0 | 26 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 53,8% | 15,4% | 7,7% | 23,1% | 100,0% |
| Lisans | Count | 204 | 52 | 2 | 32 | 8 | 298 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 68,5% | 17,4% | 0,7% | 10,7% | 2,7% |
| Yüksek lisans | Count | 118 | 16 | 0 | 4 | 6 | 144 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 81,9% | 11,1% | 0,0% | 2,8% | 4,2% |
| Total | Count | 338 | 74 | 4 | 42 | 14 | 472 |
| | | % within Mezuniyet Dereceniz | 71,6% | 15,7% | 0,8% | 8,9% | 3,0% |

| Chi-Square Tests | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) |
| Pearson Chi-Square | 40,320 ^a | 12 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 33,146 | 12 | ,001 |
| Linear-by-Linear Association | 8,429 | 1 | ,004 |
| N of Valid Cases | 472 | | |

| Symmetric Measures | | |
|-------------------------|-------|--------------------------|
| | Value | Approximate Significance |
| Nominal by Nominal Phi | ,292 | ,000 |
| Cramer's V | ,169 | ,000 |
| Contingency Coefficient | ,281 | ,000 |
| N of Valid Cases | 472 | |

^a. 12 cells (60,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,03.

Yukarıdaki tablomuz da mezuniyet derecesi ile gerçekleştirilmek istenen bir finansmandaki öncelik sebepleri karşılaştırılmıştır. Bu sonuçlara göre gerçekleştirilmek istenen bir finansmanda islami kurallara uygunluk en fazla tercih sebebi iken bu özelliği en fazla önceliklendiren grup da sayısal olarak lisans mezunları, oransal olarak ise yüksek lisans mezunlarıdır. Bir başka ifadeyle mezuniyet derecesi arttıkça islami kurallara uygunluk noktasındaki hassasiyet de artmaktadır. Bir sonraki tercih sebebi olan düşük maliyet unsurunu ise en fazla tercih eden grup oransal anlamda ilk olarak lisans mezunları, sonrasında ön lisans mezunları ve son olarak yüksek lisans mezunlarıdır.

3.4.4. Diğer Çapraz Tablo Karşılaştırmaları

Bu bölümde ise demografik özellikler bir kenara bırakılarak cevap verilen diğer sorular arasında birtakım karşılaştırmalar yapılacaktır.

Tablo 60. Ankette Yer Alan 16. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Crosstabulation | | | | | | |
|---|--------------------|---|-------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------|-----------------|-------|--------|
| | | Sukuk yatırımını tercih etmeniz en önemli etken hangisi olabilir? | | | | | | Total |
| | | Riski düşük olduğu için | Faizsiz finansman aracı olduğu için | Yüksek getirili olduğu için | Düşük maliyetli olduğu için | Tavsiye üzerine | | |
| Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | Kamu Sukuku | Count | 52 | 126 | 26 | 12 | 26 | 242 |
| | | % within Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | 21,5% | 52,1% | 10,7% | 5,0% | 10,7% | 100,0% |
| | Özel Sektör Sukuku | Count | 22 | 138 | 48 | 4 | 18 | 230 |
| | | % within Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | 9,6% | 60,0% | 20,9% | 1,7% | 7,8% | 100,0% |
| Total | | Count | 74 | 264 | 74 | 16 | 44 | 472 |
| | | % within Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | 15,7% | 55,9% | 15,7% | 3,4% | 9,3% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 24,413 ^a | 4 | ,000 | Nominal by Nominal | Phi | ,227 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 25,049 | 4 | ,000 | | Cramer's V | ,227 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | ,474 | 1 | ,491 | N of Valid Cases | | 472 | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | |

^a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,80.

Yukarıdaki tabloya göre kamu sukukunu riski düşük olduğu için tercih edebileceğini söyleyen %21,5 lik kesim ile özel sektör sukukunu riski düşük olduğu için tercih edeceğini söyleyen % 9,6 lık kesim karşılaştırıldığında kamu sukukuna olan güvenin daha yüksek ve bundan dolayı daha fazla tercih edildiği ki kare testi ile de bu ilişkinin anlamlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte yine ikinci sütunda kamu sukukunu tercih edebilecek % 52,1 lik kesim ile özel sektör sukukunu tercih edebilecek % 60 lık kesim arasındaki yakın ilişkiyi incelediğimizde bu iki ürünün de faizsiz finansal enstrüman olması en yüksek tercih sebebini oluşturmakla birlikte özel sektör sukukunun oransal olarak nispeten fazla olması özel sektörün bu alanda kamuya göre piyasada daha fazla ihraç yapmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 61. Ankette Yer Alan 9. Soru ve 17. Sorunun Karşılaştırılması

| Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. * Sukuk yatırımını tercih etmenizden en önemli etken hangisi olabilir? Crosstabulation | | | Sukuk yatırımını tercih etmenizden en önemli etken hangisi olabilir? | | | | | |
|--|---------------------|--|--|-------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------|-----------------|--------|
| | | | Riski düşük olduğu için | Faizsiz finansman aracı olduğu için | Yüksek getirili olduğu için | Düşük maliyetli olduğu için | Tavsiye üzerine | Total |
| Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | Katılım Bankası | Count | 20 | 104 | 20 | 4 | 12 | 160 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 12,5% | 65,0% | 12,5% | 2,5% | 7,5% | 100,0% |
| | Konvansiyonel Banka | Count | 20 | 46 | 32 | 6 | 10 | 114 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 17,5% | 40,4% | 28,1% | 5,3% | 8,8% | 100,0% |
| | Kredi çekmedim | Count | 34 | 114 | 22 | 6 | 22 | 198 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 17,2% | 57,6% | 11,1% | 3,0% | 11,1% | 100,0% |
| Total | | Count | 74 | 264 | 74 | 16 | 44 | 472 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 15,7% | 55,9% | 15,7% | 3,4% | 9,3% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|-----------------------|--------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance |
| Pearson Chi-Square | 26,709 ^a | 8 | ,001 | Nominal by Phi | ,238 |
| Likelihood Ratio | 25,292 | 8 | ,001 | Nominal by Cramer's V | ,168 |
| Linear-by-Linear Association | ,186 | 1 | ,666 | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 |

Yukarıdaki tabloya göre sukuk tercihlerinin belirlenmesi noktasında daha önce katılım bankalarından kredi çekmiş olan % 65 lik bir kesim bu ürünü faizsiz bir finansal enstrüman olmasından dolayı tercih etmektedir. Bu oran konvansiyonel bankalarla çalışmış ya da daha önce kredi çekmemiş kişiler arasında ise kendi içlerinde sırasıyla %

40,4 ve % 57,6 olarak gerekleŒmiŒtir. Bu da bizlere katılım bankalarından kredi ekmiŒ ya da katılım bankaları ile alıŒan kiŒilerin faiz hassasiyetlerinin daha fazla olduğunu ve sukuk ürününü de diğer kiŒilere oranla öncelikli olarak faiz hassasiyetinden dolayı tercih ettikleri sonucunu bizlere göstermektedir. Ters açıdan baktığımızda ise sukuk ürününü yüksek getirili olmasından dolayı tercih edebileceğini söyleyen 74 kiŒiden 32 si yani % 43'  daha önce konvansiyonel bankalardan kredi ekmiŒ olan kiŒilerden oluŒmakta ve bu grubu da % 29 luk oranla hiç kredi ekmemiŒ kiŒiler izlemektedir. Yani bu kiŒilerin faiz hassasiyetlerinin katılım bankalarından daha önce kredi ekmiŒ olan kiŒilere göre biraz daha az olduğunu söyleyebiliriz. Fakat yine de konvansiyonel bankalarla kredi iliŒkisi içerisine girmiŒ olan kiŒiler arasında da sukuk ürünü, en çok faizsiz finansman ürünü olduğu için tercih edilmektedir.

Tablo 62. Ankette Yer Alan 19. Soru ve 20. Sorunun Karşılaştırılması

| | | Sukuk ile ilgili yeteri kadar tanıtıcı faaliyetlerde bulunulduğunu düşünüyor musunuz? | | | Total |
|---|------------------------|---|-------|-------|--------|
| | | Evet | Hayır | | |
| Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | Yeterli Bilgi Sahibiym | Count | 24 | 56 | 80 |
| | | % within Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | 30,0% | 70,0% | 100,0% |
| | Çok Az Bilgi Sahibiym | Count | 10 | 260 | 270 |
| | | % within Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | 3,7% | 96,3% | 100,0% |
| | Bilgi Sahibi Değilim | Count | 2 | 120 | 122 |
| | | % within Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | 1,6% | 98,4% | 100,0% |
| Total | | Count | 36 | 436 | 472 |
| | | % within Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | 7,6% | 92,4% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|---------|----|-----------------------------------|------------------------|-------|--------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance |
| Pearson Chi-Square | 68,944* | 2 | ,000 | Nominal by Nominal Phi | ,382 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 50,780 | 2 | ,000 | Cramer's V | ,382 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | 45,379 | 1 | ,000 | N of Valid Cases | 472 | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | |

Yukarıdaki tabloya göre sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olan, çok az bilgi sahibi olan ya da bilgi sahibi olmadığını söyleyen kişilerin toplamda % 92,4 gibi büyük bir çoğunluğu sukuk ile ilgili yeteri kadar tanıtıcı faaliyetlerde bulunulmadığını düşünmektedir. Gruplara ayrı ayrı bakıldığı zaman ise oransal anlamda tanıtıcı faaliyetlerin yeterli olmadığını en fazla düşünen grup % 98,4 lük oranla “Bilgi sahibi olmayan” kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle “Çok az bilgi sahibi” olanların oranı % 96,3 ve “Yeterli bilgi sahibi” olanların da % 70 lik kesimi sukuk konusunda yeteri kadar tanıtıcı faaliyetlerde bulunulmadığını düşünmektedir.

Bu sonuçlara göre sukuk konusunda bilgi sahipliği düzeyi arttıkça tanıtım faaliyetlerinin yeterliliği konusundaki olumsuz görüş azalmaktadır diyebiliriz. Ancak

her ne kadar bilgi sahipliği düzeyi arttıkça olumsuz görüş azalsa da bu sonuçlar bize sukuk konusunda tanıtım faaliyetlerinin noksanlığını bir kez daha göstermektedir.

Tablo 63. Ankette Yer Alan 19. Soru ve 21. Sorunun Karşılaştırılması

| Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? * Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünüyorsunuz? Crosstabulation | | | Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünüyorsunuz? | | | | | Total |
|--|--|--|--|----------|------|--------|------------------|--------|
| | | | Reklam filmi | İnternet | Afiş | Broşür | Toplantı/Seminer | |
| Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | Yeterli Bilgi Sahibiyim | Count | 44 | 18 | 0 | 2 | 16 | 80 |
| | | % within Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | 55,0% | 22,5% | 0,0% | 2,5% | 20,0% | 100,0% |
| | Çok Az Bilgi Sahibiyim | Count | 128 | 66 | 8 | 16 | 52 | 270 |
| | | % within Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | 47,4% | 24,4% | 3,0% | 5,9% | 19,3% | 100,0% |
| | Bilgi Sahibi Değilim | Count | 64 | 26 | 4 | 4 | 24 | 122 |
| | | % within Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | 52,5% | 21,3% | 3,3% | 3,3% | 19,7% | 100,0% |
| Total | Count | 236 | 110 | 12 | 22 | 92 | 472 | |
| | % within Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | 50,0% | 23,3% | 2,5% | 4,7% | 19,5% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|--------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 6,022* | 8 | ,645 | Nominal by Nominal | Phi | ,113 | ,645 |
| Likelihood Ratio | 8,168 | 8 | ,417 | | Cramer's V | ,080 | ,645 |
| Linear-by-Linear Association | ,025 | 1 | ,875 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | 472 | |

Yukarıdaki tabloya göre bir önceki tabloda da olduğu gibi sukukun tanıtılması noktasında en fazla tercih reklam filmi üzerine yoğunlaşmış durumdadır. Hatta yeterli bilgi sahibi olduğunu söyleyen katılımcılar dahi en fazla bu yöntemi tercih etmekte ve bu kişilerin oransal yüzdesi diğer gruplardan da yüksek bulunmaktadır. Daha sonraki

tercihlerde de önceki tablodaki sıra korunmakta ve internet ile toplantı/seminer yöntemi daha yararlı görülmektedir.

Tablo 64. Ankette Yer Alan 13. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması

| | | | Aşağıdaki durumlarda hangi finansal enstrümana yatırım yaparsınız? Crosstabulation | | | | | Total |
|---|--|--|--|-----------------------------------|----------------------------|------------------------------------|----------------------------|--------|
| | | | Kıymetli Maden – Aylık getirisi % 7 | Hisse Senedi – Aylık getirisi % 5 | Sukuk – Aylık getirisi % 7 | Devlet Tahvil – Aylık getirisi % 9 | Döviz – Aylık getirisi % 6 | |
| Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | % 10 | Count | 126 | 6 | 6 | 12 | 32 | 182 |
| | | % within Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | 69,2% | 3,3% | 3,3% | 6,6% | 17,6% | 100,0% |
| | % 20 | Count | 68 | 12 | 14 | 12 | 16 | 122 |
| | | % within Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | 55,7% | 9,8% | 11,5% | 9,8% | 13,1% | 100,0% |
| | % 25 | Count | 58 | 6 | 12 | 6 | 14 | 96 |
| | | % within Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | 60,4% | 6,3% | 12,5% | 6,3% | 14,6% | 100,0% |
| % 30 | Count | 20 | 6 | 8 | 2 | 2 | 38 | |
| | % within Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | 52,6% | 15,8% | 21,1% | 5,3% | 5,3% | 100,0% | |
| % 50 | Count | 16 | 6 | 6 | 2 | 4 | 34 | |
| | % within Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | 47,1% | 17,6% | 17,6% | 5,9% | 11,8% | 100,0% | |
| Total | Count | 288 | 36 | 46 | 34 | 68 | 472 | |
| | % within Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | 61,0% | 7,6% | 9,7% | 7,2% | 14,4% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|------------|--------------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance |
| Pearson Chi-Square | 38,897 ^a | 16 | ,001 | Nominal by Nominal | Phi | ,287 |
| Likelihood Ratio | 39,600 | 16 | ,001 | | Cramer's V | ,144 |
| Linear-by-Linear Association | ,158 | 1 | ,691 | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | 472 |

a. 7 cells (28,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,45.

Yukarıdaki tabloya göre yatırımların yüksek riskli varlıklarda değerlendirilme miktarı arttıkça getirisi daha yüksek olan finansal araçlar tercih edilmesi beklenirken

tam aksine en yüksek getiriye sahip Devlet Tahviline olan tercih daha da azalmaktadır. Bununla birlikte getirisi nispeten daha düşük olan Kıymetli madene olan tercih ise yatırımların riskli varlıklarda değerlendirilme miktarı azaldıkça daha da artmaktadır.

Tablo 65. Ankette Yer Alan 16. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması

| Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? * Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? Crosstabulation | | | | Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | | | Total |
|---|--------------------|--|--|---|-----------------------|----------------------|--------|
| | | | | Yeterli Bilgi Sahibiym | Çok Az Bilgi Sahibiym | Bilgi Sahibi Değilim | |
| Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | Kamu Sukuku | Count | | 42 | 134 | 66 | 242 |
| | | % within Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | | 17,4% | 55,4% | 27,3% | 100,0% |
| | Özel Sektör Sukuku | Count | | 38 | 136 | 56 | 230 |
| | | % within Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | | 16,5% | 59,1% | 24,3% | 100,0% |
| Total | | Count | | 80 | 270 | 122 | 472 |
| | | % within Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz? | | 16,9% | 57,2% | 25,8% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|-------|----|-----------------------------------|------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | ,730* | 2 | ,694 | Nominal by Nominal Phi | ,039 | ,694 |
| Likelihood Ratio | ,730 | 2 | ,694 | Cramer's V | ,039 | ,694 |
| Linear-by-Linear Association | ,123 | 1 | ,726 | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | |

Yukarıdaki her iki tabloda da dikkat çeken nokta sukuk türleri ve sukukun geneli hakkında hiçbir bilgisi olmamasına rağmen kamu sukukunun özel sektör sukukuna göre daha fazla tercih edildiği gerçeğidir. Bu da bizlere devlet kurumlarının ihraç ettiği sukukların özel sektör sukukuna göre diğer tüm alanlarda algılandığı gibi daha güvenilir görülmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 66. Ankette Yer Alan 9. Soru ve 15. Sorunun Karşılaştırılması

| | | | Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini biliyorsunuz? Crosstabulation | | | | | | Hiçbiri | Total |
|--|---------------------|---|---|-------------------------|---|----------------------------|--------------------------------------|-------|---------|--------|
| | | | Sarıpaşa dayalı sukuk | Ortaoğu dayalı sukuk | Yönetim sözleşmesine dayalı sukuk | Avım satma dayalı sukuk | Eser sözleşmesine dayalı sukuk | | | |
| Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu ifadeleyiniz. | Katılım Bankası | Count | 22 | 20 | 5 | 32 | 5 | 72 | 190 | |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu ifadeleyiniz. | 13,8% | 12,5% | 3,8% | 20,0% | 5,0% | 45,0% | 100,0% | |
| | | | | | | | | | | |
| Konvansiyonel Banka | Konvansiyonel Banka | Count | 10 | 20 | 2 | 20 | 4 | 56 | 114 | |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu ifadeleyiniz. | 5,8% | 17,5% | 1,8% | 17,5% | 3,5% | 50,9% | 100,0% | |
| | | | | | | | | | | |
| Kredi çekmedim | Kredi çekmedim | Count | 15 | 25 | 0 | 25 | 5 | 110 | 190 | |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu ifadeleyiniz. | 9,1% | 14,1% | 0,0% | 14,1% | 4,0% | 58,6% | 100,0% | |
| | | | | | | | | | | |
| Total | | | 50 | 65 | 5 | 80 | 20 | 245 | 472 | |
| | | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu ifadeleyiniz. | 10,6% | 14,4% | 1,7% | 16,9% | 4,2% | 52,1% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|----------------------------------|--------------------|--------------------------|------|------|
| | Value | df | Asympotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance | | |
| Pearson Chi-Square | 16,204 ^a | 10 | ,094 | Nominal by Nominal | Psi | ,185 | ,094 |
| Likelihood Ratio | 16,426 | 10 | ,048 | | Cramer's V | ,131 | ,094 |
| Linear-by-Linear Association | 4,254 | 1 | ,039 | | | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | 472 | |

a. 4 cells (22,2%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,93.

Yukarıdaki tabloya göre daha önce konvansiyonel bankalardan ya da katılım bankalarından kredi çeken veyahut hiç kredi çekmeyen katılımcılar arasında sukuk türleri hakkındaki bilgilerine yer verilmiştir. Buna göre örnekleri verilen beş farklı sukuk türünden hiçbirisini bilmeyenlerin oranı en yüksek % 58,6 ile hiçbir bankadan kredi çekmeyen kişilerdir. Daha sonrasında ise konvansiyonel bankalardan kredi çeken kişilerden hiçbir sukuk türünü bilmeyenlerin oranı gelmekte ve bu oran da % 50,9 olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak da katılım bankaları vasıtasıyla kredi çeken kişiler arasında ise sukuk türlerinin hiçbirini bilmeyenler gelmekte ve bu kişilerin de oranı % 45 olarak hesaplanmaktadır. Bu oranlar da bize katılım bankaları ile çalışan kişilerin sukuka biraz daha aşina olduklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 67. Ankette Yer Alan 12. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması

| Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? * Aşağıdaki durumlarda hangi finansal enstrümana yatırım yaparsınız? Crosstabulation | | | Aşağıdaki durumlarda hangi finansal enstrümana yatırım yaparsınız? | | | | | Total |
|---|---|---|--|-----------------------------------|----------------------------|------------------------------------|----------------------------|--------|
| | | | Kıymetli Maden – Aylık getirisi % 7 | Hisse Senedi – Aylık getirisi % 5 | Sukuk – Aylık getirisi % 7 | Devlet Tahvil – Aylık getirisi % 9 | Döviz – Aylık getirisi % 6 | |
| Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | Kıymetli Maden(Altın, Gümüş vb.) | Count | 226 | 6 | 8 | 12 | 16 | 268 |
| | | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 84,3% | 2,2% | 3,0% | 4,5% | 6,0% | 100,0% |
| | Döviz | Count | 54 | 8 | 12 | 14 | 52 | 140 |
| | | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 38,6% | 5,7% | 8,6% | 10,0% | 37,1% | 100,0% |
| | Sukuk | Count | 2 | 6 | 26 | 4 | 0 | 38 |
| | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 5,3% | 15,6% | 68,4% | 10,5% | 0,0% | 100,0% | |
| | Hisse Senedi | Count | 6 | 16 | 0 | 4 | 0 | 26 |
| | | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 23,1% | 61,5% | 0,0% | 15,4% | 0,0% | 100,0% |
| Total | | Count | 288 | 36 | 46 | 34 | 68 | 472 |
| | | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 61,0% | 7,6% | 9,7% | 7,2% | 14,4% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|----------------------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 403,707 ^a | 12 | ,000 | Nominal by Nominal | Phi | ,925 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 287,979 | 12 | ,000 | | Cramer's V | ,534 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | 47,528 | 1 | ,000 | | Contingency Coefficient | ,879 | ,000 |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | | |

a. 7 cells (35,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,87.

Yukarıdaki tablomuza göre genel anlamda hangi finansal enstrümana yatırım yapacağını sorduğumuz kişilere anketin sonraki sayfasında çeşitli finansal enstrümanlar ve bunların aylık getirileri ile örneklendirdiğimiz farklı bir soru daha sorduk. Ortaya çıkan durum da aynen yukarıdaki gibi olup sorularımıza verilen cevapların doğruluğunu kanıtlar nitelikte olmaktadır. Yani genel anlamda kıymetli madene yatırım yapacağını söyleyen 268 kişiden 226 sı (% 84,3), sonraki sayfada sorulan ve aylık getirileri örneklendirilmiş olan soruda getirisi diğer enstrümanlara göre daha düşük olsa da yine aylık % 7 getiriye sahip kıymetli maden seçeneğini işaretlemiştir. Aynı durum sukuka yatırım yapacağını söyleyen katılımcılar için de geçerli olup bu yatırım türünü tercih

eden 38 kişiden 26 sı (% 68,4) sonraki sayfada sorulan ve aylık getirilerle örneklendirilmiş olan soruda getirisi diğer enstrümanlara göre daha düşük olsa da yine aylık % 7 getiriye sahip sukuk seçeneğini işaretlemiştir. Hisse senedi ürününde de aynı durum söz konusu olmakta ve genel anlamda hisse senedine yatırım yapacağını söyleyen 26 kişiden 16 sı (% 61,5), sonraki sayfada sorulan ve aylık getirilerle örneklendirilmiş olan soruda getirisi diğer enstrümanlara göre daha düşük olsa da yine aylık % 5 getiriye sahip hisse senedi seçeneğini işaretlemiştir.

Bu tabloda az da olsa farklı olan tek durum döviz için geçerli olmakta ve genel anlamda dövize yatırım yapacağını söyleyen 140 kişiden 54 ü (%38,6), sonraki sayfada sorulan ve aylık getirilerle örneklendirilmiş olan soruda aylık % 7 getiriye sahip kıymetli maden seçeneğini ilk sırada tercih etmiş ancak hemen ardından da 52 kişilik bir kesim (% 37,1) yine döviz seçeneğinde karar kılmıştır.

Tablo 68. Ankette Yer Alan 12. Soru ve 13. Sorunun Karşılaştırılması

| Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? * Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? Crosstabulation | | | Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | | | | | Total |
|--|---|---|---|-------|-------|-------|--------|--------|
| | | | % 10 | % 20 | % 25 | % 30 | % 50 | |
| Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | Kıymetli Maden(Altın, Gümüş vb.) | Count | 112 | 88 | 58 | 16 | 16 | 288 |
| | | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 41,8% | 25,4% | 20,0% | 6,0% | 6,0% | 100,0% |
| | Döviz | Count | 58 | 34 | 30 | 16 | 4 | 140 |
| | | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 40,0% | 24,3% | 21,4% | 11,4% | 2,9% | 100,0% |
| Sukuk | Count | 8 | 12 | 8 | 4 | 6 | 38 | |
| | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 21,1% | 31,6% | 21,1% | 10,5% | 15,8% | 100,0% | |
| Hisse Senedi | Count | 6 | 8 | 2 | 2 | 8 | 26 | |
| | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 23,1% | 30,8% | 7,7% | 7,7% | 30,8% | 100,0% | |
| Total | Count | 182 | 122 | 98 | 38 | 34 | 472 | |
| | % within Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | 38,6% | 25,8% | 20,3% | 8,1% | 7,2% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 40,386* | 12 | ,000 | Nominal by Nominal | Phi | ,293 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 32,797 | 12 | ,001 | | Cramer's V | ,169 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | 13,723 | 1 | ,000 | | Contingency Coefficient | ,281 | ,000 |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | | |

a. 4 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,87.

Yukarıdaki tablomuza göre anketimize katılanlara yapmış oldukları yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirebilecekleri sorulmuş ve bu soruya cevap verenlerin hangi finansal enstrümana yatırım yapacakları belirlenmek suretiyle bir karşılaştırma yapılmıştır. Buna göre anketimize katılanların % 38,6 sı yatırımlarının en fazla % 10 luk bir kısmını yüksek riskli varlıklarda değerlendirmekte, bu rakamı % 25, 8 lik bir oranla yatırımlarının % 20 lik bir kısmını yüksek riskli varlıklarda değerlendirebileceğini söyleyenler takip etmekte ve ardından % 20,3 lük bir oranla yatırımlarının % 25 lik kısmını yüksek riskli varlıklarda değerlendirebileceğini

söyleyenler gelmektedir. Bu da demek oluyor ki anketimize katılanların % 81,7 si yatırımlarının en fazla % 25 lik kısmını yüksek riskli varlıklarda değerlendirmektedirler.

Özele indiğimizde ise yatırımlarının en fazla % 10 luk bir kısmını yüksek riskli varlıklarda değerlendirebileceğini söyleyen 182 kişiden 112 si yatırım tercihini kıymetli madenden, 56 sı dövizden ve 6 sı da hisse senedinden yana kullanmakta ve bu saydığımız durum tüm risk seçenekleri için söz konusu olmaktadır.

Tablo 69. Ankette Yer Alan 11. Soru ve 12. Sorunun Karşılaştırılması

| Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? * Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? Crosstabulation | | | Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | | | | |
|--|--|-------|--|-------|-------|--------------|--------|
| | | | Kıymetli Maden(Altın, Gümüş vb.) | Döviz | Sukuk | Hisse Senedi | Total |
| Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | Finansal Varlıklarda(Hisse senedi, Döviz vb) | Count | 118 | 40 | 22 | 14 | 194 |
| | % within Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | | 60,8% | 20,8% | 11,3% | 7,2% | 100,0% |
| | Reel Varlıklarda(Gayrimenkul, Araç vb.) | Count | 150 | 100 | 16 | 12 | 278 |
| | % within Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | | 54,0% | 36,0% | 5,8% | 4,3% | 100,0% |
| Total | Count | | 268 | 140 | 38 | 26 | 472 |
| | % within Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | | 56,8% | 29,7% | 8,1% | 5,6% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 16,200* | 3 | ,001 | Nominal by Nominal | Phi | ,185 | ,001 |
| Likelihood Ratio | 16,472 | 3 | ,001 | | Cramer's V | ,185 | ,001 |
| Linear-by-Linear Association | ,320 | 1 | ,571 | | Contingency Coefficient | ,182 | ,001 |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | | 472 | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,69.

Yukarıdaki tablomuza göre yatırımların reel mi yoksa finansal varlıklar da mı daha çok değerlendirileceği sorulmuş ve bu soruya cevap verenlerin hangi finansal enstrümana yatırım yapacakları karşılaştırılmıştır. Buna göre yatırımlarını reel varlıklarda değerlendirebileceğini söyleyen katılımcıların sayısı daha fazla olmasına karşın kıymetli madene yatırım yapabileceğini söyleyen kişiler daha çok reel varlık seçeneğini seçen kişilerden oluşmaktadır. Bir başka seçenek olan döviz için de aynı şey

geçerli olup döviz seçen kişiler ağırlıklı olarak reel varlık seçeneğini seçen kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 70. Ankette Yer Alan 10. Soru ve 11. Sorunun Karşılaştırılması

| Tasarruflarınızı herhangi bir yatırım hesabında değerlendirir misiniz? * Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? Crosstabulation | | | | | | |
|--|-------|---|-------|--|---|-------|
| | | Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz? | | | | |
| | | | | Finansal Varlıklarda(Hisse senedi, Döviz vb) | Reel Varlıklarda(Gayrimenkul, Araç vb.) | Total |
| Tasarruflarınızı herhangi bir yatırım hesabında değerlendirir misiniz? | Evet | Count | 146 | 158 | 304 | |
| | | % within Tasarruflarınızı herhangi bir yatırım hesabında değerlendirir misiniz? | 48,0% | 52,0% | 100,0% | |
| | Hayır | Count | 48 | 120 | 168 | |
| | | % within Tasarruflarınızı herhangi bir yatırım hesabında değerlendirir misiniz? | 28,6% | 71,4% | 100,0% | |
| Total | | Count | 194 | 278 | 472 | |
| | | % within Tasarruflarınızı herhangi bir yatırım hesabında değerlendirir misiniz? | 41,1% | 58,9% | 100,0% | |

| Chi-Square Tests | | | | | |
|------------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|----------------------|----------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | Exact Sig. (2-sided) | Exact Sig. (1-sided) |
| Pearson Chi-Square | 16,917 ^a | 1 | ,000 | | |
| Continuity Correction ^b | 16,123 | 1 | ,000 | | |
| Likelihood Ratio | 17,324 | 1 | ,000 | | |
| Fisher's Exact Test | | | | ,000 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | 16,882 | 1 | ,000 | | |
| N of Valid Cases | 472 | | | | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 69,05.
b. Computed only for a 2x2 table

| Symmetric Measures | | | | | |
|--------------------|-------------------------|-------|--------------------------|--|--|
| | | Value | Approximate Significance | | |
| Nominal by Nominal | Phi | ,189 | ,000 | | |
| | Cramer's V | ,189 | ,000 | | |
| | Contingency Coefficient | ,186 | ,000 | | |
| N of Valid Cases | | 472 | | | |

Yukarıdaki tablomuza göre tasarruflarını herhangi bir yatırım hesabında değerlendirebileceğini ifade eden katılımcıların % 48 i yatırımlarını finansal varlıklarda değerlendirmeyi tercih ederken % 52 si de yatırımlarını reel varlıklarda değerlendirmeyi tercih etmektedir. Buna karşılık tasarruflarını herhangi bir yatırım hesabında

değerlendirmeyeceğini ifade edenlerin % 71,4 lük kısmı yatırım yapmaları durumunda reel varlıklara yatırım yapabileceğini ifade etmektedir. Bu sonuçlara göre yatırım hesabına sahip olmayan katılımcıların olanlara göre daha çok reel varlıklarla ilgilendiğini söyleyebiliriz.

Tablo 71. Ankette Yer Alan 4. Soru ve 13. Sorunun Karşılaştırılması

| Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz * Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? Crosstabulation | | | | | | | | |
|--|------------------|---|---|-------|-------|-------|-------|--------|
| | | | Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz? | | | | | |
| | | | % 10 | % 20 | % 25 | % 30 | % 50 | Total |
| Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz | 5 yıl ve daha az | Count | 120 | 80 | 58 | 22 | 24 | 304 |
| | | % within Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz | 39,5% | 26,3% | 19,1% | 7,2% | 7,9% | 100,0% |
| | 6-10 yıl arası | Count | 50 | 36 | 30 | 14 | 6 | 136 |
| | | % within Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz | 36,8% | 26,5% | 22,1% | 10,3% | 4,4% | 100,0% |
| | 11-15 yıl arası | Count | 10 | 4 | 8 | 2 | 2 | 26 |
| | | % within Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz | 38,5% | 15,4% | 30,8% | 7,7% | 7,7% | 100,0% |
| | 16-20 yıl arası | Count | 0 | 2 | 0 | 0 | 2 | 4 |
| | | % within Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz | 0,0% | 50,0% | 0,0% | 0,0% | 50,0% | 100,0% |
| | 20 yıl ve üzeri | Count | 2 | 0 | 0 | 0 | 0 | 2 |
| | | % within Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz | 100,0% | 0,0% | 0,0% | 0,0% | 0,0% | 100,0% |
| Total | | Count | 182 | 122 | 96 | 38 | 34 | 472 |
| | | % within Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz | 38,6% | 25,8% | 20,3% | 8,1% | 7,2% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | |
|------------------------------|---------|----|-----------------------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 22,877* | 16 | ,117 | Nominal by Nominal Phi | ,220 | ,117 |
| Likelihood Ratio | 20,310 | 16 | ,207 | Cramer's V | ,110 | ,117 |
| Linear-by-Linear Association | ,398 | 1 | ,528 | Contingency Coefficient | ,215 | ,117 |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | |
| N of Valid Cases | | | | 472 | | |

a. 12 cells (48,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,14.

Yukarıdaki tablomuz da katılımcıların buldukları görevdeki kıdemlerine göre yatırımların ne kadarının yüksek riskli varlıklarda değerlendirilebileceğini analiz etmektedir. Buna göre % 10 luk bir risk alabileceğini ifade edenlerin büyük bir çoğunluğu 5 yıl ve daha az bir kıdeme sahip bulunmaktadır. Bu grupta alınabilecek risk

oranı arttıkça aynı oranda risk alabilecek kişilerin sayısı da doğru orantılı olarak azalmaktadır. Yine aynı şekilde % 10 luk bir risk düzeyinde, sayısal anlamda, kişilerin kıdem süreleri arttıkça risk alabilecek kişi sayısı da azalmaktadır. Aynı durum bütün risk seviyelerinde de geçerli olmaktadır. Yani aynı kişilerin gelir düzeylerine göre yaptığımız analizde olduğu gibi katılımcıların kıdem süreleri ne kadar artarsa risk alma durumları da bir o kadar azalmaktadır.

Tablo 72. Ankette Yer Alan 9. Soru ve 19. Sorunun Karşılaştırılması

| | | | Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? | | | Total |
|---|---------------------|--|---|-----------------------|----------------------|--------|
| | | | Yeterli Bilgi Sahibiym | Çok Az Bilgi Sahibiym | Bilgi Sahibi Değilim | |
| Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | Katılım Bankası | Count | 28 | 100 | 32 | 160 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 17,5% | 62,5% | 20,0% | 100,0% |
| | Konvansiyonel Banka | Count | 20 | 54 | 40 | 114 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 17,5% | 47,4% | 35,1% | 100,0% |
| | Kredi çekmedim | Count | 32 | 116 | 50 | 198 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 16,2% | 58,6% | 25,3% | 100,0% |
| Total | | Count | 80 | 270 | 122 | 472 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyseniz ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 16,9% | 57,2% | 25,8% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|--------------------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|--------------------------|------------------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 8,813 ^a | 4 | ,066 | Nominal by Nominal | Phi | ,137 | ,066 |
| Likelihood Ratio | 8,709 | 4 | ,069 | | Cramer's V | ,097 | ,066 |
| Linear-by-Linear Association | ,755 | 1 | ,385 | | Contingency Coefficient | ,135 | ,066 |
| N of Valid Cases | 472 | | | | | | N of Valid Cases |
| | | | | | | | 472 |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,22.

Yukarıdaki tablomuz da daha önce kredi çalışması yapan ve hiç kredi çekmeyen kişilerin sukuk konusundaki bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre sukuk konusunda yeterli bilgi sahibi olduğunu ifade edenlerden katılım bankası vasıtasıyla kredi çekenlerin oranı konvansiyonel bankalardan kredi çekenlerin oranı ile

aynı olmakla beraber sayısal anlamda konvansiyonel bankalardan kredi çekenlerden sukuk konusunda yeterli bilgi sahibi olanların sayısı daha azdır.

Sukuk konusunda çok az bilgi sahibi olanların büyük çoğunluğu ise hiç kredi çekmeyen ve katılım bankaları vasıtasıyla kredi çekenlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte sukuk konusunda hiç bilgi sahibi olmayanların çoğunluğunu ise yine hiç kredi çekmeyenler ve konvansiyonel bankalardan kredi çekenler oluşturmaktadır.

Tablo 73. Ankette Yer Alan 9. Soru ve 12. Sorunun Karşılaştırılması

| Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. * Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? Crosstabulation | | Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız? | | | | Total | |
|---|---------------------|---|-------|-------|--------------|-------|--------|
| | | Kıymetli Maden(Altın, Gümüş vb.) | Döviz | Sukuk | Hisse Senedi | | |
| Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | Katılım Bankası | Count | 88 | 44 | 20 | 8 | 160 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 55,0% | 27,5% | 12,5% | 5,0% | 100,0% |
| | Konvansiyonel Banka | Count | 60 | 36 | 8 | 10 | 114 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 52,6% | 31,6% | 7,0% | 8,8% | 100,0% |
| | Kredi çekmedim | Count | 120 | 60 | 10 | 8 | 198 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 60,6% | 30,3% | 5,1% | 4,0% | 100,0% |
| Total | | Count | 268 | 140 | 38 | 26 | 472 |
| | | % within Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | 56,8% | 29,7% | 8,1% | 5,5% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | Symmetric Measures | |
|------------------------------|---------|----|--------------------|--------------------------|
| | Value | df | Value | Approximate Significance |
| Pearson Chi-Square | 10,719* | 6 | ,151 | ,097 |
| Likelihood Ratio | 10,239 | 6 | ,107 | ,097 |
| Linear-by-Linear Association | 2,963 | 1 | ,149 | ,097 |
| N of Valid Cases | 472 | | | |

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,28.

Bu tablomuz da daha önce herhangi bir bankadan kredi çalışması yapan veya hiç yapmayan kişilerin finansal enstrümanlardan hangilerini tercih edecekleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Buna göre ister katılım bankasından isterse konvansiyonel bankadan kredi çalışması yapsın veyahut hiç kredi çekmesin, katılımcıların yarısından fazlası kıymetli madene yatırım yapacağını ifade etmektedir. Bunu katılımcılara göre

inceleyecek olursak en fazla tercih % 60,6 lık oranla hiç kredi çekmeyenler tarafından yapılmaktadır. Ardından % 55 oranla katılım bankasından kredi çekenler ve son olarak da % 52,6 lık oranla konvansiyonel bankalardan kredi çekenler gelmektedir. Sukuku tercih edebileceğini ifade edenlerin büyük çoğunluğunun yine en fazla katılım bankasından kredi çekenler tarafından oluşturulduğunu görmekteyiz.

Tablo 74. Ankette Yer Alan 7. Soru ve 9. Sorunun Karşılaştırılması

| Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? * Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. Crosstabulation | | | | Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz. | | | |
|--|--|-------|--|--|---------------------|----------------|--------|
| | | | | Katılım Bankası | Konvansiyonel Banka | Kredi çekmedim | Total |
| Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | İslami kurallara uygun olması | Count | | 126 | 58 | 154 | 338 |
| | % within Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | 37,3% | 17,2% | 45,6% | 100,0% |
| | Düşük maliyetli olması | Count | | 18 | 32 | 24 | 74 |
| | % within Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | 24,3% | 43,2% | 32,4% | 100,0% |
| | Tanidik tavsiyesi | Count | | 0 | 2 | 2 | 4 |
| | % within Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | 0,0% | 50,0% | 50,0% | 100,0% |
| | İşlemlerin hızı ve kalitesi olması | Count | | 10 | 22 | 10 | 42 |
| | % within Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | 23,8% | 52,4% | 23,8% | 100,0% |
| | Kurum personelinin yaklaşımları | Count | | 8 | 0 | 8 | 14 |
| | % within Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | 42,9% | 0,0% | 57,1% | 100,0% |
| Total | Count | | | 180 | 114 | 198 | 472 |
| | % within Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir? | | | 33,9% | 24,2% | 41,9% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 49,219 ^a | 8 | ,000 | Nominal by Nominal | Phi | ,823 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 49,766 | 8 | ,000 | | Cramer's V | ,228 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | ,026 | 1 | ,872 | | Contingency Coefficient | ,307 | ,000 |
| N of Valid Cases | 472 | | | | N of Valid Cases | 472 | |

a. 5 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,97.

Yukarıdaki tablomuza göre daha önce kredi çekmiş olan veya hiç çekmemiş olan katılımcıların finansal kurumlardan bir finansman gerçekleştirmek istediklerinde en fazla dikkat ettikleri unsurlar araştırılmaya çalışılmıştır. Buna göre bir finansmanın

islami kurallara uygun olması özelliği hem daha önce kredi çeken hem de hiç kredi çekmeyen 338 kişi tarafından en fazla tercih edilen özellik olmuştur. Bu grubun içinde ilgili özelliği en fazla tercih edenler ise daha önce hiçbir bankadan kredi çekmeyen kişilerdir. Bu tabloya göre de daha önce hiç kredi çekmeyen kişilerin finansmanlarında islami kurallara daha fazla dikkat ettiğini/edeceğini, belki de bu yüzden hiç kredi çekmemiş olduğu sonucunu bizlere göstermektedir.

Tablo 75. Ankette Yer Alan 6. Soru ve 14. Sorunun Karşılaştırılması

| Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz* Aşağıdaki durumlarda hangi finansal enstrümana yatırım yaparsınız? Crosstabulation | | | Aşağıdaki durumlarda hangi finansal enstrümana yatırım yaparsınız? | | | | | Total |
|---|-----------------------|---|--|----------------------------------|---------------------------|------------------------------------|---------------------------|--------|
| | | | Kıymetli Maden – Aylık getirisil % | Hisse/Bonodl – Aylık getirisil % | Bukuk – Aylık getirisil % | Devlet Tahvill – Aylık getirisil % | Döviz – Aylık getirisil % | |
| | | | 7 | 5 | 7 | 9 | 6 | |
| Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | Kablim Hesabı | Count | 20 | 4 | 6 | 4 | 12 | 48 |
| | | % within Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | 43,5% | 8,7% | 13,0% | 8,7% | 26,1% | 100,0% |
| | Mevduat Hesabı | Count | 8 | 8 | 4 | 4 | 0 | 22 |
| | | % within Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | 27,3% | 36,4% | 18,2% | 18,2% | 0,0% | 100,0% |
| | Cari Hesap | Count | 94 | 6 | 16 | 8 | 18 | 142 |
| | | % within Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | 66,2% | 4,2% | 11,3% | 5,6% | 12,7% | 100,0% |
| | Kıymetli Maden Hesabı | Count | 6 | 0 | 0 | 2 | 0 | 8 |
| | | % within Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | 75,0% | 0,0% | 0,0% | 25,0% | 0,0% | 100,0% |
| | En az iki hesap | Count | 74 | 6 | 8 | 6 | 18 | 112 |
| | | % within Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | 66,1% | 5,4% | 7,1% | 5,4% | 16,1% | 100,0% |
| | En az üç hesap | Count | 70 | 12 | 12 | 6 | 10 | 110 |
| | | % within Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | 63,6% | 10,9% | 10,9% | 5,5% | 9,1% | 100,0% |
| | Hepsi | Count | 18 | 0 | 0 | 4 | 10 | 32 |
| | | % within Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | 56,3% | 0,0% | 0,0% | 12,5% | 31,3% | 100,0% |
| Total | | Count | 288 | 36 | 46 | 34 | 68 | 472 |
| | | % within Aşağıdaki Hesap Türlerinden Hangisine Sahipsiniz | 61,0% | 7,6% | 9,7% | 7,2% | 14,4% | 100,0% |

| Chi-Square Tests | | | | Symmetric Measures | | | |
|------------------------------|---------------------|----|-----------------------------------|--------------------|-------------------------|--------------------------|------|
| | Value | df | Asymptotic Significance (2-sided) | | Value | Approximate Significance | |
| Pearson Chi-Square | 74,425 ^a | 24 | ,000 | Nominal by Nominal | Phi | ,397 | ,000 |
| Likelihood Ratio | 70,810 | 24 | ,000 | | Cramer's V | ,199 | ,000 |
| Linear-by-Linear Association | 1,574 | 1 | ,210 | | Contingency Coefficient | ,389 | ,000 |
| N of Valid Cases | 472 | | | N of Valid Cases | 472 | | |

a. 16 cells (45,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .88.

Yukarıdaki tablomuz ise katılımcıların sahip oldukları hesap türleri ile hangi finansal enstrümana yatırım yapabilecekleri konusunda bir analizi içermektedir. Buna göre ankete katılanların % 66,2 lik bir kısmı cari hesaba sahipken, bunu % 66,1 ile bu hesaplardan en az ikisine sahip olanlar ve % 63,6 ile bu hesaplardan en az üç tanesine sahip olanlar izlemektedir ve bu gruplar finansal enstrüman türünde kıymetli maden

seçeneğini işaretlemişlerdir. Mevduat hesabı hariç tüm hesap türlerinde en fazla tercih edilen finansal enstrüman kıymetli maden olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece mevduat hesabına sahip olanlardan % 36, 4 lük bir kesimin önceliği hisse senedi olmaktadır. Anketimizin merkezini oluşturan sukuk için ise en fazla tercih cari hesap sahipleri ve en az üç adet hesaba sahip olanlara tarafından gelmektedir.

SONUÇ

Türkiye' deki ekonomik yapının ciddi anlamda değişmeye başladığı ve yepyeni bir zemine oturtulmaya çalışıldığı 1980 li yılların başında finans sektöründe ve finansal piyasalarda ürün anlamında birtakım yenilikler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu değişikliklerin en fazla yaşandığı sektörlerin başında ise bankacılık sektörü gelmiştir. Yaşanan bu değişimle birlikte ortaya çıkan en önemli yeniliklerden birisi de katılım bankalarının kurulması olmuştur. Türk bankacılık sisteminde ortaya çıkan boşluğu doldurması amacıyla 1985 yılı itibariyle ülkemizde faaliyet göstermeye başlayan katılım bankaları, faizsiz bankacılık ilkesi ile hareket eden ve bu anlayış çerçevesinde bankacılığın temel fonksiyonları olan fon toplama ve fon kullandırma başta olmak üzere tüm bankacılık faaliyetlerinin uygulandığı bir modelidir.

Faizsiz bankacılık Dünyada ve Türkiye' de hızla büyüyen sektörlerden biridir. Türk bankacılık sektörü içerisinde büyüklüğü gün geçtikçe artış gösteren katılım bankaları faizsiz finansal ürünler geliştirerek sektördeki payını artırma çabası içindedir. Bu nedenle sistemin iyi tanıtılması, verimliliğinin ve performansının iyi analiz edilmesi, yeni faizsiz ürünlerin kazanılması çok önemlidir.

Son yıllarda dünya piyasalarında meydana gelen krizler ve buna bağlı olarak yaşanan daralmalar başta bankalar olmak üzere piyasadaki tüm aktörlerini sistemdeki mevcut ürünlere alternatif olabilecek yeni ürünler aramaya yöneltmiştir. Bu bağlamda daha güvenli ve riski en aza indirgeyebilen yeni ürünlere olan ihtiyaç ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu arada yaşanan gelişmelere paralel olarak piyasada aslında hep var olan fakat dini hassasiyetlerinden dolayı çok fazla aktif rol oynamayan müslüman kesimin fonlarının değerlendirilmesi ihtiyacı benimsenmeye başlamıştır. Buna mukabil yukarıda bahsettiğimiz güvenli ve riski en az finansal ürünlerden biri olan sukuk hem piyasaya yeni bir soluk getirerek piyasanın canlanmasını sağlamış hem de dini inançları temelinde yatırım yapmak isteyen kişilerin ilgilenebileceği bir ürün olarak karşımıza çıkmıştır. Sukuk, her türlü varlık veya yararlanma hakkının finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerine bu varlıklardan yararlanma hakkından sağlanan gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan bir sermaye piyasası aracıdır. Sukukun temelde ticari faaliyete dayalı olması

ve dolayısıyla risk derecesini şeffaf bir şekilde ortaya koyması bu ürünü cazip hale getirmiştir.

İlk olarak Malezya' da başlayan sukuk ihracı zamanla dünyanın her noktasına yayılmaya başlamıştır. Ülkemizde de ilk olarak Hazine Müsteşarlığı tarafından ve akabinde de katılım bankaları tarafından kısa aralıklarla ihraçları gerçekleştirilmiş ve islami-faizsiz borçlanma aracı olarak da anılan sukuk yukarıda bahsettiğimiz alternatif yatırım araçlarından olup en fazla ilgi görenlerinden birisi olmuştur. Ülkemizde adını kira sertifikası olarak bildiğimiz sukuk için SPK tarafından birtakım yasal ve vergisel düzenlemeleri içeren bir tebliğ yayınlanmış ve böylece sukukun Türkiye' deki ilk hukuki temelleri atılmıştır. 7 Haziran 2013 tarihinde yeni Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında Kira Sertifikalarına ilişkin yeni bir tebliğ yayınlanmıştır. 2010 tarihli tebliğde sukuk türlerinden sadece icara yer alırken yeni tebliğ ile birlikte sukukun diğer türleri olan murabaha, mudaraba, muşaraka ve istisna sukuk da kullanılabilir hale gelmiştir. Bu gelişmeyle birlikte özel sektör yatırımcılarının eli kaynak çeşitliliği bakımından daha da güçlenmiştir.

Ülkemizde ilk sukuk ihracı 2010 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından gerçekleştirilmiştir. Ardından Hazine Müsteşarlığı 2012 Eylül ayında 1,5 milyar dolarlık bir ihraç gerçekleştirmiş, bunu takip eden ayda da 1,6 milyar TL lik ikinci bir ihraç daha gerçekleştirerek bir bakıma özel sektördeki piyasa aktörlerine ön ayak olmuştur. 2013 yılına geldiğimizde ise ülkemizdeki katılım bankalarından Kuveyt Türk, Albaraka Türk, Türkiye Finans, Bank Asya ve kamu ile birlikte toplamda 4,5 milyar dolarlık sukuk ihracı gerçekleştirilmiş ve atıl fonların ekonomiye kazandırılması sağlanmıştır.

Dünya geneline baktığımızda ise en fazla sukuk ihracının % 70 lik bir payla Malezya tarafından gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Bunun başlıca sebeplerinden birisi de Malezya' da bulunan katılım bankası sayısının 17 yi bulmasıdır. Ülkemiz açısından ele aldığımızda katılım bankalarının son bir kaç senede % 30 luk bir büyüme yakalamış olmaları sukuk ihracına olası katkısı bakımında gerçekten önemli bir durumdur. Ancak ülke genelinde bu oranın artırılması için öncelikle katılım bankalarının sayısının artırılması, kamu sermayeli yeni katılım bankalarının kurulması

ve akabinde de finansal ürün çeşitliliğinin de artırılması gerekmektedir. Zira çalışmamıza ışık tutan ve sahadaki gerçeği birebir yansıtan anket uygulamamızda da bu durum genel anlamda % 87,7 lik bir oranla kabul görmüş faizsiz finansal ürün çeşitliliğinin artırılması gerektiği hem bayan hem de erkek katılımcılar tarafından da tasdiklenmiştir.

Sukuk konusunda atılması gereken bir başka adım da diğer piyasalarda olduğu gibi düzenleyici ve denetleyici rol oynayabilecek özel bir kurumun teşekkülünü sağlamaktır. Bu hem yapılacak işlemlerin şeffaflığı ve geçerliliği anlamında bir kontrol mekanizması olacak hem de dini hassasiyetler gözetilerek islami anlamda uygun olmayan durumlar bertaraf edilebilecektir. Bununla birlikte nasıl ki dünya piyasalarında ve ülkemiz hisse senetleri piyasasında performansı ölçülebilen endeksler mevcut, aynen bu şekilde sukuk performansının da ölçülebildiği yeni endeksler oluşturulması sağlanmalıdır.

Yukarıda genel hatlarıyla değinmiş olduğumuz çalışmamıza ışık tutması açısından yaptığımız anket çalışması, son dönemde popülerliği bir hayli artan ve sermaye piyasasının en yeni aktörlerinden “Sukuk” ürününe olan ilginin araştırılması ve potansiyel müşteri profilinin analiz edilerek bu ürünü ihraç eden/edecek olan kuruluşlara birtakım pazarlama stratejilerinin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Araştırmamızın merkez noktasını oluşturan bu pazarlama stratejilerinin ortaya çıkarılması amacıyla sukuk ürününe yatırım yapabilecek İstanbul ili içerisindeki potansiyel müşterilerden hem demografik hem de sukuk ürünü hakkında bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Araştırma İstanbul ilinde ikamet eden ve finans sektöründe çalışan kişileri kapsamaktadır. Söz konusu kapsam dâhilinde tamamı katılım bankası çalışanı olmak üzere toplamda 472 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırma Kuveyt Türk Katılım Bankası Bankacılık Üssü çalışanları, Kuveyt Türk Katılım Bankası idari işler personeli ve bilgi teknolojileri çalışanlarına uygulanmıştır. Araştırmamızda veri toplama yöntemi olarak anket formu düzenlenmiştir. Söz konusu anket formları, katılımcılara fiziksel olarak sunulmuş ve geri dönüşleri de yine fiziksel olarak temin edilmiştir.

Araştırmamızın sonuçları IBM firması tarafından geliştirilen ve istatistiksel analiz anlamında en çok tercih edilen bir program olan SPSS in 20. sürümü kullanılarak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Anket sonuçları değerlendirilirken her bir soruya ait mod, medyan, ortalama ve standart sapma gibi değerler ayrı ayrı çıkarılmış olup bunların haricinde birtakım sorular birbirleri ile karşılaştırılarak çapraz tablolar elde etmek suretiyle derinlemesine bir analiz yapılmaya çalışılmış ve ki-kare analizi ile Cramer's V analizleri de araştırmamıza dahil edilerek yapılan çalışmanın doğruluğu ölçülmeye çalışılmıştır.

Yukarıda kapsam ve uygulama yönteminden bahsettiğimiz anketimizden elde ettiğimiz sonuçları genel anlamda değerlendirmek gerekirse katılımcıların % 61,2 si erkek, % 38,8 i bayanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların % 71,2 si 1500 ila 4500 TL arası gelire sahip olan bireylerdir. Öğrenim durumlarına baktığımızda ise % 63,1 inin lisans, % 30,5 inin de yüksek lisans mezunu olduğu görülmüş ve bu oranın oldukça yüksek olduğu kanısına ulaşılmıştır.

Demografik özelliklerden sonra sorulan bazı soruların detaylı analizlerini yapacak olursak, katılımcıların % 71,6 sı gerçekleştirmek istediği bir finansmanda öncelikle islami kurallara uygun olup olmadığıyla ilgilenmektedir. Bu da yukarıda bahsettiğimiz gibi sukuk yatırımcılarının kendileri için güvenli ve dini hassasiyetleri bakımından daha tercih edebilecekleri bir ürün olarak sukuku bu yüzden tercih ettiklerini bizlere açıkça göstermektedir.

Anketimizde katılımcılara sukuk konusundaki bilgi düzeyleri de sorulmuş olup % 57,2 sinin çok az bilgi sahibi ve % 25,8 inin de hiç bilgi sahibi olmadıkları öğrenilmiştir. Aynı şey sukukun türleri bakımından da geçerli olup sukuk türlerinden hangisi ya da hangilerinin bilindiği konusunda katılımcıların verdiği "hiçbiri" cevabının oranı % 52,1 e ulaşmıştır. Bununla birlikte sukukun tanıtımı noktasında katılımcıların verdikleri cevaba göre reklam filmi, internet ve toplantı/seminer yöntemleri kullanılarak bu tanıtımsal faaliyetlerin hızla hayata geçirilmeleri gerektiği de anketimizde elde ettiğimiz sonuçlardan en önemli olanlarındandır. Zira katılımcılarımızın % 92,4 ü sukuk konusunda yeteri kadar tanıtım yapılmadığı görüşündedir.

Genel anlamda anketimizden elde ettiğimiz sonuçları da göz önüne aldığımızda sukuk konusunda belirli bir potansiyelin var olduğu fakat bununla birlikte bu potansiyelin ortaya çıkarılması ve fiili yatırıma dönüştürülmesi ve dolayısıyla da ülke ekonomisine katkı sağlayabilmesi için öncelikle sukuk konusunda birtakım tanıtımsal faaliyetlerin artırılması gerekmektedir. Bunun için de katılımcıların beklentileri arasında yer alan reklam filmi ve internetten başka toplantı/seminer yönteminin de uygulamaya alınması ve çeşitli zaman aralıklarında çalıştaylar yapılarak bu konudaki farkındalığın da artırılması iyi bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte hem sukuk çeşitliliği hem de ihraç eden kurum sayısı artırılarak mevcut potansiyelin doğru anlamda kullanılması gerekmektedir. Zira dünyadaki ve ülkemizdeki gelişmeler de göstermektedir ki sukuk, faizsiz finansman aracı olarak sermaye piyasasının parlayan bir yıldızı olarak göze çarpmakta ve önümüzdeki dönemlerde de ilgi gören finansal araçlardan biri olmaya devam edecektir. Ayrıca yalnızca sukuk bazında değil değişik birtakım faizsiz finansal ürünler de geliştirilmek suretiyle piyasa domine edilmeli ve önceliği islami hassasiyetleri olan kesimin de piyasada yer almaları ve böylece ülke ekonomisine katkı sağlamaları temin edilmelidir.

Son olarak belirtmemiz gerekir ki, sukuk her ne kadar yüksek getiri ve düşük vergi avantajlarını bünyesinde barındırıyor olsa da içinde bulunduğumuz koşullar çerçevesinde göz önüne almamız gereken piyasa riski, varlığın değer kaybetme riski, politik risk, enflasyon riski gibi belirsizliklerin de mevcut olduğunu kabul etmek gerekir. Zira tamamen gerçek dünyadan soyutlanmış bir yatırım anlayışının kabul görmeyeceği de bilinmelidir. Bu bağlamda bu risklerin de yatırım tercihlerinde değerlendirilmesi optimal getiriye elde etmemize olanak sağlayacaktır.

EKLER

Ek 1: Sukuk Yatırımcı Profili Anket Formu

SUKUK YATIRIMCI PROFİLİ ANKET FORMU

Bu anket, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı bünyesinde yürütölen “Sermaye Piyasasında Faizsiz Finansman Aracı olarak Sukuk ve Sukuk Yatırımcı Profiline Analizi” başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapılacak araştırmaya veri desteği sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği açısından sizden isim yazmanız beklenmemektedir. Anket sorularını cevaplandırarak vereceğiniz bilgiler güvenli bir ortamda değerlendirilecek ve kesinlikle gizli tutulacaktır. Bu çalışmadan elde edilen verilerin başka bir araştırma için kullanılmayacağını belirtir, sağlayacağınız katkılar için şimdiden teşekkür ederim.

Ferdi MERDİN

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz:

1.() Kadın 2.() Erkek

2. Yaşınız:

1.() 18 - 25 yaş arası 2.() 26 - 35 yaş arası
3.() 36 - 45 yaş arası 4.() 46 yaş ve üzeri

3. Mezuniyet Dereceniz:

1.() Orta öğretim 2.() Ön lisans
3.() Lisans 4.() Yüksek lisans 5.() Doktora

4. Halen Bulduğunuz Görevdeki Kıdeminiz:

1.() 5 yıl veya daha az 2.() 6 - 10 yıl arası
3.() 11 - 15 yıl arası 4.() 16 - 20 yıl arası 5.() 20 yıl ve üzeri

5. Aylık Kazancınız:

1.() 1500 - 3000 TL arası 2.() 3001 - 4500 TL arası
3.() 4501 - 6000 TL arası 4.() 6000 TL ve üzeri

6. Aşağıdaki hesap türlerinden hangisine/hangilerine sahipsiniz?

1.() Katılım Hesabı 2.() Mevduat Hesabı 3. () Cari Hesap 4. () Kıymetli Maden Hesabı

7. Finansal kurumlardan gerçekleştirmek istediğiniz bir finansmanda hangisi sizin için önceliklidir?

- 1.() İslami kurallara uygun olması
- 2.() Düşük maliyetli olması
- 3.() Tanıdık tavsiyesi
- 4.() İşlemlerinin hızlı ve kaliteli olması
- 5.() Kurum personelinin yaklaşımı

8. Daha önce bir bankadan kredi çektiniz mi?

1.() Evet 2.() Hayır

9. Daha önce bir bankadan kredi çektiyse ne tür banka olduğunu işaretleyiniz.

1.() Katılım Bankası 2.() Konvansiyonel (Faizli) Banka

10. Tasarruflarınızı herhangi bir yatırım hesabında değerlendirir misiniz?

1.() Evet 2.() Hayır

11. Yatırımlarınızı reel varlıklarda mı finansal varlıklarda mı değerlendirirsiniz?

1.() Finansal varlıklarda(Hisse Senedi, Döviz vb.) 2.() Reel varlıklarda(Gayrimenkul, Araç vb.)

12. Aşağıdaki finansal enstrümanlardan hangisine/hangilerine yatırım yaparsınız?

1.() Kıymetli Maden (Altın, Gümüş vb) 2.() Döviz 3.() Sukuk 4.() Hisse Senedi

13. Yapmış olduğunuz yatırımların ne kadarını yüksek riskli varlıklarda değerlendirirsiniz?

1.() % 10 2.() % 20 3.() % 25 4.() % 30 5.() % 50

14. Aşağıdaki durumlarda hangi finansal enstrümana yatırım yaparsınız?

1.() Kıymetli Maden – Aylık getirisi % 7

2.() Hisse Senedi – Aylık getirisi % 5

3.() Sukuk – Aylık getirisi % 7

4.() Devlet Tahvili – Aylık getirisi % 9

5.() Döviz – Aylık getirisi % 6

15. Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini biliyorsunuz?

- 1.() Sahipliğe dayalı sukuk
- 2.() Ortaklığa dayalı sukuk
- 3.() Yönetim sözleşmesine dayalı sukuk
- 4.() Alım satıma dayalı sukuk
- 5.() Eser sözleşmesine dayalı sukuk
- 6.() Hiçbiri

16. Aşağıdaki sukuk türlerinden hangisini tercih edersiniz?

- 1.() Kamu Sukuku
- 2.() Özel Sektör Sukuku

17. Sukuk yatırımını tercih etmenizde en önemli etken hangisi olabilir?

- 1.() Riski düşük olduğu için
- 2.() Faizsiz finansman aracı olduğu için
- 3.() Yüksek getirili olduğu için
- 4.() Düşük maliyetli olduğu için
- 5.() Tavsiye üzerine

18. Sukuk yatırımı yapsanız hangi para birimini tercih ederdingiz?

- 1.() USD
- 2.() Euro
- 3.() TL

19. Sukuk konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?

1.() Yeterli bilgi sahibiyim 2.() Çok az bilgi sahibiyim 3.() Bilgi sahibi değilim

20. Sukuk ile ilgili yeteri kadar tanıtıcı faaliyetlerde bulunulduğunu düşünüyor musunuz?

1.() Evet 2.() Hayır

21. Sukukun tanıtılması noktasında hangi yöntemin daha faydalı olacağını düşünüyorsunuz?

1.() Reklam filmi

2.() İnternet

3.() Afiş

4.() Broşür

5.() Toplantı/Seminer

22. Faizsiz finansal enstrüman çeşitliliğinin artırılması gerektiğini düşünüyor musunuz?

1.() Evet 2.() Hayır

KAYNAKÇA

Kitaplar:

AKGÜÇ, Öztin. “**100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**”, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1989.

AKIN, Cihangir. “**Krizler ve İslami Bankacılık, Sebahattin Zaim İslam ve Ekonomi Sempozyumu, Tebliğler Kitabı**” İstanbul, Kültür Sanat Basımevi, 2012.

AIOMAR, Fuat– Abdel HAQ, Muhammed. “**İslamic Banking Theory, Practice and Challenges**”, London, Oxford Üniversty Press, 1996.

CİHANGİR, Akın. “**Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**” Ankara, Kayıhan Yayınları, 1986.

Ez ZERKA, M. Ahmet– En- NECCAR, A. Muhammed Abdülaziz. “**İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta**”, Hayreddin KARAMAN (çev.), 2. Baskı, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.

ÖZULUCAN, Abitter– ÖZDEMİR Fevzi Serkan. “**Katılım Bankacılığı**”, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2010.

TAKAN, Mehmet. “**Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**”, Nobel Yayınevi, 2002.

TUNÇ, Hüseyin. “**Katılım Bankacılığı (Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması)**”, Nesil Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Uçar, Mustafa. “**Türkiye’ de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri**”, İstanbul, Fey Vakfı Yayınları, 1993.

USLU, Sami. “**İslam’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans**”, İstanbul, Zafer Yayınları, 2005.

Sürelî Yayınlar:

Büyükakın, Figen-Önyılmaz, Onur. “Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk Ve Türkiye Uygulamaları”, **Marmara Üniversitesi Dergisi**, 2014.

DURMUŞ, Abdullah. “Modern Bir Finansal Araç olarak Sukuk ve Fıkhi Açıdan Tahlili”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 16, 2010.

El DAMAH, Muhammed. “İslami finans sektöründe görülmemiş bir hareket var”, Tercüme Eden: Hakkı Erçetin, Şarkulavsat Gazetesi, 2009.

GÜNGÖR, Kamil. “Bir Finansal Araç Olarak Katılım Bankacılığı: Tespitler-Teklifler”, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, İstanbul, TKBB, 2006.

HAHOLU, Murat. “Sukuk İhraçları ve Ülkemizdeki Sukuk Düzenlemeleri”, **Çerçeve Dergisi**, Sayı: 58, 2012.

KÜÇÜKÇOLAK, Necla İlder. “Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk’ un Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi” **Finans Politik &Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt. 45, Sayı. 520, 2008.

ÖZEROĞLU, Ali İhsan. “Sukuk Ve Türkiye’ de Sukukun Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi”, **Tarih Okulu Dergisi(TOD)** Sayı XIX, 2014.

ÖZULUCAN, Abitter– DERAN, Ali. “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 11, 2009.

SIDDIQI, Muhammed Nejatullah. “Banking Without Interest”, **London, The İslamic Foundation**, 1983.

TSPAKB, “Sermaye Piyasasında Gündem”, **Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği**, Sayı 69, 2008.

USLU, Sami. “Özel Finans Kurumları ve Faiz Yasağı”, **Zafer Dergisi**, Sayı: 328, 2004.

YAKAR, Soner - KANDIR, Serkan Yılmaz - ÖNAL, Yıldırım Beyazıt, “Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk-Kira Sertifikası ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi”, **TBB Dergisi**, Sayı: 84, 2013.

YARDIMCIOĞLU, Mahmut. AYRIÇAY, Yücel. SABUNCU, İbrahim. GEREKLİ, İsa. “Türkiye’ de Sukuk: Kira Sertifikaları”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İBBF Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2014.

YILMAZ, Erdal. “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 2014.

YILMAZ, Osman Nihat. “Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı”, **TKBB**, 2010.

YILMAZ, Mustafa Kemal. “Türk Sermeye Piyasasında Faizsiz Yatırım Araçlarının Gelişiminin Değerlendirilmesi ve Geleceğe Dönük Bir Bakış”, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar**, Cilt 49, Sayı 563, 2012.

Süresiz Yayınlar:

ALTAŞ, Gökben. “İslami Finans Sistemi”, **Sermaye Piyasasında Gündem Raporu**, Sayı. 69, 2008.

ALTINKAYA, Rıdvan. “Sukuk Finans Modeli ve Türkiye’ deki Potansiyelinin Araştırılması”, **Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

ASLAN, Hakan. “Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası için Öneriler”, **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

BİLİR, Aybegüm. “Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, **Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

DİKGÖZ, Berin. “Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi Ve Muhasebeleştirilmesi”, **Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

DOĞAN, Sibel. “Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği”, **Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

ESKİCİ, Mustafa Mürsel. “Türkiye’ de Katılım Bankacılığı Uygulaması Ve Katılım Bankaları’ nın Müşteri Özellikleri”, **Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

ÖZGÜR, Ersan. “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği”, **Doktora Tezi**, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

SPK III-61.1 nolu tebliği.

TOK, Ahmet. “İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları; Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler”, **Yeterlilik Etüdü**, Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi, 2009.

TOKUL Erkan, “Sukuk”, **Yüksek Lisans Bitime Projesi**, Fatih Üniversitesi İşletme Yönetimi, 2012.

Zawya, **Collaborative Sukuk Report**, 2009, S. 82, <http://www.istisna.kz/rus/img/Sukuk-Report-Zawya-2009.pdf>, 26.01.2016

İnternet:

<http://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx>. (11 Ocak.2016)

<http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-kisaca-bank-asya.aspx>. (11 Ocak.2016)

<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1791253-katilim-bankasi-sayisi-bese-yukseldi>.(04 Ocak.2016)

http://www.kuveytturk.com.tr/tr/Hakkimizda_FaizsizBankacilik.aspx.(04 Ocak.2016)

<http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx>.(11 Ocak.2016)

http://www.tr.wikipedia.org/wiki/Hammurabi_kanunlari. (04 Ocak.2016)

<http://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx>. (11 Ocak.2016)

<http://www.zaferdergisi.com/makale-1168-ozel-finans-kurumlari-ve-faiz-yasagi.html>. (12 Ocak.2016)

<http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>. (12 Ocak.2016)

Bankacılar ve Finansçılar Derneği, <http://bankader.org.tr/yazar/423-sukuk-nedir.html>.(11 Şubat 2016)

DİFC, **Sukuk Guide Book**.
<http://www.difc.ae/sites/default/files/attached/5712/6707/6429/islamic.pdf>. (08 Şubat 2016)

Hazine Müsteşarlığı, “**Hazine Finansman Programı:2015 Yılı Gelişmeleri Ve 2016 Yılı Öngörülleri**”, <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Duyuru-Listesi-Sayfasi>. (03 Şubat 2016)

İslam Ekonomisi Talim ve Tedarik Merkezi, <http://islamekonomisi.org/cagdas-murabaha-ile-banka-kredileri-arasindaki-fark-nedir/>(11 Şubat 2016)

KURTÇU, Zeki. “İslami Finansman Alternatifleri”, Deoliette Makalesi <http://www.verginet.net/dtt/1/islamifinansman-alternatifleri-skuk-ijara.aspx>. (25 Ocak.2016)

Muşaraka, <http://www.okanacar.com/2012/07/musaraka-nedir.html> (09 Şubat 2016)

NİSAR, Shariq.<http://ifresource.com/2010/04/27/how-sukuk-works-introduction-structuring-and-application-of-sukuk-bonds/> (25 Ocak.2016)

SAFDARI, Akbar. “Türkiye’de Katılım Bankacılık”, <http://akbarsafdari.blogspot.com/2009/05/turkiyede-katlimbankaclik.html>. (04 Ocak.2016)

Standard & Poor’ s, For Sukuk Issuance, Emerging Headwinds May Cause Turbulence In 2015,http://www.standardandpoors.com/en_US/web/guest/home. (24 Aralık 2015)

Sukuk, <http://www.cgscenter.org/doc/SUKUK%20NEDIR.pdf>. (25 Ağustos 2014)

Sukuk, <http://www.islamicbanker.com/education/sukuk-al-salam>(11 Şubat 2016)

TKBB, Murabaha, <http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/KATILIM%20BANKALARI%20-%20MURABAHA%20%C4%B0%C5%9ELEMELER%C4%B0.pdf>. (11 Şubat 2016)

UYAN, Ufuk. “Faizsiz Bankacılık ve Günümüz Bankacılık Uygulamaları” http://www.tkbb.org.tr/index.php?option=com_doqment&cid=4&Itemid=105.(09 Şubat 2016)